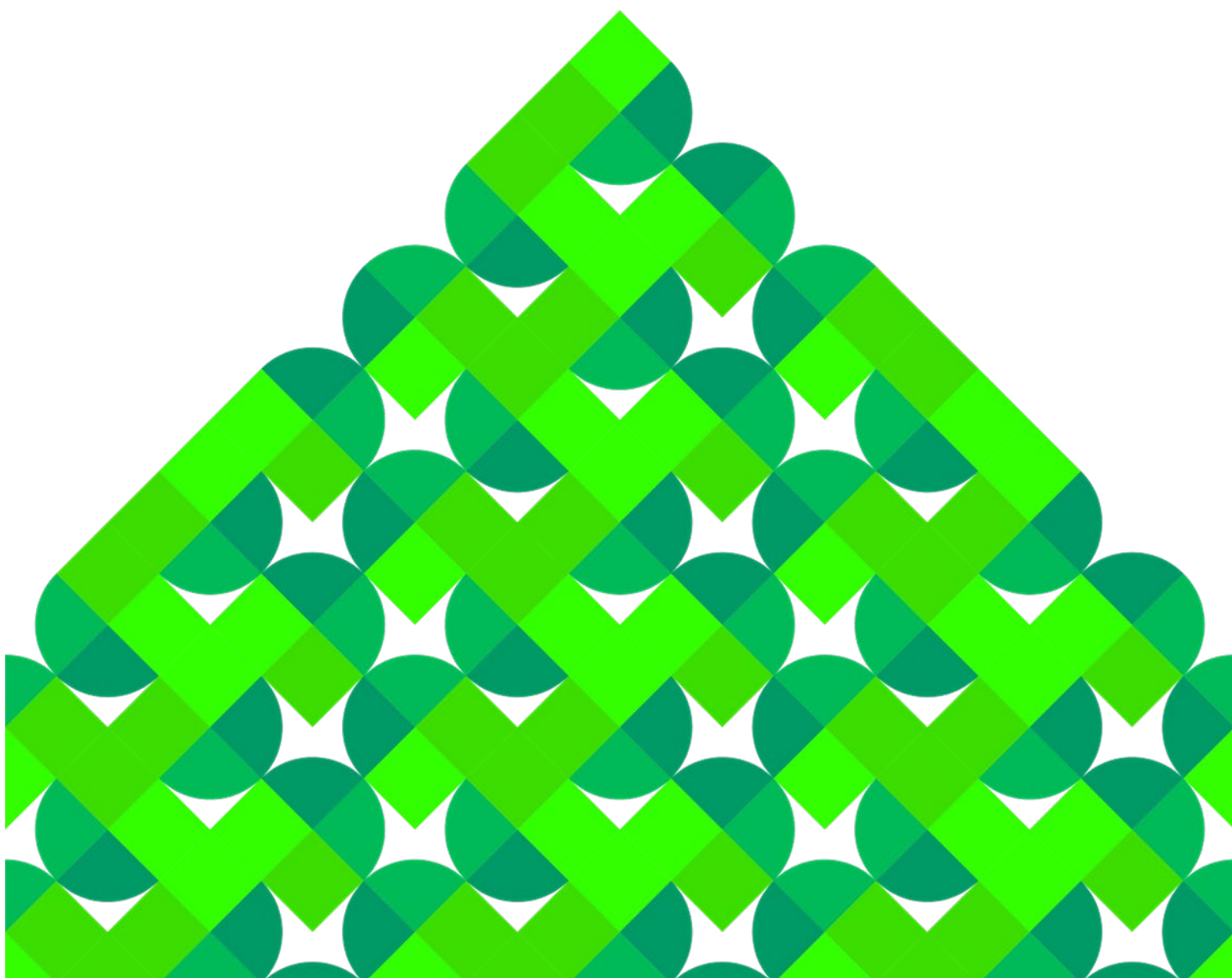

Uppföljning av funktionshinderspolitiken

Strategi för systematisk uppföljning av
funktionshinderspolitiken 2022

Myndigheten för delaktighet arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar.

Myndigheten för delaktighet, 2023.
Uppföljning av funktionshinderspolitiken.
Nummer 2023:21
ISBN: 978-91-987836-6-7 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Förord

Att leva med en funktionsnedsättning i Sverige innebär alltså att förutsättningarna för delaktighet, och därmed jämlikhet i levnadsvillkor, är väsentligt sämre inom de flesta samhällsområden. Det offentliga Sverige, kommuner, regioner och statliga myndigheter, har ett särskilt ansvar och en viktig roll för att förändra och förbättra detta. I ansvaret ligger också att genom sitt arbete förhindra att ojämlikheten i levnadsvillkor ökar.

För att fördjupa kunskapen och därmed öka takten i de offentliga aktörernas arbete, beslutade regeringen 2021 om en nationell strategi. Strategin är ett prioriterat verktyg för att säkerställa en förflyttning i riktning mot det funktionshinderspolitiska målet och inriktningen riksdagen lagt fast. År 2022 var det andra året i genomförandet av detta arbete och Myndigheten för delaktighet (MFD) har ett särskilt uppdrag att årligen följa upp resultatet av arbetet.

MFD kan i årets uppföljning konstatera att arbetet har tagit många viktiga steg framåt. Samtidigt återstår en rad grundläggande utmaningar. Framför allt visar uppföljningen att flera aktörer har svårt att applicera det funktionshinderspolitiska målet på sitt kärnuppdrag och behöver vässa sin förmåga att följa utvecklingen för målgruppen inom sitt område. Att lyckas med detta är en förutsättning för att öka takten i utvecklingsinsatserna och nå långsiktiga och hållbara resultat. Att öka kunskap om målgruppens förutsättningar för delaktighet är också viktigt för varje aktörs förmåga att kunna prioritera och initiera träffsäkra utvecklingsinsatser och för att kunna mäta effekten och resultatet av det arbete som görs.

MFD har ett särskilt uppdrag att stödja aktörerna i deras arbete. Tillsammans med strategimyndigheterna, men också med kommuner och regioner, identifierar MFD löpande behov av stöd men också formerna för hur det kan utformas på ett ändamålsenligt och träffsäkert sätt. MFD:s stöd behöver fortsätta utvecklas och differentieras för att så bra som möjligt stödja aktörerna där de befinner sig och med de olika förutsättningar de har.

Att förbättra levnadsvillkoren och öka delaktighet för alla de människor som lever med funktionsnedsättning i Sverige är ett komplext och långsiktigt arbete. Det kräver prioritet, kunskap och ibland också förmåga att tänka utöver det invanda och etablerade. Det offentliga uppdraget riktar sig till alla medborgare i Sverige. MFD:s uppföljning visar dock att tillgängligheten i praktiken fortfarande brister inom många samhällsområden.

Förmågan och verktygen att följa hur samhällsinsatser och samhällsutveckling når och påverkar personer med funktionsnedsättning har fortfarande betydande brister och behöver utvecklas. Att åtgärda detta behöver prioriteras högre av myndigheter men också i vissa fall av regeringen och lagstiftaren.

Sverige befinner sig i en osäker tid. De grupper som redan tidigare har störst utmaningar riskerar också att drabbas särskilt hårt när konjunkturen faller och otryggheten i samhället ökar. Det är i lägen som detta en effektiv funktionshinderspolitik är viktigare än någonsin.

Med en tydlig styrning, ett målmedvetet arbete och uppföljning från myndigheter, liksom nära samråd med funktionshindersorganisationerna, kommer det gå att möta de utmaningar Sverige står inför och samtidigt minska skillnader i förutsättningar och villkor.

Att strukturerat säkerställa att det offentliga utbudet är tillgängligt och användbart för så många som möjligt och samtidigt systematiskt åtgärda de brister och hinder som finns, är en viktig del i en hållbar samhällsutveckling. Det skapar också bättre förutsättningar för att de individuella stöd och lösningar som behövs för att exempelvis kompensera för en funktionsnedsättning, räcker längre och kan vara tillgängliga för fler.

Det generella arbetet för ett universellt utformat samhälle är nödvändigt för att samhället ska hålla ihop och kunna ta viktiga steg framåt. De individuella stöden är grundläggande för att säkerställa att en människa med funktionsnedsättning har individuella förutsättningar att följa med. Det är kärnan i svensk funktionshinderspolitik.

MFD:s årliga uppföljning visar att många av strategimyndigheterna redan har hunnit påbörjat ett viktigt arbete med denna utgångspunkt. Många har höga ambitioner men har ännu inte hunnit så långt. Myndigheten för delaktighet kommer fortsätta att göra sitt bästa för att finnas till hands som ett stöd i det fortsatta arbetet. Med gemensam kraft och energi kan vi bidra till en förflyttning och ett hållbart Sverige.

Sundbyberg i mars 2023

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Innehåll

Inledning	7
Ny definition av personer med funktionsnedsättning i ULF.....	8
Sammanfattande iakttagelser av årets utveckling	10
Utvecklingen av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning är komplex att följa.....	10
Iakttagelser gällande levnadsvilkorens utveckling	10
Utmaningar i underlaget vid uppföljning av levnadsvillkor	12
Iakttagelser gällande funktionshinderspolitikens utveckling.....	13
MFD:s stöd i strategiarbetet.....	16
Redogörelse för utvecklingen inom de prioriterade samhällsområdena.....	17
Arbete och försörjning.....	17
Utbildning och livslångt lärande	23
Transport	29
Byggd miljö och samhällsplanering	33
Digitalisering	35
Offentlig upphandling	41
Hälsa, folkhälsa och social välfärd	44
Kultur och fritid.....	51
Demokratisk delaktighet.....	55
Rättsväsende.....	58
Konsumentpolitik	63
Krisberedskap.....	66
Redogörelse för offentliga aktörers arbete med de fyra inriktningarna	71
Principen om universell utformning	71
Hinder i tillgängligheten.....	75
Individuella stöd och lösningar	78
Förebygga och motverka diskriminering	81
Redogörelse för strategimyndigheternas arbete med jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030	85
Integrerat arbete med olika rättighetsperspektiv	85
Gemensamma handlingsplaner eller arbetsgrupper för integrering av rättighetsperspektiven.....	86
Kompetensutbildning och stöd för rättighetsperspektiven inom sektorn	86

Barnrättsperspektivet i enskilda åtgärder	87
Hur funktionshinderperspektivet integreras i arbetet med Agenda 2030	88
Det praktiska arbetet med att genomföra strategin	89
Myndigheternas genomförande av strategin	89
Aktiv involvering.....	94
MFD:s stöd i strategiarbetet.....	99
Referenser	104
Bilaga 1	111
SCB:s statistik för levnadsvillkor – en ny definition.....	111

Inledning

Riksdagen har beslutat att det nationella målet för funktionshinderpolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till en ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas. Arbetet för att uppnå målet ska riktas in mot: principen om universell utformning, identifiera och åtgärda hinder för tillgänglighet, utveckla individuella stöd och lösningar för individens självständighet samt förebygga och motverka diskriminering.¹

År 2021 beslutade regeringen om en strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken som löper till 2031. Beslutet innebär att 28 myndigheter tillsammans med Folkbildningsrådet fick i uppdrag att följa upp funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målet.² År 2023 fick även ESF-rådet i uppdrag att bidra till en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken.³

Samtidigt som strategin beslutades fick Myndigheten för delaktighet (MFD) i uppdrag att stödja myndigheterna i deras genomförande av strategin.⁴ Enligt uppdraget ska MFD årligen lämna en samlad rapport till regeringen med fokus på tolv samhällsområden av särskilt vikt för att nå målet med funktionshinderspolitiken. Rapporteringen ska baseras på myndigheternas årsredovisningar. Förra året presenterade MFD den första uppföljningsrapporten.⁵ Denna rapport är den andra inom ramen för strategiuppdraget.

I denna rapport följer MFD upp utvecklingen av levnadsvillkor inom de tolv prioriterade samhällsområdena, de strategiska myndigheternas arbete med strategin utifrån det nationella målet och dess fyra inriktningar, samt återrappporterar vilket stöd som MFD erbjuder strategimyndigheterna.

Den samlade uppföljningen i rapporten utgår från nationell statistik, strategimyndigheternas årsredovisningar, MFD:s årliga enkätuppföljning av myndigheter, regioner och kommuner, resultat från MFD:s undersökningspanel Rivkraft samt andra relevanta uppföljningar och fördjupningsstudier. Under 2023 har MFD även påbörjat arbetet med att utveckla nyckeltal för att följa strategimyndigheternas arbete utifrån de fyra inriktningarna.

¹ Prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5.

² Regeringsbeslut 2021-09-23, dnr S2019/02213 samt S2021/06595.

³ Regleringsbrev 2023 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (ESF-rådet).

⁴ Regeringsbeslut 2021-09-23, dnr S2021/06596.

⁵ Myndigheten för delaktighet (2022).

Ny definition av personer med funktionsnedsättning i ULF

Viktig statistik i denna uppföljningsrapport är Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), utifrån vilka det går att redovisa statistik för gruppen personer med funktionsnedsättning.⁶ ULF-undersökningen har förändrats under senare år bland annat med anledning av förändrade internationella krav.

Under 2019 fick SCB i uppdrag av regeringen att ta fram en ny definition av gruppen personer med funktionsnedsättning. Enligt uppdragsbeskrivningen skulle definitionen användas som grund för nationell statistik och undersökningar. Arbetet skulle ta sin utgångspunkt i det harmoniseringsarbete som pågår inom EU samt komplettera för nationella behov. Under arbetets gång genomfördes samråd med representanter från funktionshindersrörelsen samt ett mättekniskt test med kognitiva intervjuer med personer med olika typer av funktionsnedsättning. Fem förslag på definitioner togs fram. Definitionerna baseras på Washington Groups⁷ frågebatteri kallad Short set och har kompletterats med två nationella frågor.⁸

Den definition som SCB har valt att använda i redovisningen av den officiella statistiken baserad på ULF 2021 innebär att redovisningsgruppen personer med funktionsnedsättning tar fasta på Washington Groups ”snäva” definition och samtidigt respekterar den beskrivning uppgiftslämnaren själv ger av att han eller hon har en funktionsnedsättning. I föreliggande rapport har också MFD valt att utgå från denna definition.⁹ Definitionen omfattar personer som har svarat:

- att de har ”stora svårigheter” eller ”kan inte alls” på minst en av frågorna i WG:s Short set,

och/eller svarat

- ”ja” på den nationella frågan: Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?

⁶ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

⁷ Washington Group ingår i FN:s statistikkommission med uppdrag att samordna och harmonisera mått och begrepp inom det internationella statistiksamarbetet.

⁸ I Short set ingår frågor om respondenten har svårt att se, höra, gå eller gå i trappor, koncentrera sig, kommunicera (göra sig förstådd eller förstå andra) eller att ta hand om sina behov. Frågorna i Short set kompletteras med en nationell fråga där respondenten ska bedöma om den anser sig ha en fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning.

⁹ SCB (2022a).

Enligt denna definition omfattar gruppen personer med funktionsnedsättning ungefär 16 procent av Sveriges befolkning i åldern 16 år eller äldre. Detta innebär en förändring från tidigare undersökning av levnadsvillkoren (ULF) 2018–2019, då 36 procent uppskattades ha en funktionsnedsättning. Det innebär att det inte går att jämföra resultaten baserat på ULF år 2021 med resultat från tidigare år. De nya frågorna i ULF om funktionsnedsättning resulterar inte enbart i en ny definition, de innebär dessutom att det inte längre går att särredovisa grupper som tidigare har gått att särredovisa baserat på ULF. För mer information om SCB:s definition av personer med funktionsnedsättning se bilaga 1.

Sammanfattande iakttagelser av årets utveckling

Utvecklingen av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning är komplex att följa

Att följa utvecklingen av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning är en komplex uppgift, särskilt med tanke på att personer med funktionsnedsättning är en heterogen grupp. Levnadsvillkoren skiljer sig mycket åt beroende på funktionsförmåga och vilken typ av funktionshinder som personer möter. Detta samspelar med exempelvis kön, ålder eller socioekonomiska faktorer, men även med andra typer av diskrimineringsgrunder. De statistiska resultaten är trögrörliga, och det tar tid innan förändringar i levnadsvillkor blir synliga. Den nya definitionen av funktionsnedsättning i SCB:s statistik som har redogjorts för ovan innebär även att det inte går att jämföra resultaten baserat på ULF år 2021 med resultat från tidigare år.

Iakttagelser gällande levnadsvillkorens utveckling

MFD ser i sin genomgång av aktuell nationell statistik att det finns flera allvarliga utmaningar i levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, som dessutom riskerar att påverkas till det sämre i samspel med nuvarande samhällsutveckling. Av statistiken framgår att levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning generellt sett är sämre än för den övriga befolkningen. Utbildningsnivåerna är generellt lägre för personer med funktionsnedsättning än för den övriga befolkningen och arbetslösheten är högre. Personer med funktionsnedsättning har ofta svårare att komma in på bostadsmarknaden, har högre risk att utsättas för våld, hot eller bedrägerier och har generellt en sämre hälsa och psykiskt välmående än den övriga befolkningen. Dessa hinder för delaktighet uppstår ofta redan under unga år och kvarstår i många fall under hela livet.

En stor andel personer med funktionsnedsättning är beroende av att det finns arbetsmarknadsstöd och socialförsäkringar, såsom aktivitets- eller sjukersättning för att ha en försörjning. Samtidigt visar resultaten i uppföljningen att antalet mottagare av dessa ersättningar och stöd har minskat under de senaste åren. Det gäller exempelvis assistansersättning, merkostnadsersättning, bilstöd och färdtjänst. Statistiken visar även att avslagsnivåerna för aktivitetsersättningen har ökat på grund av mer restriktiva lagtillämpningar där fler bedöms kunna arbeta. Behovet av arbetsmarknadsstöd torde därmed ha ökat, men det är något som inte återspeglas i statistiken. Antalet personer med funktionsnedsättning som är registrerade som arbetslösa har dock minskat de senaste åren. Samtidigt visar statistiken på att allt färre unga personer med funktionsnedsättning kommer in på arbetsmarknaden och att arbetsmarknadsstöden fortsatt minskar, vilket snarare

tyder på att vissa grupper riskerar att hamna utanför arbetsmarknaden. MFD har i tidigare sammanhang även lyft fram att det finns tydliga risker att individer faller mellan stolarna när myndigheter gör olika bedömningar av individers arbetsförmåga. Här krävs att ansvariga myndigheter, som exempelvis Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, samverkar för att bättre kunna möta individers behov av stöd.¹⁰

Även funktionshindersorganisationerna signalerar under samråd med MFD att deras medlemmar har fått försämrade ekonomiska levnadsvillkor då många ersättningar inte har utvecklats i takt med inflationen och löneutvecklingen på arbetsmarknaden, vilket gör att de upplevs som otillräckliga.¹¹

Sammantaget riskerar redan sårbara delar av befolkningen som har en funktionsnedsättning att drabbas betydligt hårdare än andra till följd av ökade levnadskostnader, en fortsatt hög inflation och lågkonjunktur i samhället. Detta innebär ytterligare begränsade förutsättningar att kunna leva självständigt och med likvärdiga förutsättningar i samhället.

Ett område som påverkar levnadsvillkoren och där det sker kontinuerlig utveckling är det digitala området. Den digitala delaktigheten bland befolkningen har ökat under de senaste åren. Detta kan illustreras med att andelen som dagligen använder mobilt Bank-id har ökat markant mellan åren 2021 och 2022. Detta gäller även för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt är det inte alla som har ökat sin digitala delaktighet. Den nationella statistiken visar att personer med funktionsnedsättning i viss utsträckning har lägre tillgång till dator än befolkningen i övrigt. Personer med funktionsnedsättning har sämre privatekonomi än vad den övriga befolkningen har och begränsar därför i högre utsträckning sin internetanvändning. Även svårigheter att använda digital utrustning, internet och tjänster såsom e-legitimation påverkar den digitala delaktigheten negativt. En annan utmaning är bristen på tillit till digitala tjänster och rädslan för att utnyttjas av bedragare. Personer med funktionsnedsättning riskerar att drabbas av vissa typer av nätbedrägerier i större utsträckning än andra.

Trots att digital teknik kan underlätta och fungera som hjälpmedel för många krävs att de applikationer (appar), webbplatser och digitala tjänster som tas fram är tillgängliga för alla. Under coronapandemin synliggjordes att tillgängligheten och användarvänligheten hos vissa nya tjänster och produkter var bristfälliga. När exempelvis kollektivtrafiken har utvecklat fler digitala lösningar i form av betaltjänster via appar, har det samtidigt ökat hindren för att kunna resa för vissa personer med funktionsnedsättning. Ofta kan det röra sig om praktiska svårigheter att använda digitala tjänster som inte är anpassade utifrån olika behov hos

¹⁰ MFD (2020).

¹¹ Se även: FUB (2022).

användarna. Sammantaget finns en risk att den digitala utvecklingen även bidrar till ett ökat digitalt utanförskap om inte hänsyn tas till alla användares behov.

Utmaningar i underlaget vid uppföljning av levnadsvillkor

Några av de utmaningar som MFD ser i befintligt statistiskt underlag är att det inom vissa samhällsområden saknas nationell och årlig återkommande statistik med funktionsnedsättning som bakgrundsvariabel, som kan användas för en systematisk uppföljning över tid. Detta gäller exempelvis inom områdena krisberedskap, rättsväsende och konsumentpolitik. Inom andra samhällsområden finns robust statistik, men de mätpunkter som finns rör ofta en begränsad del av området och gör det därför svårt att bedöma utvecklingen för hela samhällsområdet. Med nuvarande statistiktillgång är det flera samhällsområden som i stället behöver följas upp med exempelvis fördjupningsstudier och tillfälliga enkätundersökningar.

En annan utmaning är att tolkning av resultat i befintliga uppföljningsrapporter och studier ibland kan kompliceras av att olika aktörer använder olika definitioner av funktionsnedsättning. Vid vissa typer av funktionsnedsättningar kan dessutom uppföljningsunderlag saknas eller vara bristfälliga, exempelvis när det rör sig om uppföljningsgrupper som kan vara svåra att nå såsom personer med intellektuell funktionsnedsättning. Detta gör sammantaget att de indikatorer som kan användas för att följa utvecklingen inom det funktionshinderspolitiska området stundtals inte är heltäckande.

I den nationella strategin för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken framgår att både insatser och uppföljning ska utvecklas, vilket på sikt kan leda till utveckling av bättre och mer tydliga indikatorer inom flera samhällsområden. Under den fortsatta strategiperioden behöver därför strategimyndigheterna ta fram ny uppföljning för att utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning bättre ska kunna följas. Det förutsätter att strategimyndigheterna ser långsiktigt på sin uppföljning och att data tas fram med viss regelbundenhet under strategiperioden.

I detta sammanhang vill MFD uppmärksamma att det finns ett behov av att tydliggöra om funktionsnedsättning i förhållande till dataskyddsförordningen, GDPR. Det behövs ett tydliggörande av när funktionsnedsättning generellt ska betraktas som känslig uppgift utifrån definitionen av hälsa enligt dataskyddsförordningen och av att klargöra behandlingen av känsliga personuppgifter, så att det möjliggör relevant uppföljning. Enligt MFD:s kännedom finns inget stöd i vare sig rättskällor eller praxis för att funktionsnedsättning alltid ska betraktas som en känslig uppgift om hälsa.

Hanteringen av funktionsnedsättning som känslig uppgift kan hindra exempelvis datainsamling och uppföljning av situationen för personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning. Det kan också resultera i att personer

med funktionsnedsättning nekas att vara med och exemplifiera olika funktionshinder i exempelvis informationsfilmer för att en deltagare med funktionsnedsättning antas inkludera en känslig uppgift enligt GDPR. Ett annat exempel är när kommunikation med en myndighet begränsas, till exempel genom att e-post inte längre får användas för att göra en beställning av exempelvis tolktjänst för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet.

Inom vissa samhällsområden pågår redan ett arbete med att utveckla ny statistik och indikatorer. Exempelvis har Upphandlingsmyndigheten i sin årliga uppföljning infört frågor om tillgänglighetskrav i samband med upphandling och om dessa följs upp. Det bidrar till att bättre kunna följa upp förutsättningarna för tillgänglighet och delaktighet. Även Skolverket har under året tagit fram ny statistik om sysselsättning efter gymnasiesärskolan och Komvux som särskild utbildning, vilket bidrar till statistik som kan följa utfall för individer.

MFD har påbörjat ett arbete med att identifiera ett antal befintliga indikatorer inom tillgänglig statistik för respektive samhällsområde, för att kunna följa utvecklingen under strategiperioden. Dessa indikatorer kommer att presenteras under mitten av maj 2023. Detta arbete ersätter inte ansvariga myndigheters uppdrag att utveckla indikatorer inom de samhällsområden där indikatorer saknas eller behöver förbättras. MFD anser att myndigheternas fortsatta arbete med detta bör utgå från de behov som finns hos personer med funktionsnedsättning, och att deras uppföljning bör användas för att se om de aktiviteter som genomförs bidrar till förändring.

Laktagelser gällande funktionshinderspolitikens utveckling

Utifrån myndigheternas rapportering i årsredovisningarna drar MFD slutsatsen att det under året har skett en förflyttning mot det funktionshinderspolitiska målet. Utöver att myndigheterna hittat en intern organisering för arbetet har många myndigheter börjat arbeta med att fördjupa sina kunskaper kring hur funktionshinderfrågorna kan integreras i deras verksamheter. Många har genomfört nulägesanalyser, kartläggningar eller fördjupningsstudier. Utifrån resultaten av dessa analyser har många myndigheter även börjat identifiera prioriterade utvecklingsområden och åtgärder inom sina sektorer. Några myndigheter har även utvecklat en handlingsplan eller strategi för fortsatt arbete. Vissa myndigheter har fortsatt utveckla sitt arbete med funktionshinderstrategin tillsammans med andra perspektiv som jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030.

Få strategimyndigheter har hunnit utveckla en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken. Det gäller både myndigheternas uppföljning av genomförda åtgärder, liksom uppföljning av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Det är ett väntat resultat i början av strategiperioden. En del myndigheter har börjat utreda hur de kan utforma en mer systematisk uppföljning.

Hur myndigheterna har valt att lösa detta ser olika ut beroende på myndighetens uppdrag. Vissa myndigheter har valt att integrera funktionshindersperspektivet i befintlig uppföljning som myndigheten genomför. Exempelvis har Myndigheten för tillgängliga medier integrerat uppföljningen av strategiarbetet i sin löpande verksamhetsuppföljning. Universitetskanslersämbetet har undersökt hur ett funktionshindersperspektiv kan integreras i uppföljning och effektgranskningar av högre utbildning och forskning. För andra myndigheter innebär strategin att identifiera helt nya arbetssätt för uppföljning. Exempelvis har Skolverket utvecklat nya interna rutiner som ska följa upp myndighetens arbete med insatser och aktiviteter. Post- och telestyrelsen utvecklar en uppföljningsmodell för digitaliseringsområdet inom strategin för funktionshinderspolitiken.

Många myndigheter har påbörjat arbetet med att identifiera relevanta åtgärder, men det är inte lika många myndigheter som har hunnit genomföra åtgärder under året. De åtgärder som har genomförts är ofta kopplade till myndigheternas interna arbete med funktionshinderfrågor. Det handlar bland annat om att ta fram nya rutiner, strategier eller handlingsplaner, utveckla rekryteringsprocesser, inventera och åtgärda brister i tillgängligheten på webbplatser eller i lokaler. Några få myndigheter har även genomfört åtgärder med syfte att skapa förändringar i levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Att det genomförs relativt få sådana åtgärder kan ofta förklaras av myndigheternas olika uppdrag. Det är endast ett fåtal av strategimyndigheterna som har direktkontakt med personer med funktionsnedsättning. Majoriteten av myndigheterna har ett främjande eller vägledande uppdrag vilket innebär att många myndigheter arbetar mot andra offentliga aktörer. Andra myndigheter har uppföljning- eller tillsynsuppdrag och arbetar med att följa upp hur andra offentliga aktörer eller privata företag arbetar utifrån gällande lagstiftning och föreskrifter. Det innebär att de åtgärder som myndigheterna har identifierat inom sektorn ofta behöver genomföras av, eller tillsammans med, en tredje part. Att många sektorer har valt att genomföra myndighetsgemensamma samråd med funktionshindersrörelsen kan därmed underlätta att identifiera myndighetsgemensamma åtgärder.

Myndigheternas arbete med aktiv involvering kan förbättras

MFD uppfattar att det finns en stor variation i det arbete som myndigheterna gör inom området aktiv involvering. Strategimyndigheternas årsredovisningar visar att en stor del av myndigheterna arbetar med aktiv involvering i form av samråd. Många av myndigheterna beskriver i sin årsredovisning teman och upplägg för de samråd som har genomförts. Få myndigheter återger dock vilka konkreta åtgärder som samråden resulterat i, eller reflekterar över hur samråden har bidragit i arbetet mot att nå det funktionshinderspolitiska målet. Det finns även myndigheter som inte har återrapporterat någon aktivitet inom området aktiv involvering. Utifrån myndigheternas beskrivningar, men även utifrån inspel från funktionshindersorganisationer, gör MFD bedömningen att det finns utrymme att utveckla myndigheternas arbete med aktiv involvering. Kunskap och erfarenheter från

funktionshindersorganisationer behöver inhämtas i syfte att förbättra myndigheternas verksamheter så att de på bättre sätt utgår från de olika behov och förutsättningar som finns hos personer med funktionsnedsättning. Vid redan etablerade samrådsförfaranden bör myndigheterna se över former för dialog och aktiv involvering, liksom tydliggöra hur de införlivar synpunkter på förbättringsåtgärder i sin verksamhet.

Exempel på framgångsfaktorer för konstruktiva och kvalitativa samråd som funktionshindersorganisationer lyfter fram är förankring i den högsta ledningen, att samråd sker tidigt i en process, och att det är fokus på ömsesidig dialog. Det sistnämnda är viktigt för att undvika att samråden mest används som ett tillfälle för myndighetsinformation. Utöver detta finns positiva erfarenheter av myndighetsgemensamma samråd som kan vara ett sätt att fånga upp frågor som annars tenderar att falla mellan stolar myndigheterna emellan.

Framsteg inom teknik och digitalisering underlättar i vardagen

En samhällsutveckling som bidrar till en positiv utveckling inom funktionshinderspolitiken är den digitala utvecklingen där ny lagstiftning och användning av internationella standarder gynnar tillgängligheten.

Den digitala utvecklingen påverkas i hög utsträckning av olika EU-direktiv som under senare år har implementerats i svensk lagstiftning. Dessa styrmedel bidrar till att skynda på en utveckling mot mer tillgängliga produkter, tjänster, service och webbplatser. Denna positiva utveckling syns även i strategimyndigheternas årsredovisningar där många arbetar regelbundet med att se över tillgängligheten i sina lokaler, sin verksamhet och sin information. Även utbudet av tillgängliga medier i form av exempelvis tv-program och ljudböcker har ökat i samband med tydligare krav i lagstiftningen. Digitala enheter som exempelvis smartphones ger möjlighet till inbyggda skärmläsare, förstoringshjälpmedel, autotextning och punktskriftsdisplayer vilket kan underlätta för att inhämta information och kommunicera med andra utifrån individuella behov.

Utmaningar med uppföljningen av funktionshinderspolitiken

Årsredovisningarna visar att många strategimyndigheter främst rapporterar att de internt arbetar utifrån principen om universell utformning och att åtgärda bristande tillgänglighet. Det är färre myndigheter som rapporterar hur de arbetat förebyggande och motverkande av diskriminering. Det är även färre myndigheter som rapporterar hur de arbetat med individuella stöd och lösningar, om det inte är en del av deras myndighetsutövning. Vad detta beror på är inte helt entydigt och framgår inte av årsredovisningarna. Det kan tolkas som osäkerhet kring vad inriktningarna omfattar, att inriktningarna i viss utsträckning är överlappande och inte helt uteslutande, eller att insatser faktiskt inte har genomförts. Det kan även bero på att myndigheterna har prioriterat att bara arbeta med några av inriktningarna under året. MFD drar slutsatsen att i det fortsatta strategiarbetet

behövs mer kunskap och dialog om hur myndigheterna kan omsätta samtliga inriktningar i sitt arbete.

MFD kan konstatera att årsredovisningarna ger en relativt begränsad bild av strategimyndigheternas arbete inom funktionshinderpolitiken och de fyra inriktningarna. Utrymmet i årsredovisningarna ger begränsade möjligheter för strategimyndigheterna att åiterrapportera helheten och effekten av sitt arbete. Det innebär att MFD har möjlighet att följa de aktiviteter som myndigheterna genomför och åiterrapporterar kopplat till strategin, men det är sällan det framgår vilka effekter de olika aktiviteterna har resulterat i. Några myndigheter har valt att ta fram separata åiterrapporteringar av uppdraget utöver årsredovisningen. Detta för att på bättre sätt kunna skapa en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken.

MFD:s stöd i strategiarbetet

MFD:s roll i strategiarbetet är att både sprida och utveckla kunskap om funktionshinderspolitiken och tillhandahålla implementeringsstöd till målgrupperna utifrån deras behov, så att de kan arbeta mot det funktionshinderspolitiska målet. MFD ska också stödja strategimyndigheterna i deras utveckling av uppföljningsinsatser såväl inom sektorerna som i relation till det funktionshinderspolitiska målet och dess fyra inriktningar. Under året har MFD gett de strategiska myndigheterna flera olika typer av stöd. Bland annat har MFD bjudit in till olika möten med strategimyndigheterna för att diskutera gemensamma frågeställningar och utvecklingsområden. Stödet har varit uppskattat och kommer att fortsätta ges under strategiperioden utifrån behov och förutsättningar på respektive myndigheter.

För att stödja strategimyndigheterna i uppföljning och genomförande av strategin har MFD under hösten förtydligat beskrivningarna av de fyra inriktningarna och lyft fram de effekter som inriktningarna avser att uppnå. MFD erbjuder också stöd i utvecklingen av respektive myndighets uppföljning och att utveckla en struktur för myndigheternas redovisning.

MFD har inför 2023 tillsatt en ny samordnande funktion för strategiarbetet vid myndigheten. Syftet är att underlätta för strategimyndigheterna så att de får ett mer enhetligt stöd och tydligare ingång till MFD:s stöd.

Redogörelse för utvecklingen inom de prioriterade samhällsområdena

Strategin för en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken anger tolv prioriterade samhällsområden. För varje samhällsområde finns det ett antal utpekade myndigheter som har en strategiskt viktig roll och ett ansvar inom sitt eller sina samhällsområden. Strategins olika samhällsområden är beroende av flera faktorer. De är inte ömsesidigt uteslutande och kan även vara tvärsektoriella, som exempelvis digitalisering och upphandling.

Utvecklingen inom funktionshinderspolitiken påverkas av offentliga, privata och civilsamhällets aktörer, på nationell och lokal nivå. Statliga myndigheter, kommuner och regioner har ett särskilt ansvar för att säkerställa att den service som tillhandahålls möter mångfalden av behov som finns i samhället.

I nuläget finns inte funktionsnedsättning som bakgrundsvariabel i merparten av de undersökningar som genomförs eller beställs inom offentlig sektor. Denna rapportering kan därför inte ge en heltäckande bild av utvecklingen mot delaktighet och jämlikhet inom respektive samhällsområde i strategin. De underlag som lyfts i följande kapitel kan däremot visa på viktiga utvecklingsområden inom funktionshinderspolitiken.

Arbete och försörjning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning erkänner rätten till arbete på lika villkor för alla människor oavsett funktionsnedsättning. Möjligheten till sysselsättning är en viktig förutsättning för att säkerställa delaktighet och ekonomisk trygghet för personer med funktionsnedsättning. För att nå det nationella målet för funktionshinderspolitiken krävs att arbetsgivare, statliga myndigheter, regioner och kommuner möjliggör för att alla på sina villkor ska kunna ta del av arbetsmarknaden.¹²

En svagare ställning på arbetsmarknaden

Personer med funktionsnedsättning har generellt en svagare ställning på arbetsmarknaden och lägre disponibel inkomst. SCB:s årliga uppföljning av situationen på arbetsmarknaden visar att personer med funktionsnedsättning, och särskilt personer med en nedsatt arbetsförmåga, har en svagare arbetsmarknads-

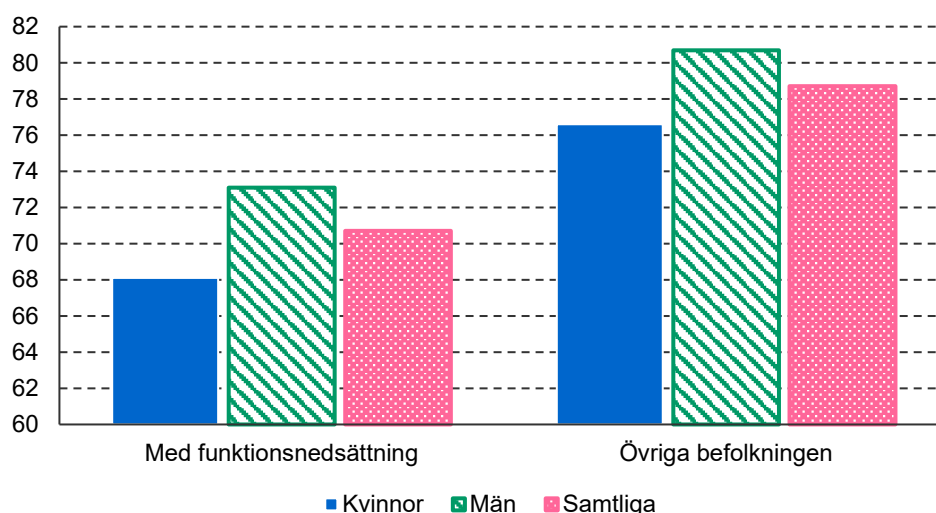
¹² Inom samhällsområdet arbete och försörjning ingår de strategiska myndigheterna Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan.

anknytning än övriga befolkningen¹³. Personer med funktionsnedsättning är i större utsträckning arbetslösa oavsett kön, jämfört med den övriga befolkningen.¹⁴

År 2021 hade Arbetsförmedlingen drygt 168 000 inskrivna med en eller flera funktionsnedsättningar registrerade. Det motsvarar nästan en femtedel av alla inskrivna samma år.¹⁵ Samtidigt kan siffrorna antas vara högre än så. Arbetsförmedlingen konstaterar att det skett en minskning i antalet inskrivna unga med funktionsnedsättning. Detta tros bero på myndighetens bristande rutiner att tidigt identifiera och registrera funktionsnedsättningar hos unga.¹⁶

Under 2021 var andelen sysselsatta lägre bland personer med funktionsnedsättning, motsvarande 71 procent, jämfört med den övriga befolkningen på 79 procent. För personer med nedsatt arbetsförmåga var sysselsättningsgraden endast 58 procent. Andelen sysselsatta kvinnor med funktionsnedsättning är lägre än andelen sysselsatta män, 68 procent jämfört med 73 procent.¹⁷

Figur 1. Andel (procent) sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkning år 2021.

Källa: SCB (2022b).

¹³ I denna redovisning görs inga jämförelser med äldre resultat på grund av tidsseriebrott mot bakgrund av förändringar i population, definition och utformning av studien. Dessa kommer sig av anpassningar till EU:s nya ramlag (förordning 2019/1700).

¹⁴ SCB (2022b).

¹⁵ Arbetsförmedlingens årsredovisning 2021.

¹⁶ Arbetsförmedlingen (2021).

¹⁷ SCB (2022b).

Enligt SCB:s arbetsmiljöundersökning från 2021 framgår att 44 procent av de personer som anger att de har en funktionsnedsättning även upplever sig ha en nedsatt arbetsförmåga.¹⁸ Ungefär hälften av de personer med nedsatt arbetsförmåga som har en sysselsättning behöver någon form av individuell anpassning, som exempelvis hjälpmedel, lokalanpassning eller anpassad arbetstid, för att kunna utföra sitt arbete.¹⁹ Bland personer med funktionsnedsättning är det endast 78 procent som har valt att informera sin arbetsgivare om sin funktionsnedsättning. Av dessa anger fyra av fem att arbetsgivaren har underlättat arbetet för den anställde med funktionsnedsättning.²⁰

För de personer med funktionsnedsättning i yrkesverksam ålder som vare sig studerar eller arbetar ska kommuner erbjuda sysselsättning genom daglig verksamhet.²¹ Sedan 2010 har antalet personer i daglig verksamhet ökat med 25 procent och motsvarade cirka 40 000 personer 2020. Under coronapandemin minskade många kommuner på den dagliga verksamheten på grund av risken för smittspridning, vilket har bidragit till en ökad isolering och ohälsa som särskilt drabbat personer med intellektuell funktionsnedsättning och autism.²²

Arbetsmarknadsstöd och aktivitets- och sjukersättning har minskat

Coronapandemin har påverkat arbetsmarknadsstöden negativt då en försämrad arbetsmarknad och ökad smittspridning innebar färre subventionerade anställningar och anställningar med lönestöd.²³ Sedan 2020 har Arbetsförmedlingens stödinsatser till personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga (såsom bidrag till hjälpmedel, lönebidrag och tolk) minskat. I december 2020 genomfördes 69 525 särskilda insatser till personer med nedsatt arbetsförmåga, medan i slutet av 2022 hade antalet sjunkit till 62 628 stycken. Det är färre kvinnor som får stödinsatser för nedsatt arbetsförmåga än män.²⁴

¹⁸ Arbetsmiljöverket (2021).

¹⁹ SCB (2022b).

²⁰ Arbetsmiljöverket (2021).

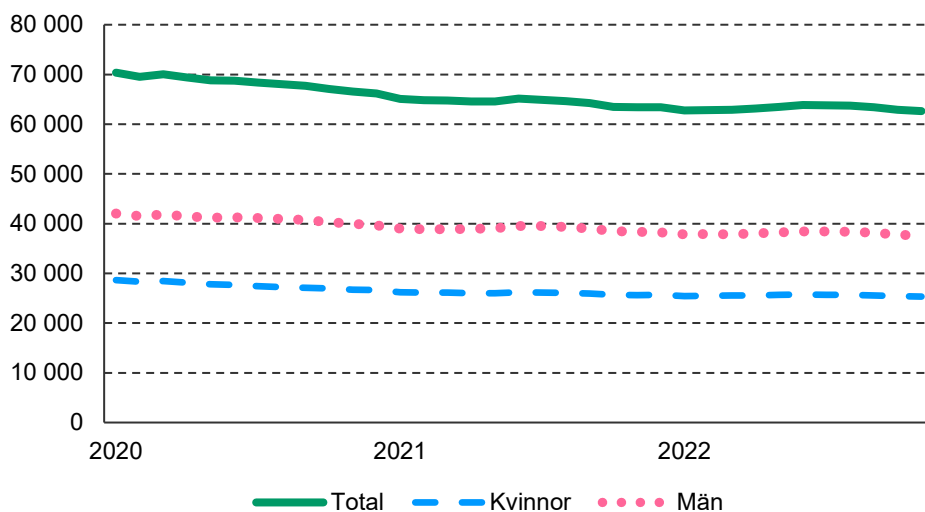
²¹ Se 9 § 10 och 7 § första stycket LSS.

²² Socialstyrelsen (2022a) Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning.

²³ Arbetsförmedlingen (2021).

²⁴ Arbetsförmedlingens statistikdatabas: månadsstatistik (2022): Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Figur 2. Antal särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. 2020–2022.

Källa: Arbetsförmedlingens månadsstatistik. Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Utöver arbetsmarknadsstöd finns aktivitets- och sjukersättning²⁵ till personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Antalet mottagare av ersättningarna har successivt minskat under de senare åren. I januari 2022 var det cirka 221 200 personer som fick sjukersättning, varav 58 procent av mottagarna var kvinnor. Det är fler som lämnar sjukersättningen och får ålderspension än som beviljas ny sjukersättning. Under samma period var antalet mottagare av aktivitetsersättning cirka 28 440 personer, varav 55 procent av mottagarna var män.²⁶ Antalet nybeviljade aktivitetsersättningar har sedan 2018 minskat för att ligga runt 12 000 beviljade ansökningar per år.²⁷ Minskningen beror delvis på en regelförändring som skedde 2017 vilket har resulterat i att antalet avslag på nya ansökningar ökat.²⁸

Under 2022 höjde regeringen prisbasbeloppen för aktivitets- och sjukersättningarna, vilket innebar att för en individ med sjuk- och aktivitetsersättning på garantinivå höjdes budgeten med knappt 1 700 kronor i

²⁵ Sjukersättning kan beviljas till personer som har en nedsatt arbetsförmåga som på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning. Aktivitetsersättningen beviljas personer 19–29 år och har en arbetsförmåga som på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning är nedsatt under ett år eller mer.

²⁶ Försäkringskassan (2022). Statistikdatabas: Antal personer som har fått aktivitets- och sjukersättning.

²⁷ Försäkringskassan (2022). Statistikdatabas: Antal nybeviljade ersättningar.

²⁸ Försäkringskassan (2019).

månaden.²⁹ Likaså höjdes bostadstillägget för dem med sjuk- och aktivitetsersättning. Enligt organisationen Funktionsrätt Sverige har många medlemmar fått sämre ekonomiska förutsättningar som en följd av en mer restriktiv tillämpning av sjukförsäkringen som har resulterat i höga avslagsnivåer på ansökningar. Likaså påpekar organisationen att ersättningsnivåerna har halkat efter löneutvecklingen under lång tid.³⁰ Under ett dialogmöte som MFD har haft med funktionshinderorganisationer framkommer att den höjning som skedde av sjuk- och aktivitetsersättningen under 2022 upplevs försvinna av ökade kommunala avgifter³¹ i kombination med den kraftiga inflationsutveckling som har skett under året. Under 2023 har regeringen höjt prisbasbeloppet ytterligare med 8,7 procent.³²

Försämrade ekonomiska levnadsvillkor väntas

Coronapandemin hade stor inverkan på arbetsmarknaden och andelen personer med en sysselsättning minskade för första gången på 10 år. Under 2023 väntas arbetslösheten att öka i takt med att Sverige går in i en lågkonjunktur till följd av inflation, räntehöjningar och stor osäkerhet kring den ekonomiska utvecklingen. Personer som står långt ifrån arbetsmarknaden riskerar att få det svårare att få jobb.³³

²⁹ Prisbasbeloppet 2022 var 48 300 kr.

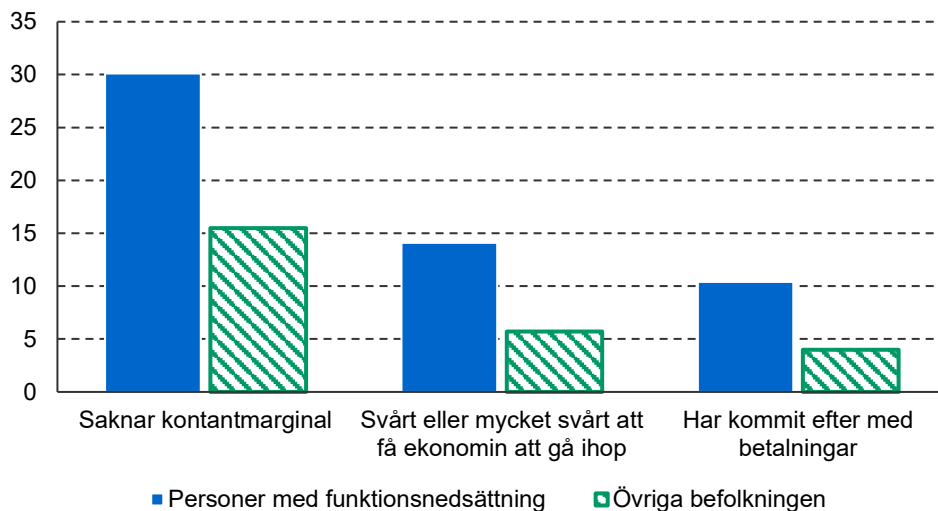
³⁰ Funktionsrätt Sverige (2021).

³¹ Se även: HejaOlika.se Höjningen nästan uttraderad för många med sjukersättning. <https://hejaolika.se/artikel/de-med-sma-marginaler-drabbas-hardast-av-inflationen/>

³² Prisbasbeloppet 2023 var 52 500 kr.

³³ Arbetsförmedlingen (2022).

Figur 3. Andel (procent) personer som saknar kontantmarginal, har svårt att få ekonomin att gå ihop och har kommit efter i betalningar, 2021.

Källa: SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Personer med funktionsnedsättning har i större utsträckning sämre ekonomiska förutsättningar än den övriga befolkningen. Statistik från 2021 visar att motsvarande 30 procent av personer med funktionsnedsättning saknar kontantmarginal för att täcka en oväntad utgift utan att behöva låna pengar³⁴, vilket går att jämföra med 16 procent hos den övriga befolkningen. Cirka 14 procent av personer med funktionsnedsättning har svårt att få ekonomin att gå ihop, jämfört med knappt 6 procent hos den övriga befolkningen. Tio procent har hamnat efter i betalningar, att jämföra med fyra procent i den övriga befolkningen. Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning i huruvida man saknar kontantmarginal, har svårt att få ekonomin att gå ihop eller har hamnat efter i betalningar.³⁵ Unga med funktionsnedsättning har ofta sämre ekonomiska levnadsvillkor än andra jämnåriga. Statistik från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor visar att 36 procent av unga med funktionsnedsättning är missnöjda med sin privatekonomi, jämfört med 20 procent bland unga utan funktionsnedsättning.³⁶

³⁴ Personen har svarat nej på frågan "skulle du inom en månad klara av att betala en oväntad utgift på 13 000 kronor utan att låna eller be om hjälp". Beloppet i frågan sätts till en tolfedel av gränsvärdet för vad som definieras som en inkomstnivå som innebär risk för fattigdom, vilket är 60 procent av medianinkomsten.

³⁵ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

³⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022a).

Unga med funktionsnedsättning har svårt att komma in på arbetsmarknaden

Unga med funktionsnedsättning är ofta arbetssökande under längre tid än andra unga arbetssökande. I en utredning från Arbetsförmedlingen från 2021 konstateras att subventionerat arbete är en viktig insats för att unga med funktionsnedsättning ska etablera sig och vara kvar på arbetsmarknaden. Likaså påpekas att osubventionerat arbete i högre utsträckning leder till arbetslöshet för unga med funktionsnedsättning, än vad det gör för övriga unga. Det är vanligare att unga män återgår till arbetslöshet efter arbete eller studier än vad det är för kvinnor. Arbetsmarknadsstöden har därmed en viktig roll i att få in unga med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. Tillgången till dessa stöd har dock minskat i samband med att Arbetsförmedlingen fick minskade anslag 2019, vilket resulterade i en kraftigt minskad operativ verksamhet.³⁷

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har undersökt de insatser som har använts för att förbättra arbetsmarknadsutfallen för unga som varken arbetar eller studerar³⁸. Unga med funktionsnedsättning är den grupp som kvarstår längst i situationen av att varken arbeta eller studera, alternativt inte lämnar den alls.³⁹ Statistik från Skolverket visar att var tredje person med funktionsnedsättning varken arbetar, studerar eller har daglig verksamhet efter studier i gymnasiesärskolan. Studien pekar på att det är en högre tröskel att komma in på arbetsmarknaden för personer med intellektuell funktionsnedsättning än för övriga unga. Det bedöms riskera att leda till ett livslångt utanförskap.⁴⁰

Utbildning och livslångt lärande

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anger bland annat att ett sammanhållet utbildningssystem och livslångt lärande ska bidra till att personer med funktionsnedsättning får utveckla sin begåvning och kreativitet, sina mentala och fysiska färdigheter för att till fullo kunna delta i samhället. Området utbildning och livslångt lärande⁴¹ omfattar hela utbildningsväsendet från grundskola och särskola till högskole- och

³⁷ Arbetsförmedlingen (2021).

³⁸ Definieras som personer med nedsatt arbetsförmåga registrerade hos Arbetsförmedlingen eller som mottagare av aktivitetsstöd eller handikappersättning.

³⁹ Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2021).

⁴⁰ Skolverket (2022a).

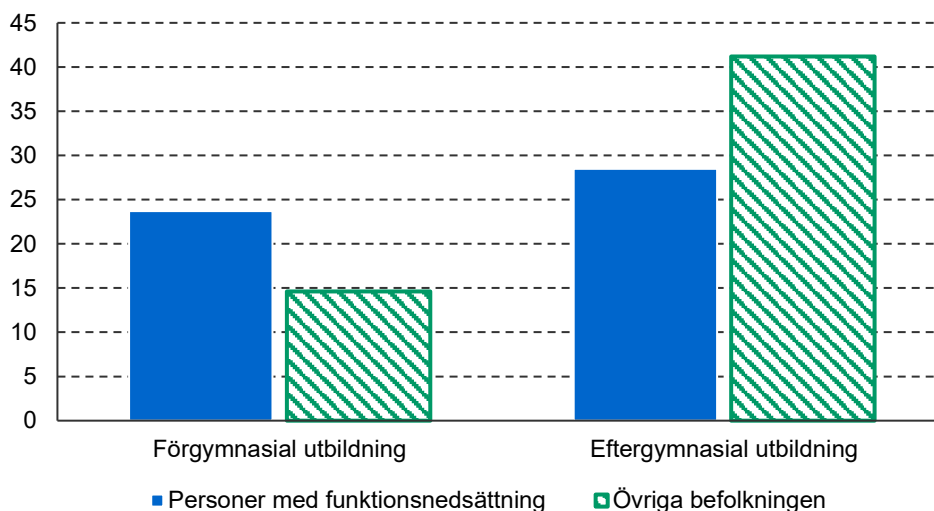
⁴¹ Inom samhällsområdet utbildning och livslångt lärande ingår de strategiska myndigheterna: Myndigheten för yrkeshögskolan, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens skolinspektion, Statens skolverk och Universitetskanslersämbetet.

universitetsstudier, liksom kommunal vuxenutbildning och folkbildning. Rätten till bildning och kunskap är en grundförutsättning för att kunna få sysselsättning, en inkomst och för att bli delaktig i samhället.

Lägre utbildningsnivåer för personer med funktionsnedsättning

Statistik från SCB visar att utbildningsnivån bland personer med funktionsnedsättning generellt är lägre än bland övrig befolkning. Personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland dem som har en förgymnasial utbildning som sin högsta avslutade utbildning, 24 procent jämfört med knappt 15 procent i övriga befolkningen. Cirka 28 procent bland personer med funktionsnedsättning har en eftergymnasial utbildning, jämfört med 41 procent i övrig befolkning. Kvinnor har generellt sett en högre utbildningsnivå, men mellan kvinnor och män med en funktionsnedsättning finns inga signifikanta skillnader.⁴²

Figur 4. Andel (procent) med förgymnasial, respektive eftergymnasial utbildning som högsta utbildning. 2021.

Källa: SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Särskilt stöd i skola och utbildning är oförändrat

Det saknas uppgifter om hur många elever i grund- och gymnasieskolan som har en funktionsnedsättning. Elever med behov av stöd kan dock erbjudas extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram om det kan befaras att eleven inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Rätten till extra anpassningar eller särskilt stöd påverkas inte av en eventuell diagnos.

⁴² SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Det är knappt 6 procent, eller drygt 63 900 av eleverna i ordinarie grundskola, som fick ett åtgärdsprogram läsåret 2021/22. Det är i nivå med föregående läsår. Pojkar omfattas i större utsträckning av ett åtgärdsprogram, drygt 7 procent, jämfört med cirka 4 procent för flickor.⁴³ Statistiken visar även att stödinsatser ofta sätts in för sent under elevens skolgång. Högst andel elever som får ett åtgärdsprogram finns i årskurs 9. Totalt hade 9 procent av eleverna, drygt 10 700 elever, i årskurs 9 ett åtgärdsprogram läsåret 2021/22.⁴⁴ Det saknas motsvarande statistikunderlag för gymnasiet. Annan statistik visar dock att elever med funktionsnedsättning hoppar av sitt gymnasieprogram i större utsträckning än övriga elever.⁴⁵

SPSM beskriver i en rapport från 2022 att det på en generell nivå finns indikationer på att förskolor och skolor behöver utveckla sin organisering och stärka arbetet med systematiskt kvalitetsarbete, elevhälsoarbete och jämställdhetsarbete för att förbättra situationen för barn och elever med funktionsnedsättning. Arbetet med ökad tillgänglighet och delaktighet för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning behöver stärkas.⁴⁶

Fler pojkar i grund- och gymnasiesärskola

Under läsåret 2021/22 gick drygt 14 400 elever i grundsärskolan⁴⁷. Det är en ökning med 7 procent jämfört med föregående läsår, men elevökningen följer befolkningsutvecklingen i stort. Andelen elever som går i grundsärskolan motsvarar cirka 1 procent av det totala antalet elever i den obligatoriska skolan.⁴⁸ I grundsärskolan är 64 procent av eleverna pojkar och 36 procent flickor. Innevarande läsår omfattas 1 360 elever i grundsärskolan av ett åtgärdsprogram, vilket motsvarar 9,4 procent av eleverna.⁴⁹

Unga som har avslutad utbildning från gymnasiesärskola har svårare att studera vidare då gymnasiesärskolan inte ger behörighet till yrkeshögskola, högskola eller universitet. Under läsåret 2021/22 gick 6 750 elever i gymnasiesärskolan, vilket

⁴³ Skolverket (2022b).

⁴⁴ Skolverket (2022b).

⁴⁵ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2020.

⁴⁶ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2022).

⁴⁷ Grundsärskolan ska ge elever som p.g.a. sin funktionsnedsättning inte bedöms uppnå grundskolans kunskapskrav en anpassad utbildning. Inom grundsärskolan finns en inriktning som benämns träningskola som är avsedd för elever som inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i ämnen. I vissa fall kan också elever få sin utbildning som s.k. integrerade elever inom grundskolan eller sameskolan.

⁴⁸ Grundskolan, sameskolan, grundsärskolan och specialskolan.

⁴⁹ Skolverket (2022b).

motsvarar en ökning på 3 procent från föregående år⁵⁰. Av dessa är 40 procent flickor och 60 procent pojkar. Könsfördelningen har varit relativt oförändrad under de senaste 10 åren.⁵¹ I en äldre rapport från Skolverket anges att detta beror på att det föds fler pojkar än flickor, och att en större andel pojkar än flickor har en utvecklingsstörning.⁵² Motsvarade 57 procent läser ett nationellt program⁵³ och flest elever går på programmet för administration, handel och varuhantering. Cirka 43 procent av alla elever i gymnasiesärskolan läser på individuella program.⁵⁴

Bara en av tio ungdomar deltar i studier efter gymnasiesärskolan

I Skolverkets uppföljning av vad ungdomar gör efter gymnasiesärskolan framgår att den vanligaste sysselsättningen direkt efter avslutade studier är daglig verksamhet. Under hösten 2020 var det 51 procent av ungdomarna som hade daglig verksamhet som sysselsättning. Motsvarande 11 procent studerade vid folkhögskola eller komvux som särskild utbildning, och 9 procent hade ett arbete. Andelen ungdomar som varken arbetade, studerade eller hade daglig verksamhet var 32 procent. Skolverket anger i sin statistik att personer kan räknas in under flera poster, t.ex. är det möjligt att ha ett arbete, eller studera och parallellt ha daglig verksamhet.⁵⁵

I uppföljningen framkom också skillnader mellan ungdomar som gått individuella eller nationella program. Av de ungdomar som hade avslutat sina individuella program var det fler ungdomar som deltog i daglig verksamhet, motsvarande 74 procent. Endast 8 procent studerade och nästintill inga hade ett arbete. Andelen som varken arbetade, studerade eller hade daglig verksamhet var 22 procent.⁵⁶

De som hade fått ett arbete efter avslutade studier i gymnasiesärskolan var nästan uteslutande ungdomar som hade läst nationella program. Under hösten 2020 hade 17 procent av de ungdomar som hade avslutat sina nationella program ett arbete.

⁵⁰ Gymnasiesärskolan ska ge elever med intellektuell funktionsnedsättning en anpassad utbildning för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling. Utbildningen är avsedd att genomgå under fyra läsår och består av antingen nationella eller individuella program.

⁵¹ Skolverket (2022c).

⁵² Skolverket (2006).

⁵³ Det finns nio nationella program på gymnasiesärskolan som syftar till att förbereda eleven för arbetslivet eller studier på till exempel folkhögskola.

⁵⁴ Utbildning på ett individuellt program ska erbjudas elever som inte kan följa undervisningen på ett nationellt program på gymnasiesärskolan.

⁵⁵ Skolverket (2022a).

⁵⁶ Skolverket (2022a).

Bland pojkar var andelen som hade ett arbete 21 procent och bland flickor var motsvarande andel 11 procent. Motsvarande 13 procent av ungdomarna studerade hösten efter avslutad gymnasieutbildning. Det är vanligare att flickor studerar vidare jämfört med pojkar, 16 procent respektive 11 procent. En övervägande andel, motsvarande 40 procent, varken arbetade, studerade eller deltog i daglig verksamhet, medan 33 procent deltog i daglig verksamhet.⁵⁷

Förändringar i komvuxutbildning har minskat antalet elever med funktionsnedsättning

Vuxna med utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada kan utveckla sina kunskaper och sin kompetens genom komvux som särskild utbildning. Målsättningen med utbildningen är att stärka deras ställning i arbets- och samhällslivet och att främja deras personliga utveckling.

Läsåret 2021/22 studerade 3 220 elever inom komvux som särskild utbildning. Det är en liten minskning sedan läsåret innan. Sedan 2012 har antalet elever minskat med 30 procent. Skolverket menar att orsakerna till det minskade antalet elever kan förklaras av författningsändringar och förändringar i utbildningens organisering. Exempelvis har personer med autism, men utan utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada, inte längre behörighet att studera inom komvux som särskild utbildning.⁵⁸

Det vanligaste är att eleverna läser på grundsärskolenivå inom komvux som särskild utbildning. Jämfört med förra läsåret har antalet elever minskat i grundsärskolenivån och träningskolenivån, men ökat i gymnasiesärskolenivån. I genomsnitt är eleverna 36 år och 52 procent är kvinnor.⁵⁹

Folkhögskolan lockar många unga med funktionsnedsättning

I Folkbildningsrådets rapport från 2022 framgår att landets folkhögskolor samlar många unga deltagare med funktionsnedsättning och att söktrycket har ökat under senare år. Under 2021 var det uppskattningsvis 14 000 deltagare med funktionsnedsättning som deltog i en folkhögskoleutbildning. Dessa deltagare har i allmänhet en lägre utbildningsnivå än övriga deltagare. Motsvarande 80 procent har grundskoleutbildning, 15 procent har gymnasial utbildning som är kortare än tre år och endast 2 procent har treårig gymnasieutbildning.⁶⁰

⁵⁷ Skolverket (2022a).

⁵⁸ Skolverket (2022d).

⁵⁹ Skolverket (2022d).

⁶⁰ Folkbildningsrådet (2022).

Av det totala antalet deltagare med funktionsnedsättning var det 746 personer med en intellektuell funktionsnedsättning som studerade på folkhögskola⁶¹. Av 154 folkhögskolor var det 66 som hade deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i sina långa kurser. I rapporten beskrivs att folkhögskolan på många sätt är en välfungerande utbildningsform för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning. Exempelvis finns kurser som handlar om livskunskap, personlig utveckling och estetiska ämnen. Flera kurser har samhällsinriktning: exempelvis IT-kurser för digital delaktighet, språk, eller omvärldskurser. Det finns behörighetsgivande kurser som kan leda vidare till fortsatta studier och även mer yrkesinriktade kurser som kan leda till jobb, men de är mer sällsynta.⁶²

Utbudet av kurser som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning har dock totalt sett minskat över tid. Många folkhögskolor anser att deras ekonomiska och personella resurser är otillräckliga. Av den anledningen säger en del skolor nej till personer med mer omfattande funktionsnedsättningar som söker kurser, och det har även förekommit att skolor lagt ner vissa utbildningar. Likaså påpekar skolorna att ansvarsfördelningen mellan dem, kommunerna och Försäkringskassan är oklar vad gäller deltagarnas studier, boende och fritid under den tid de går en kurs.⁶³

Särskilt pedagogiskt stöd på högskolenivå

Vid studier på högskolenivå kan studenter få särskilt pedagogiskt stöd vid behov. År 2022 fick 30 414 studenter stöd, varav 69 procent var kvinnor och 31 procent var män. Det har under ett flertal år varit en stadig ökning av antalet studenter som får stöd, och jämfört med 2021 har antalet studenter med stöd ökat med 13 procent. I högskolan totalt sett har det inte skett någon motsvarande kontinuerlig ökning av antalet studenter under perioden som kan förklara ökningen. Av samtliga studenter som fick stöd 2022 var det cirka 78 procent som har dyslexi/ specifika läs- och skrivsvårigheter, eller har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.⁶⁴

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) genomförde 2021 en fördjupad kvalitetsgranskning av ett antal yrkeshögskoleutbildningar. I granskningen framkom att de allra flesta av de undersökta utbildningsanordnarna tog hänsyn till studerandes olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning. I

⁶¹ De statistiska underlagen innehåller ett antal osäkerhetsfaktorer eftersom folkhögskolorna identifierar deltagare med funktionsnedsättning på olika sätt. När det gäller deltagare med intellektuell funktionsnedsättning utgår man från intyg från särskolan.

⁶² Folkbildningsrådet (2022).

⁶³ Folkbildningsrådet (2022).

⁶⁴ Stockholms Universitet (2022).

utbildningarna fanns i hög utsträckning möjlighet att anpassa inlärningsmetoder och kunskapskontroller. De flesta utbildningsanordnare hade rutiner för att identifiera studerande som har behov av olika former av stöd. En majoritet av anordnarna säkerställde också att stödinsatser och individuella studieupplägg planeras, genomförs och dokumenteras.⁶⁵

Transport

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhålls allas rätt att på lika villkor få tillgång till vägar och transportmedel. Likaså poängteras individens rätt till personlig rörlighet och att samhället ska ta hänsyn till olika individers behov av att förflytta sig. Det nationella målet för transportpolitiken understryker även att transportsystemet ska bidra till att erbjuda en grundläggande tillgänglighet. För att uppnå detta behöver transporter, i synnerlighet kollektivtrafiken, vara tillgängliga och användbara för alla.⁶⁶

Nya hinder och resvanor under pandemin

I Trafikanalys uppföljning av det transportpolitiska målet för 2022 bedöms tillgängligheten och användbarheten i transportsystemet fortsatt försämrats sedan coronapandemin. Personer med funktionsnedsättning har sedan pandemin upplevt en försämrad tillgång till kollektivtrafiken.⁶⁷ I Svensk Kollektivtrafiks undersökning från 2021 framkommer att under pandemin avstod personer med funktionsnedsättning resor inom kollektivtrafiken i större utsträckning än befolkningen i övrigt. Personer med funktionsnedsättning upplevde även i högre grad oro av att smittas av coronaviruset i samband med resa inom kollektivtrafiken än övriga respondenter.⁶⁸ Undersökningen visar även tendenser på att personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning är bekväma att resa med kollektivtrafiken på det sätt som de gjort innan pandemin.⁶⁹

⁶⁵ Myndigheten för Yrkehögskolan (2022).

⁶⁶ Inom samhällsområdet transport ingår de strategiska myndigheterna: Transportstyrelsen och Trafikverket.

⁶⁷ Trafikanalys (2022a).

⁶⁸ I undersökningen är genomsnittsåldern bland respondenterna som svarat att de har en funktionsnedsättning generellt sett högre än övriga befolkningen. Detta kan även tänkas påverka resultaten vad gäller upplevd oro för smitta.

⁶⁹ Svensk kollektivtrafik (2021).

Information om tillgänglighet är ofta bristfällig

I miljö- och fordonsdatabasen FRIDA samlas information om tillgängligheten hos fordon inom kollektivtrafiken.⁷⁰ Tillgängligheten i kollektivtrafiken har sakta ökat över tid, men utvecklingen går långsamt. Det kan förklaras av att antalet tillgängliga fordon successivt ökar allteftersom äldre fordon fasas ut. Nästan alla typer av tillgänglighetsanpassningar såsom ramp, rullstolsplats och audiovisuella utrop har ökat sedan 2019.⁷¹

Då det finns tillgänglighetsbrister inom kollektivtrafiken blir relevant och korrekt information om tillgänglighet ofta en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska kunna planera och genomföra resor. I Trafikanalys uppföljning av det transportpolitiska målet gör myndigheten bedömningen att aktörer inom den regionala kollektivtrafiken tillhandahåller bristfällig information på sina webbplatser. Information om tillgänglighet som kan vara nödvändig för resenärer med funktionsnedsättning är sparsam, kortfattad och ibland svår att tolka.⁷²

Den vanligaste typen av information är förekomsten av rullstolsplats på bussar och spårfordon, samt information om ledsagning på stationer. Information om hissar eller toaletters tillgänglighet är begränsad på många webbplatser. Generellt saknas information om förändringar eller avvikelser i kollektivtrafiken och om eller hur de påverkar tillgängligheten. Trafikanalys bedömer sammantaget att det inte skett några påtagliga förändringar av informationen om kollektivtrafikens tillgänglighet sedan 2019. Sammantaget bedöms utvecklingen fortsatt vara negativ vad gäller kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.⁷³

Antalet färdtjänstillstånd fortsätter minska

Färdtjänst är till för personer som har väsentliga svårigheter att resa med allmänna kommunikationer. Trafikanalys sammanställer årligen statistik över antalet färdtjänstillstånd samt färdtjänst- och riksfärdtjänstresor. I slutet av 2021 hade 286 700 personer färdtjänstillstånd i Sverige, vilket är en minskning med 3 procent sedan året innan. Antalet tillstånd är den lägsta sedan 1991 och motsvarar en minskning med 35 procent.⁷⁴

⁷⁰ Dessa fordon är utrustade med ramp eller lift, audiovisuellt utrop och rullstolsplats. Sedan 2018 finns inte längre data från Region Stockholm vilket innebär att nyckeltal äldre än 2019 går inte att jämföra med nuvarande nyckeltal.

⁷¹ Svensk kollektivtrafik (2022).

⁷² Trafikanalys (2022b).

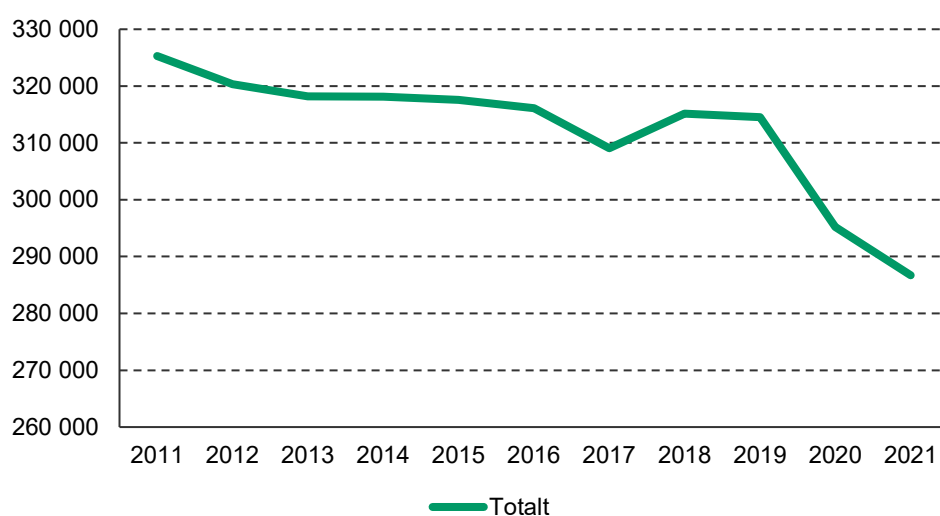
⁷³ Trafikanalys (2022b).

⁷⁴ Trafikanalys (2022c).

Hälften av alla personer med färdtjänstillstånd är 80 år eller äldre och 77 procent av tillståndsinnehavarna är 65 år eller äldre. Det är vanligare att kvinnor har färdtjänstillstånd än män, men skillnaden har minskat över tid. Samtidigt är det män som i genomsnitt genomför flest färdtjänstresor. Män med färdtjänstillstånd gjorde i genomsnitt 30 resor, medan kvinnor gjorde i genomsnitt 23 resor under 2021.⁷⁵

Delar av 2021 var fortfarande påverkade av coronapandemin vilket även har haft inverkan på antalet genomförda färdtjänstresor. Antalet färdtjänstresor minskade till strax under 7 miljoner resor under 2020, för att sedan öka till 7,5 miljoner 2021.⁷⁶

Figur 5. Antal personer med färdtjänstillstånd den 31 december 2011–2021.

Källa: Trafikanalys (2022) Färdtjänst och riksfärdtjänst 2021.

Under senare tid har uppmärksamhet riktats mot att personer som tidigare haft rätt till färdtjänst nekats tillstånd. Det har främst berört personer med synnedsättning. Bland annat har personer med grav synnedsättning eller blindhet som behöver öva in sina resor inte längre ansetts ha väsentliga svårigheter att resa med allmänna kollektivmedel. Regeringen har därför gett Trafikanalys i uppdrag att analysera om nuvarande tillämpning av bestämmelserna i lagen om färdtjänst följer de intentioner som framgår av förarbetena. Uppdraget ska presenteras till regeringen i slutet av mars 2023.⁷⁷

⁷⁵ Trafikanalys (2022c).

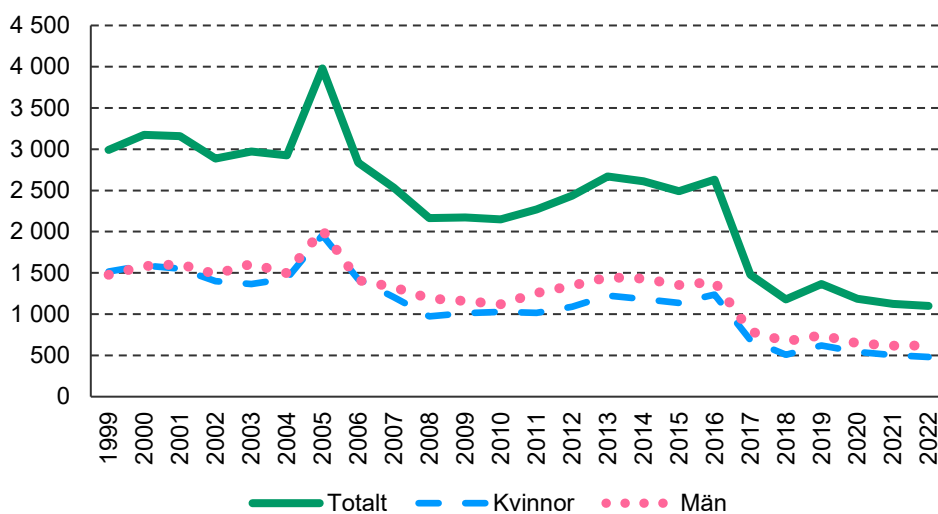
⁷⁶ Trafikanalys (2022c).

⁷⁷ Regeringsbeslut I2022/00572.

Förändringar av bilstödet har påverkat utbetalningar

Bilstöd är en ersättning som kan beviljas personer med varaktig funktionsnedsättning eller föräldrar till barn med varaktig funktionsnedsättning. Ersättningen ska ge stöd till att köpa eller anpassa ett fordon utifrån individens behov. Under 2022 erhöll 1 100 personer bilstöd från Försäkringskassan vilket motsvarar 139 963 kronor per person. Antalet beviljade anslag är betydligt lägre än vad anslaget tillåter som samma år låg på 263 miljoner kronor. Skillnaderna mellan könen är små men något fler män än kvinnor beviljas bilstöd.⁷⁸

Figur 6. Antal personer som fått bilstöd 1999–2022.

Källa: Försäkringskassans statistikdatabas.

Antalet mottagare av bilstöd har varierat över tid, men trenden visar på en minskning i antalet beviljade utbetalningar sedan 2018 vilket kan förklaras av ett förändrat regelverk. Detta skedde på grund av en lagändring från 2017⁷⁹ i kombination med en ny dom från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) 2018⁸⁰. Det har bland annat inneburit att ersättning endast får betalas ut till varaktiga förändringar av fordonet. Under 2020 höjdes ersättningsnivåerna och reglerna ändrades för att tillåta fler anpassningar som exempelvis golvsänkningar.⁸¹ Effekter av dessa ändringar återspeglas ännu inte i statistiken.

⁷⁸ Försäkringskassan (2022).

⁷⁹ Prop. 2016/17:4

⁸⁰ HFD 2018 ref. 76. Mål nr. 195–18.

⁸¹ Hejaolika.se [Efter tre svåra år – nu ska bilstödet återställas \(hejaolika.se\)](https://hejaolika.se)

Byggd miljö och samhällsplanering

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska personer med funktionsnedsättning kunna ta del av den fysiska miljön på lika villkor som andra. Att byggd miljö såsom byggnader, infrastruktur och allmänna platser är tillgängliga är avgörande för att alla människor ska kunna vara delaktiga i samhället. För att uppnå en ökad tillgänglighet krävs att nya miljöer blir universellt utformade. Det handlar även om att avhjälpa de fysiska hinder som finns i befintliga miljöer.⁸²

Tillgänglighet på allmänna och offentliga platser

Det är kommunen som ansvarar för att fysisk tillgänglighet ingår i den kommunala översikts- och detaljplaneringen. Denna process regleras av plan- och bygglagen⁸³ och förtydligas närmare i Boverkets byggregler, BBR. Boverket ser i nuläget över reglerna i Boverkets byggregler (BBR) och konstruktionsreglerna (EKS).⁸⁴ Syftet är att förenkla och skapa lägre krav för ombyggnad och ändring. Förenklingen innebär att allmänna råd, hänvisningar till standarder eller andra riktlinjer vad gäller tillgänglighet därmed inte kommer ingå i den nya regelmodellen.

I nuläget saknas uppföljning av tillgängligheten i publika lokaler och allmänna platser på nationell nivå. I MFD:s enkätuppföljningar av kommuner och regioner framkommer att nästan alla aktörer arbetar i viss eller hög utsträckning med att säkerställa att det sker ett löpande arbete med att förbättra tillgängligheten i befintliga lokaler där de bedriver verksamhet. Likaså anger 75 procent av 185 svarande kommuner att de i hög utsträckning säkerställer att tillgänglighetsaspekter finns med när allmänna platser utvecklas. Av 185 kommuner är det 1,6 procent som anger att de inte alls säkerställer tillgänglighetsaspekter när allmänna platser utvecklas.⁸⁵ I MFD:s enkätuppföljning av myndigheter framkommer att en av de vanligaste tillgänglighetsanpassningarna i myndigheternas lokaler är att tillgänglighetsanpassa publika delar, toaletter för rörelsehindrade och kontorslokaler.⁸⁶

⁸² Inom samhällsområdet byggd miljö och samhällsplanering ingår den strategiska myndigheten Boverket.

⁸³ 2 kap. 3 § PBL.

⁸⁴ Boverket (2020).

⁸⁵ Myndigheten för delaktighet (2023a) och Myndigheten för delaktighet (2023b).

⁸⁶ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Sämre förutsättningar att komma ut på bostadsmarknaden

SCB:s uppföljning av levnadsvillkor visar att, oavsett kön, tenderar personer med funktionsnedsättning att ha svårare att komma in på bostadsmarknaden än övrig befolkning. Det är vanligare att personer med funktionsnedsättning bor i hyresrätt, 44 procent jämfört med den övriga befolkningen där 33 procent bor i hyresrätt. När det gäller olika fastighetstyper bor särskilt kvinnor med funktionsnedsättning i större utsträckning i lägenhet snarare än i villa eller radhus jämfört med övriga grupper. Orsaken till detta kan vara att personer med funktionsnedsättning, och i synnerhet kvinnor, generellt sett har sämre ekonomiska förutsättningar än den övriga befolkningen.⁸⁷

Personer med funktionsnedsättning har samtidigt i högre utsträckning tillgång till en normal utrymmesstandard⁸⁸ i jämförelse med övriga befolkningen. Det är även mindre vanligt att personer med funktionsnedsättning bor trångt⁸⁹. Det kan bero på att 39 procent av personer med funktionsnedsättning bor i singelhushåll. Personer med funktionsnedsättning tenderar även att i lägre utsträckning bo med en partner, eller ha egna barn boende hemma, än den övriga befolkningen.⁹⁰

Bristande tillgång på särskilda boenden

Enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen⁹¹ har personer med funktionsnedsättning rätt till särskilda boendeformer anpassade efter sina behov.

Boverket genomför årligen en kommunal bostadsmarknadsenkät som följer upp tillgången till särskilda boenden.⁹² Resultatet i Bostadsmarknadsenkäten från 2021 visar att det finns ett underskott av särskilt anpassade boenden i flertalet kommuner. I enkäten uppskattar 53 procent av kommunerna att det finns ett underskott på särskilda boenden. Det innebär att det är svårt att flytta till eller

⁸⁷ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

⁸⁸ Med normal utrymmesstandard menas att 1 boende har tillgång till 1–2 rum, 2 boende har tillgång till 2–3 rum och 8 boende har tillgång till minst 5 rum.

⁸⁹ Gäller trångboddhet enligt norm 2, dvs. högst två personer per rum, exklusive kök och vardagsrum.

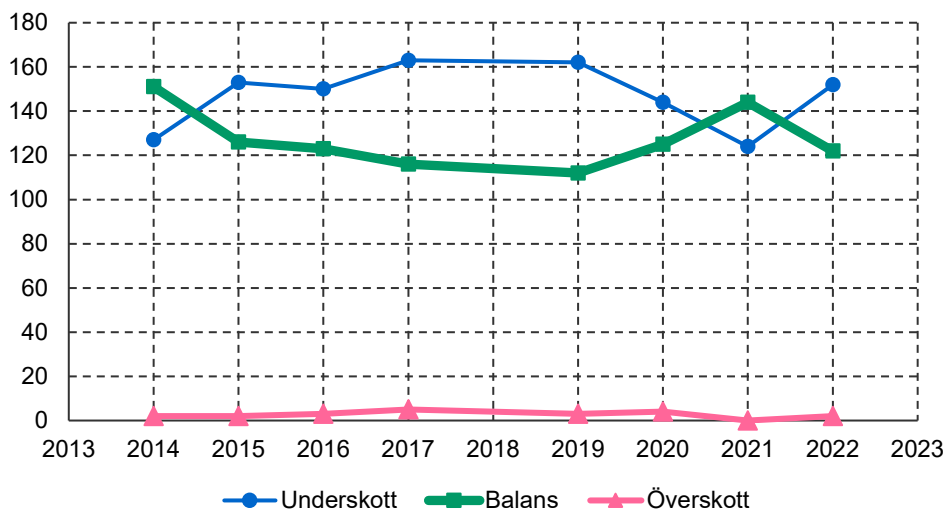
⁹⁰ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

⁹¹ Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen 5 kap. 7 §.

⁹² Enkäten följer upp utbudet av gruppboenden, serviceboenden och särskilda boenden. I grupp- och serviceboenden ingår fast bemanning och omvårdnad, däremot särskilt anpassade bostäder är ofta den enskildes hem.

inom kommunen. Endast 38 procent av kommunerna tror att behovet kan vara täckt till 2023, medan 36 procent inte tror att det är möjligt.⁹³

Figur 7. Antal kommuner som har underskott, balans respektive överskott av särskilt boende för personer med funktionsnedsättning, 2014–2022.

Källa: Boverkets bostadsmarknadsenkät 2014–2022.⁹⁴

När det gäller gruppboendestäder för personer med funktionsnedsättning uppskattar 46 procent av kommunerna att det finns ett underskott. Bland stora kommuner (större än 75 000 invånare) verkar utmaningarna vara större, med mer än tre fjärdedelar som svarar att de har ett underskott på bostäder. Vad gäller servicebostäder upplever en majoritet av kommunerna att det finns tillräckligt med servicebostäder som motsvarar behoven. Motsvarande 55 procent av kommunerna har angett att de saknar särskilt anpassad bostad som boendeform.⁹⁵

Digitalisering

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska personer med funktionsnedsättning ha tillgång till informations- och kommunikationsteknik och digitala lösningar på lika villkor som andra. För att säkerställa tillgängligheten behöver samhället främja tillgången till digitala lösningar, samt identifiera och undanröja hinder för information- och kommunikationsteknik. Digitaliseringspolitiken är tvärssektoriell och påverkar

⁹³ Boverket (2022).

⁹⁴ För 2018 saknas data om särskilda boenden för personer med funktionsnedsättning.

⁹⁵ Boverket (2022).

flera olika delar av samhället såsom arbetsliv, skola, vård och omsorg, transport och offentlig förvaltning.

Digital tillgänglighet regleras på både nationell och internationell nivå genom olika direktiv, lagar och standarder. Det finns flera EU-direktiv som ställer krav på tillgänglighet för digital teknik: AV-direktivet (dvs. audiovisuella medietjänster), tillgänglighetsdirektivet och webbtillgänglighetsdirektivet. Dessa direktiv har genererat nya internationella standarder, såsom WCAG 2.1 för tillgänglig webb. Sedan 2017 finns en nationell digitaliseringsstrategi som stödjer universell utformning för alla. Strategin följer lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS-lagen) som trädde i kraft 2019. Den nya lagen ställer krav på att alla offentliga aktörers digitala service, webbplatser och mobila applikationer ska vara begripliga, robusta, hanterbara och möjliga att uppfatta. Från och med 2025 kommer en ny lag om produkters och tjänsters tillgänglighet att träda i kraft.⁹⁶

Sämre tillgång till digital teknik

Den tekniska utvecklingen har bidragit till att förbättra tillgängligheten inom många samhällsområden. För många personer med funktionsnedsättning är datorn, den smarta telefonen eller surfplattan det viktigaste hjälpmedlet.⁹⁷ Samtidigt visar SCB:s statistik att personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning har tillgång till digital teknik jämfört med den övriga befolkningen. Fyra procent av personer med funktionsnedsättning har inte råd med dator, vilket går att jämföra med den övriga befolkningen där motsvarande siffra är en procent.⁹⁸ Samma resultat framkommer i en undersökning från Internetstiftelsen.⁹⁹ Oavsett ålder uppger personer med funktionsnedsättning i högre utsträckning att de begränsar sin internetanvändning på grund av kostnader förknippat med tekniken, såsom att inte ha råd att köpa en ny dator när den gamla går sönder.¹⁰⁰

Under 2021 gjorde Begripsam en undersökning om digitala vanor bland personer med funktionsnedsättning (SMFOI). Enligt undersökningen har 91 respektive 61 procent av respondenterna med funktionsnedsättning tillgång till dator eller

⁹⁶ Inom samhällsområdet digitalisering ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) och Post- och telestyrelsen (PTS).

⁹⁷ Begripsam (2019).

⁹⁸ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

⁹⁹ I undersökningen efterfrågas om respondenten själv bedömer sig ha en fysisk eller kognitiv funktionsnedsättning. Detta innebär att vissa grupper kan vara underrepresenterade i underlaget, exempelvis de som inte behärskar det svenska språket, de som lider av demens, eller läs- och talsvårigheter.

¹⁰⁰ Internetstiftelsen (2022).

surfplatta i hemmet, och 88 procent har tillgång till smartphone.¹⁰¹ I en undersökning från 2019 framgår att unga personer med funktionsnedsättning i lägre utsträckning har tillgång till smartphone och dator än unga utan funktionsnedsättning. För unga med funktionsnedsättning har 79 procent tillgång till smartphone, jämfört med 100 procent hos övriga unga.¹⁰²

När det kommer till användningen av internet visar undersökningen att 98 procent av respondenterna med funktionsnedsättning använder internet. Skillnaderna är små mellan personer med och utan funktionsnedsättning och mellan kön. Däremot spelar ålder in där personer över 65 år i lägre utsträckning än övriga respondenter använder sig av internet. Av undersökningen framgår att äldre, personer med blindhet, personer med kommunikationssvårigheter, demens, alzheimer och intellektuell funktionsnedsättning upplever att de ofta behöver hjälp med att använda internet.¹⁰³ Enligt Internetstiftelsens undersökning uppskattas motsvarande 2 procent av befolkningens internetanvändning begränsas av deras funktionsnedsättning.¹⁰⁴

Tillgängligheten till media har förbättrats

Alla servicebolag som är registrerade i Sverige har särskilda krav på att tillgänglighetsanpassa program och media. Dessa krav följs upp av Myndigheten för press, radio och tv (MPRT). I uppföljningen för 2022 konstaterar MPRT att tillgängligheten i media under de senaste åren har förbättrats. Enligt MPRT har utbudet av tillgängligt medieinnehåll ökat tack vare bättre teknik och högre krav på leverantörer av medietjänster. Det är framför allt direkttextat och tolkat utbud i tv som har ökat.¹⁰⁵

Det är framför allt public servicebolagen Utbildningsradion (UR), Sveriges television (SVT) och Sveriges radio (SR) som har ett tillgänglighetsanpassat utbud, vilket förklaras av att de har ett särskilt uppdrag att förbättra tillgängligheten i utbudet för personer med funktionsnedsättning. Under 2021 uppfyllde SVT samtliga kvoter och överskred sina kvoter inom syn- och teckenspråkstolkning. I SVT Play finns den valbara funktionen ”Tydligare tal” från och med 2020.¹⁰⁶ UR har under 2021 uppfyllt sina kvoter och ökat utbudet av teckenspråks- och syntolkade program som publiceras exklusivt på webben. UR ska också verka för att tjänsten uppläst text ska kunna erbjudas i UR:s beställ-tv-

¹⁰¹ Begripsam (2022).

¹⁰² Begripsam (2019).

¹⁰³ Begripsam (2022).

¹⁰⁴ Internetstiftelsen (2022).

¹⁰⁵ Myndigheten för press, radio och tv (2022).

¹⁰⁶ Sveriges television (2022).

tjänst.¹⁰⁷ Sveriges radio arbetar bland annat med att utveckla sitt utbud för unga med funktionsnedsättning, t.ex. innehåll som är förklarat på ett tillgängligt sätt och i ett lugnare tempo.¹⁰⁸

Sedan 2021 har även kommersiella digitala medietjänster för tv-underhållning, så kallade playtjänster, krav på sig att tillgängliggöra delar av sitt utbud. Playtjänster är exempelvis TV4 Play, Netflix och HBO Max. Via appen ”Tillgänglig Bio” erbjuds årligen ett femtiotal filmer med syntolkning och uppläst text. Bonnier News har likaså utvecklat sina produkter så att flera av bolagets tidningar erbjuder inbyggd talsyntes.¹⁰⁹

MPRT påpekar dock att merparten av utbudet i media inte är tillgänglighetsanpassat vilket gör att det finns ett förbättringsbehov. Trots att tekniken finns för att transkribera radioprogram för personer med hörselnedsättning är det få program som erbjuder detta. Många mediebolag publicerar nyheter med rörlig bild utan att dessa videoklipp textas. Det är också mycket få direktsända evenemang eller program som är tillgänglighetsanpassade, vilket gör det svårt för personer med funktionsnedsättning att ta del av innehållet i exempelvis direktsända valdebatter eller sportevenemang.¹¹⁰

Digital kommunikationsteknik underlättar

Under 2019 genomförde Post- och telestyrelsen (PTS) en kartläggning av relevanta åtgärder för att öka den digitala delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. Undersökningen genomfördes via fokusgrupper där olika funktionsnedsättningar var representerade. Av undersökningen framgick att bland deltagarna var röstsamtal det vanligaste sättet att kommunicera med andra personer, med undantag för personer med stora talsvårigheter.¹¹¹

Under 2021 genomförde PTS en uppföljning av de tre samtalsförmedlande telefonitjänsterna som myndigheten förvaltar: Bildtelefoni.net, Teletal och Texttelefoni.se. I uppföljningen konstaterades att de vanligaste samtalen genom dessa tjänster sker mellan användare och offentlig förvaltning. Döva som använder sig av förmedlingstjänsterna Bildtelefoni.net och Texttelefoni.se påpekade att förmedlingssamtal ibland kan vara problematiskt när de ska boka in läkartider, liksom att de bara får använda tjänsterna vid spontana tolkningsuppdrag. PTS konstaterar även att få av deltagarna hade kännedom om

¹⁰⁷ Utbildningsradion (2021).

¹⁰⁸ Sveriges Radio (2022).

¹⁰⁹ Myndigheten för press, radio och tv (2022).

¹¹⁰ Myndigheten för press, radio och tv (2022).

¹¹¹ Post- och telestyrelsen (2019).

tjänsten Teletal¹¹² som i viss utsträckning kan hjälpa med några av de identifierade problemområdena.^{113, 114}

I kartläggningen av hinder framkommer att videosamtal kan underlätta för personer som har svårt att tala och för döva personer. För personer med synnedsättning upplevs dock videosamtalens bildkvalitet som otillräcklig. I fokusgruppen framhölls behovet av att kunna zooma in bilden under ett pågående videosamtal. Likaså påpekades att många webbplatser har brister i tillgängligheten, exempelvis i kompatibiliteten med skärmläsare. Detta gör att det emellanåt inte går att hitta e-postadress eller chattfunktion för att ta kontakt med exempelvis myndigheter.¹¹⁵

Digitala hinder blir mer påtagliga med ett ökat beroende av digitala tjänster

Digitala tjänster har ökat inom många samhällsområden, särskilt i och med coronapandemin. Enligt MFD:s undersökningspanel Rivkraft framhåller tre femtedelar av respondenterna att den digitala utvecklingen under pandemin har påverkat deras vardag positivt.¹¹⁶ Samtidigt framkommer att beroendet av digitala tjänster inom sjukvård och kollektivtrafik har ökat utan att tillgängligheten av dessa tjänster har utvecklats fullt ut.

Trafikanalys uppföljning från 2022 visar att samtidigt som kollektivtrafiken fått fler digitala lösningar i form av betaltjänster via appar har det också ökat hinder för resande för vissa personer med funktionsnedsättning. Ofta kan det röra sig om praktiska svårigheter att använda vissa digitala tjänster som inte är anpassade utifrån olika behov hos användarna.¹¹⁷

Att betala räkningar digitalt förutsätter ofta tillgång till Bank-id eller annan typ av e-legitimation. Andelen i befolkningen som dagligen använder mobilt Bank-id har gått upp från 47 procent 2021 till 71 procent 2022 i befolkningen totalt, och från 31 procent till 50 procent bland personer med funktionsnedsättning.^{118, 119} Orsakerna till att vissa konsumenter saknar e-legitimation är flera. I MFD:s

¹¹² Tjänsten Teletal erbjuder tolkstöd vid telefonsamtal och är ett trepartssamtal. Tolken kan exempelvis hjälpa till genom att tolka svårförstått tal, förtydliga svårförståeliga ord, ge anteckningshjälp under samtalet etc.

¹¹³ Post- och telestyrelsen (2021).

¹¹⁴ Post och telestyrelsen (2019).

¹¹⁵ Post- och telestyrelsen (2019).

¹¹⁶ Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 34.

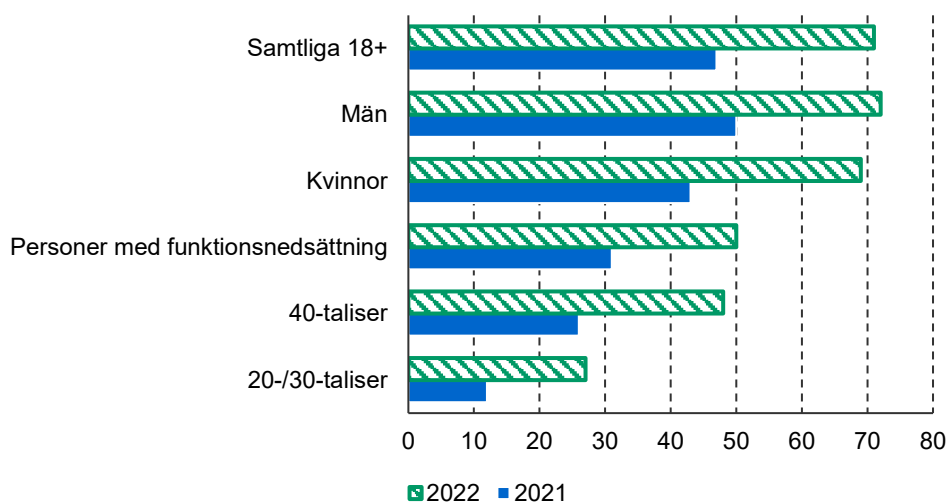
¹¹⁷ Trafikanalys (2022a).

¹¹⁸ Internetstiftelsen (2022).

¹¹⁹ Internetstiftelsen (2021).

panelundersökning Rivkraft lyfter respondenter med rörelsenedsättning eller nedsatt syn särskilt fram problem med tillgängligheten hos Bank-id.¹²⁰ Det kan även röra sig om bristande tekniska färdigheter eller svårigheter att komma ihåg och skriva in koder. Brist på tillit till digitala tjänster och rädsla att råka ut för bedrägerier kan också minska motivationen. Vidare är digitala tjänster sällan anpassade till fullmaktsförfaranden, vilket krävs för de konsumenter som står under förvaltarskap eller har en god man. Mobilt Bank-id och digitala betaltjänster är i hög grad förknippade med varandra. I de fall alternativa betalningssätt saknas riskerar de konsumenter som inte använder digitala betaltjänster att stängas ute från digital handel.¹²¹

Figur 8. Hur den dagliga användningen av mobilt Bank-id har förändrats mellan 2021–2022. I procent.

Källa: Internetstiftelsen (2021).

Under pandemin ökade även utbudet av digital sjukvårdsservice. Enligt Begripsams undersökning om digitala vanor bland personer med funktionsnedsättning (SMFOI) är det 65 procent av respondenterna som upplever att Vårdguiden 1177 är en lättanvänd webbplats, medan 24 procent upplever den som svår. Detta gäller särskilt för personer med demens, alzheimer och lässvårigheter. En fjärdedel av respondenterna upplever det svårt att logga in på Vårdguidens 1177 e-tjänster.¹²² Liknade resultat framkommer i MFD:s undersökningspanel Rivkraft där nästan tre fjärdedelar av respondenterna upplever Vårdguiden 1177 som enkel att navigera med tydlig och lättillgänglig information. Däremot upplever 13 procent att det är svårt att orientera sig och att

¹²⁰ Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 34.

¹²¹ Konsumentverket (2021).

¹²² Begripsam (2021a).

hitta relevant information. Flera påpekar att tillgängligheten varierar stort då webbplatsen delas av både privata och allmänna vårdinstanser där vissa funktioner, såsom att boka läkartid eller komma i kontakt med sjukvården, kan se väldigt olika ut för olika regioner och för hos olika vårdgivare.¹²³

Offentlig upphandling

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och delta i samhället fullt ut krävs att den samhällsservice som upphandlas inom offentlig förvaltning uppfyller kraven på tillgänglighet.

Ett av inriktningsmålen i den nationella upphandlingsstrategin är att offentlig upphandling ska bidra till ett socialt hållbart samhälle, exempelvis genom att säkerställa att de varor och tjänster som upphandlas kan användas av alla oavsett funktionsförmåga.¹²⁴ Att ställa krav på tillgänglighet i offentlig upphandling är också reglerat i lag.¹²⁵ Enligt lagen om offentlig upphandling ska samtliga användares behov beaktas när det som anskaffas ska användas av fysiska personer. Behoven inkluderar tillgänglighetsanpassningar för personer med funktionsnedsättning.¹²⁶

Få aktörer tillämpar funktionshinderspolitiska målsättningar vid upphandling

MFD:s årliga uppföljning av statliga myndigheter, kommuner och regioner visar att få offentliga aktörer tillämpar övergripande målsättningar för funktionshindersarbetet vid upphandling. På en flervälsfråga om hur kommunerna tillämpar sina övergripande målsättningar för funktionshindersarbetet är det endast 25 procent av 185 svarande kommuner som har angett svarsalternativet upphandling av utförare. När samma fråga ställs till regionerna svarar 5 av 15 regioner att de tillämpar sina övergripande målsättningar för funktionshindersarbetet vid upphandling av utförare.¹²⁷

¹²³ Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 34.

¹²⁴ Upphandlingsmyndigheten [Nationella upphandlingsstrategin | Upphandlingsmyndigheten](#)

¹²⁵ Se exempelvis lag (2016:1145) om offentlig upphandling och lag (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna.

¹²⁶ Inom samhällsområdet offentlig upphandling ingår den strategiska myndigheten Upphandlingsmyndigheten.

¹²⁷ Myndigheten för delaktighet (2023a).

Fler offentliga aktörer kan ställa krav på tillgänglighet vid upphandling

Genom att ställa krav på tillgänglighet i upphandlingar kan myndigheter, kommuner och regioner förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Det bidrar till att fler lokaler, produkter och tjänster blir tillgängliga och enklare att använda. Offentlig upphandling utgör en stor del av Sveriges ekonomi och motsvarar närmare en femtedel av Sveriges BNP.¹²⁸ Att ställa krav på tillgänglighet i offentlig upphandling har därför en stor genomslagskraft.

MFD:s årliga uppföljning av statliga myndigheter, kommuner och regioner visar att fler offentliga aktörer skulle kunna ställa krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling. Av uppföljningen framgår att 37 procent av 180 kommuner har ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i alla eller de flesta upphandlingar under de senaste tolv månaderna, när så har varit relevant. Motsvarande 47 procent av kommunerna anger att de har gjort detta i någon eller några upphandlingar, och 16 procent anger att de inte har ställt krav på tillgänglighet i upphandling.¹²⁹

Bland regionerna är det 5 av 15 stycken som har ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i alla eller de flesta upphandlingarna under de tolv senaste månaderna, när så har varit relevant. Totalt 8 av 15 regioner anger att de gjort detta i någon eller några upphandlingar, och 2 regioner anger att de inte har ställt krav på tillgänglighet i upphandling.¹³⁰

Bland myndigheter framgår att 27 procent av 241 stycken har ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i alla upphandlingar under de senaste tolv månaderna, när så har varit relevant. Motsvarande 38 procent av 241 myndigheter anger att de i vissa upphandlingar ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, men inte i alla. Motsvarande 35 procent av 241 myndigheter anger att de inte har ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i upphandlingar, även när så är relevant.¹³¹

¹²⁸ Upphandlingsmyndigheten [Om offentlig upphandling | Upphandlingsmyndigheten](#)

¹²⁹ Myndigheten för delaktighet (2023a).

¹³⁰ Myndigheten för delaktighet (2023b).

¹³¹ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Tabell 1. Har ni under de senaste tolv månaderna ställt krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning vid upphandling, när så är relevant? I antal och procent i parentes. 2022.

Svar	Antal kommuner (%)	Antal regioner (%)	Antal myndigheter (%)
Ja, i alla eller de flesta upphandlingar	66 (37 %)	5 (33 %)	65 (27 %)
Ja, i någon eller några upphandlingar	85 (47 %)	8 (53 %)	91 (38 %)
Nej	29 (16 %)	2 (13 %)	85 (35 %)
Total	180	15	241

Källa: Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b) och (2023c).¹³²

Utmaningar med tillförlitlighet i händelse av kris

Utifrån ett funktionshinderperspektiv är offentlig upphandling delvis en fråga om tillgänglighet, men det är även en fråga om tillförlitligheten i den samhällsservice som upphandlas. Ett område där det finns utmaningar med tillförlitligheten för särskilt sårbara grupper är inom krisberedskapen. Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är näringslivets författningsgrundade ansvar i beredskapssystemet begränsat. Det ansvar som näringslivet har regleras idag främst genom civilrättsligt bindande avtal eller kontrakt med offentliga aktörer via offentlig upphandling.¹³³ I avsnittet Krisberedskap finns mer information om beredskapsfrågor ur ett funktionshinderperspektiv.

I en kartläggning från 2022 som bland annat berör upphandlad kommunal hälso- och sjukvård och socialtjänst pekar Socialstyrelsen och länsstyrelserna ut upphandling av privata aktörer som ett av fyra områden där kommunerna behöver stöd för att kunna förbättra beredskapen. I enkätsvar från kartläggningen framkommer exempelvis att det inte är alla kommuner som ställer krav på krisberedskap när den kommunala hälso- och sjukvården och socialtjänsten upphandlas. Flera kommuner har även svårt att uppskatta de upphandlade aktörernas förmåga att upprätthålla verksamheten vid avbrott eller störningar. Anledningar till detta är exempelvis att kommunen har svårt att kontrollera att avtal följs eller att kommunen upplever problem med sekretess mellan kommunen och verksamheter i privat regi. Det kan även handla om att kommunen upplever att ansvarsfördelningen och kostnadsansvaret mellan kommunen och privata

¹³² Internt bortfall kommuner (ej svar): 11 st. Internt bortfall regioner (ej svar): 2 st. Internt bortfall myndigheter (ej svar): 4 st.

¹³³ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap [Det här förväntas företag göra \(msb.se\)](https://www.msb.se)

utförare är otydligt. Socialstyrelsen och länsstyrelserna anser att det finns behov att utveckla arbetet med upphandling och att kommuner behöver bli bättre på att ställa krav vid upphandling och i avtal för att säkerställa att de privata aktörer som anlitas har en godtagbar krisberedskap.¹³⁴

I en vägledning för offentliga aktörers arbete med krigsorganisation och krigsplacering som MSB gav ut 2022 framgår att det för närvarande pågår ett antal offentliga utredningar om näringslivets roll i totalförsvaret och att MSB kommer ge ut stöd inom området i takt med att förutsättningarna tydliggörs.¹³⁵

Hälsa, folkhälsa och social välfärd

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning regleras samhällsområdet hälsa, folkhälsa och social välfärd i flera artiklar som handlar om rätten att leva självständigt och delta i samhällslivet, rätten till hälsa, rätten till habilitering och rehabilitering samt rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet.

Samhällsområdet är brett och innefattar vård- och omsorgsinsatser under hela livet. Området berör också många andra samhällsområden. En persons hälsa påverkas exempelvis av tillgången till individuella stöd och lösningar samt livssituationen i övrigt som sysselsättning och ekonomi, utbildning och möjligheten att vara delaktig i och påverka samhället och sin egen situation.¹³⁶

Sämre hälsa än befolkningen i övrigt

I flertalet undersökningar från SCB och Folkhälsomyndigheten skattar personer med funktionsnedsättning sin hälsa som sämre än befolkningen i övrigt. SCB definierar personer med funktionsnedsättning snävare än Folkhälsomyndigheten gör, vilket påverkar resultatet.¹³⁷ Av personer med funktionsnedsättning skattade endast 35 procent sin hälsa som god i SCB:s undersökning av levnadsförhållanden från 2021, att jämföra med drygt 79 procent inom den övriga befolkningen. En fjärdedel (26 procent) av personer med funktionsnedsättning beskriver sin hälsa som dålig jämfört med 3 procent för befolkningen i övrigt. Det är också betydligt vanligare att personer med funktionsnedsättning har långvarig sjukdom eller hälsoproblem (78 procent jämfört med 34 procent). Det finns inga eller små

¹³⁴ Socialstyrelsen (2022b).

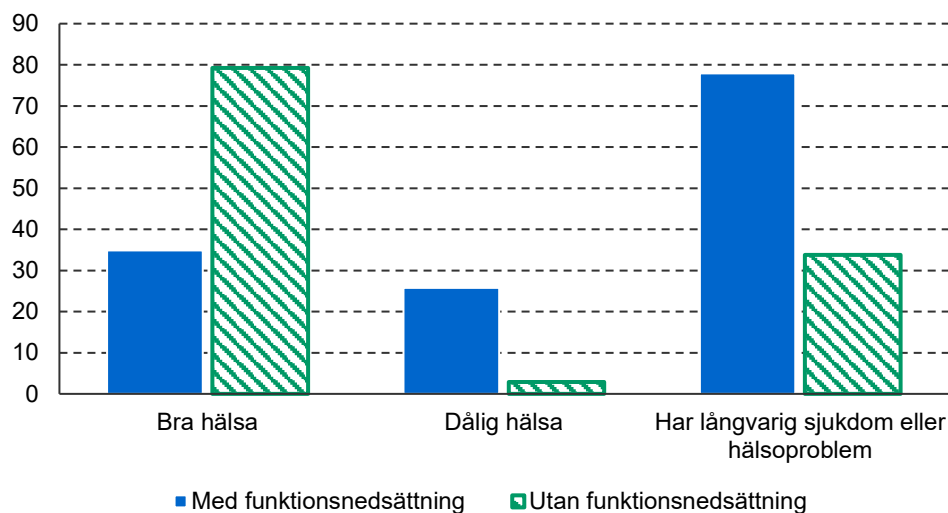
¹³⁵ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2022).

¹³⁶ Inom samhällsområdet hälsa, folkhälsa och social välfärd ingår de strategiska myndigheterna: Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen.

¹³⁷ 16,2 respektive 21,2 procent av befolkningen definieras som personer med funktionsnedsättning i SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (2021) respektive i Nationella folkhälsoenkäten (2021–2022).

statistiskt säkerställda skillnader mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning för dessa variabler.¹³⁸

Figur 9. Andel (procent) personer över 16 år med bra hälsa, dålig hälsa och med långvarig sjukdom eller hälsoproblem. 2021.

Källa: SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Det är betydligt vanligare att personer med funktionsnedsättning har svåra besvär av ångslan, oro eller ångest jämfört med befolkningen i övrigt. Det är kvinnor som har större besvär än män, särskilt kvinnor med funktionsnedsättning.¹³⁹ Det är också mer vanligt att barn med funktionsnedsättning upplever sämre livstillfredsställelse och mer psykiska och somatiska besvär än sina jämnåriga kamrater i skolan.¹⁴⁰

SCB:s undersökning om levnadsvillkorförhållanden visar att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än befolkningen i övrigt har fetma. De har även i större utsträckning ett icke tillfredställande vårdbehov och tandvårdsbehov.¹⁴¹

Statistik från Folkhälsomyndigheten visar att personer med funktionsnedsättning är mer stressade än befolkningen i övrigt. Kvinnor är mer stressade än män och särskilt tydligt är det att unga kvinnor med funktionsnedsättning i åldern 16–29 år skattar hög stressnivå. Bland unga kvinnor med funktionsnedsättning är det en av

¹³⁸ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

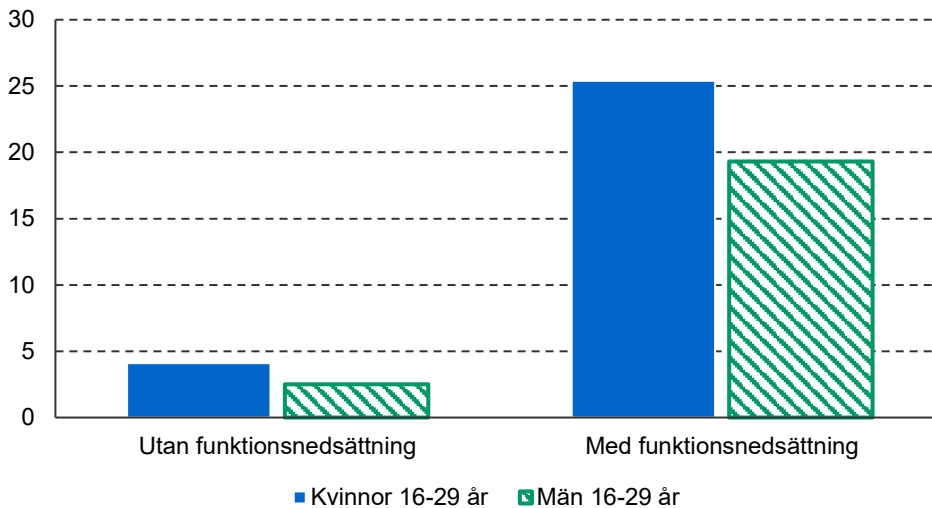
¹³⁹ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

¹⁴⁰ Folkhälsomyndigheten (2022).

¹⁴¹ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

fyra, det vill säga 25 procent, som skattar att de är mycket stressade jämfört med fyra procent bland kvinnor i samma ålder i befolkningen i övrigt.¹⁴²

Figur 10. Andel (procent) personer 16–29 år som svarat att de är mycket stressade. 2021–2022.

Källa: Nationella folkhälsoenkäten (2021–2022).

Statistiken från SCB visar även att personer med funktionsnedsättning i tre gånger så hög grad är missnöjda med livet jämfört med personer utan funktionsnedsättning, 30 procent jämfört med 9 procent. Suicidrisken är likaså högre hos personer med funktionsnedsättning. Det är tre gånger vanligare att personer med funktionsnedsättning har självmordstankar än befolkningen i övrigt. Det är också tre gånger vanligare med självmordsförsök.¹⁴³

Kunskapsstyrning av vården viktig för personer med funktionsnedsättning

Det är viktigt att personer med funktionsnedsättning får rätt vård baserad på kunskap. Det handlar om rätt kunskap om vård och behandling av funktionsnedsättningen och dess konsekvenser samt om individuella stöd och lösningar, till exempel utprovning och träning med hjälpmedel. Rätt insatser i hälso- och sjukvården främjar hälsan och är ofta en grundförutsättning för att kunna vara delaktig.

Sveriges regioner i samverkan, med stöd av Sveriges kommuner och regioner (SKR), bedriver ett Nationellt system för kunskapsstyrning av hälso- och sjukvård. Syftet är att utarbeta kunskapsstöd för olika typer av

¹⁴² Nationella folkhälsoenkäteten (2021–2022).

¹⁴³ Nationella folkhälsoenkäten (2021–2022).

funktionsnedsättningar för att höja kunskapen om dessa grupper inom hälso- och sjukvård. En del i det är att utveckla kunskapsstöd för vården, till exempel vårdprogram, vårdförlopp, riktlinjer och rekommendationer. De senaste åren har flera kunskapsstöd för vård av olika grupper av personer med funktionsnedsättning tagits fram, till exempel för personer med schizofreni, personer med reumatoid artrit, personer med grav hörselnedsättning och personer med sällsynta diagnoser. Under 2023 pågår arbeten med att utveckla bland annat vårdförlopp för personer med traumatisk hjärnskada och personer med ländryggsbesvär.¹⁴⁴ Under 2022 tog även Socialstyrelsen fram nya nationella riktlinjer för vård och stöd vid ADHD och autism.¹⁴⁵

Ojämnr utveckling av välfärdsteknik

Socialstyrelsen rapporterar att användningen av välfärdsteknik¹⁴⁶ över lag har ökat men att det finns områden där utvecklingen står still eller där det har skett en nedgång sedan 2021. Det finns också stora variationer mellan kommuner. Socialstyrelsen konstaterar att kommuninvånarnas tillgång till välfärdsteknik inte är likvärdig. Vilket utbud invånaren har tillgång till beror på i vilken kommun personen bor samt vilken insats personen får från kommunen.¹⁴⁷

Socialstyrelsen konstaterar att en central framgångsfaktor för implementeringen av välfärdsteknik är tidig involvering av personal, brukare, patienter och närstående. Att utgå från behovet är en förutsättning för en ändamålsenlig implementering av ny teknik och nya arbetssätt.¹⁴⁸

Fortsatt minskade kostnader för socialförsäkringen

Utgifterna i förhållande till BNP i socialförsäkringen för sjukdom och funktionsnedsättning har halverats de senaste 20 åren. Efter en topp under coronapandemin har utgifterna åter minskat och 2021 utgjorde de 2,5 procent av BNP.¹⁴⁹

Sedan 2015 är det färre personer som har assistansersättning, handikappersättning eller merkostnadsersättning och färre personer som erhåller bilstöd. Däremot är

¹⁴⁴ Sveriges Kommuner och Regioner [Kunskapsstöd | Kunskapsstyrning vård | SKR \(kunskapsstyrningvard.se\)](https://www.kunskapsstyrningvard.se)

¹⁴⁵ Socialstyrelsen (2022c).

¹⁴⁶ Välfärdsteknik definieras i Socialstyrelsens termbank som: digital teknik som syftar till att bibehålla eller öka trygghet, aktivitet, delaktighet eller självständighet för en person som har eller löper förhöjd risk att få en funktionsnedsättning.

¹⁴⁷ Socialstyrelsen (2022d).

¹⁴⁸ Socialstyrelsen (2022d).

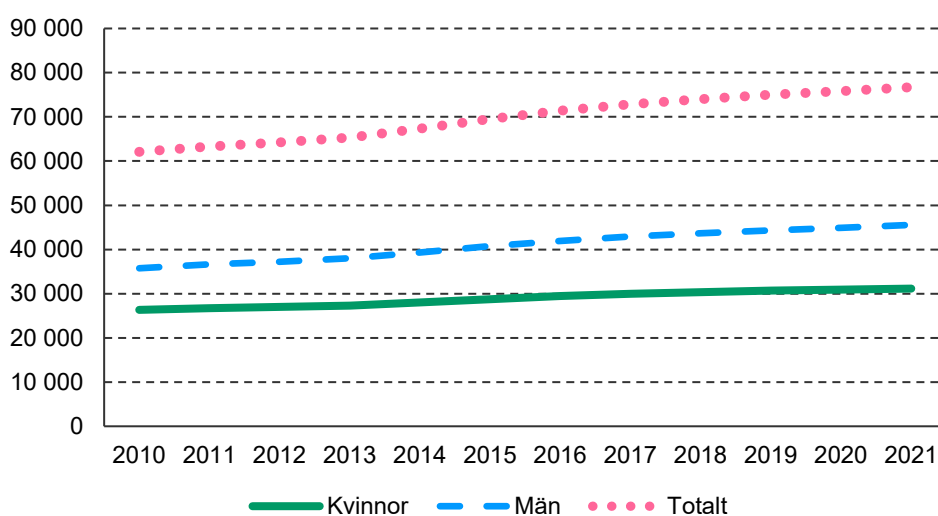
¹⁴⁹ Försäkringskassan (2022).

det relativt oförändrat vad gäller föräldrar som har vårdbidrag eller omvårdnadsbidrag för omvårdnad av barn med funktionsnedsättning.¹⁵⁰

Fler får insatser enligt LSS men färre får assistans

Den 1 oktober 2021 hade 76 700 personer minst en verkställd och kommunalt beslutad insats enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). I denna uppgift ingår inte de som enbart hade rådgivning och annat personligt stöd som insats. Antalet personer med insats har ökat med 900 personer jämfört med år 2020. Det totala antalet insatser uppgick till 117 100.¹⁵¹

Figur 11. Antal personer med insats enligt LSS 2010–2021.

Källa: Socialstyrelsen (2022f).

Det är fler män än kvinnor som har en insats enligt LSS. Den 1 oktober 2021 utgjorde kvinnorna 41 procent. Skillnaderna mellan könen är störst bland de yngre och minskar med ökande ålder. I åldern 0–6 år var 27 procent flickor. Minst var skillnaden i åldern 65 år och äldre, där utgjorde kvinnorna 47 procent. Könsskillnader inom LSS kan till viss del förklaras av skillnader i förekomst av olika diagnoser, till exempel utvecklingsstörning och autism, som är vanligare bland män. Forskning visar också att flickor diagnostiseras senare än pojkar för vissa diagnoser.¹⁵²

Antalet assistansberättigade fortsatte att minska. Förra året minskade antalet med 300 personer till totalt 13 380. Sedan 2015 har antalet assistansberättigade

¹⁵⁰ Försäkringskassan (2022).

¹⁵¹ Socialstyrelsen (2022e).

¹⁵² Socialstyrelsen (2022f).

minskat med 2 800 personer, mest på grund av att färre nya personer blir beviljade assistans.¹⁵³

Få kommuner använder systematisk uppföljning för verksamhetsutveckling

Resultatet av insatser för enskilda personer behöver följas upp för att se om målen för en insats nås. Uppföljning är även viktigt för att kommunerna ska kunna förbättra verksamheten, vilket kräver att individdata sammanställs och analyseras på gruppnivå. Knappt var tionde kommun genomför dock systematiska uppföljningar för att utveckla verksamheten. Inom LSS och socialpsykiatri har 7 procent av kommunerna uppgett att de både har genomfört systematisk uppföljning av insatser och använt resultaten till verksamhetsutveckling. Andelen kommuner som har gjort dessa sammanställningar med ett genusperspektiv är ännu lägre, 2 procent. Det är därför bekymmersamt att andelen kommuner som gör detta inte bara är låg utan också minskar.¹⁵⁴

Samverkan och helhetssyn

Personer med funktionsnedsättning får ofta stöd från flera aktörer, vilket ställer krav på helhetssyn, samordning och kontinuitet. Den enskildes samlade livssituation behöver därför vara utgångspunkten för arbetet. Bristande samordning försämrar situationen på flera sätt för både den enskilde och för anhöriga. Något fler kommuner har samverkansöverenskommelser med externa aktörer 2021 jämfört med tidigare år, men andelen är fortfarande låg. Färre än 20 procent av kommunerna har sådana överenskommelser med Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.¹⁵⁵

Allt färre kommuner har samverkansöverenskommelser mellan sina LSS-verksamheter och regionernas barn- och unga-verksamheter. Dessa finns i mellan 25 och 33 procent av kommunerna. Socialstyrelsen menar att det är bekymmersamt att andelen samverkansöverenskommelser inte ökar över tid.¹⁵⁶

Behov av att förebygga missförhållanden

Enligt statistiken över antalet anmälningar om missförhållanden när det gäller insatser enligt LSS eller SoL finns det inga större förändringar mellan åren 2018 och 2022.¹⁵⁷ Socialstyrelsen konstaterar dock i sin granskning att det

¹⁵³ Försäkringskassan [Statistik om assistansersättning - Försäkringskassan \(forsakringskassan.se\)](https://www.forsakringskassan.se/statistik/assistansersattning).

¹⁵⁴ Socialstyrelsen (2022a).

¹⁵⁵ Socialstyrelsen (2022a).

¹⁵⁶ Socialstyrelsen (2022a).

¹⁵⁷ Inspektionen för vård och omsorg [Lex Maria och lex Sarah | IVO.se](https://www.ivo.se/lex-maria-och-lex-sarah).

fortfarande finns allvarliga missförhållanden och att det fortfarande förekommer tvångs- och begränsningsåtgärder inom boenden enligt LSS. Vanligast är begränsningsåtgärder såsom nekat självbestämmande och lås eller hasp på kyl och frys. I omkring 80 procent av verksamheterna uppges detta förekomma. Det är väsentligt ovanligare med tvångsåtgärder, men det förekommer. Under 2021 fattade Inspektionen för vård och omsorg (IVO) åtta beslut gällande LSS-boende, där bristerna var så allvarliga att det handlat om föreläggande (exempelvis vite). I de fallen har det bland annat handlat om inlåsning, fasthållning och våldsutsatthet. Trots att många verksamheter har arbetssätt för att förebygga tvångs- och begränsningsåtgärder, förekommer det med andra ord.

För att komma tillrätta med olika missförhållanden är det viktigt att jobba med kompetensutveckling av personal på boenden samt med systematiskt kvalitetsarbete, avvikelshantering och riskanalyser.¹⁵⁸

Socialstyrelsen har också föreslagit införandet av ett nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism utifrån ett särskilt regeringsuppdrag att utreda det. Kompetenscentrets verksamhet bör utgå från områdena i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:2) om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning. Även andra kunskapsområden är relevanta, såsom våldsutsatthet och stöd vid egenvård. Fortbildning till ledning bör även inbegripa områden som förutsättningar för arbetsplatslärande.¹⁵⁹

Handlingsplan för en utvecklad tolktjänst

Enligt 2020 års tolktjänstutredning behövs en handlingsplan för att utveckla tolktjänsten. Regionerna har ansvar för att tillhandahålla tolktjänst för så kallad vardagstolkning. Utredningen uppskattar antalet tolkanvändare till 8 200 personer. Det är vanligare att kvinnor använder tolktjänst än män. Uppskattningsvis är 58 procent av registrerade tolkanvändare hos regionerna kvinnor och 42 procent är män.¹⁶⁰

Utredningen menar att det finns många utmaningar med dagens tolktjänst där många olika aktörer ansvarar för att organisera, tillhandahålla, använda och finansiera tolk beroende på vad det är för tolksituation. Detta innebär ett system som är svåröverblickbart med oklarheter gällande gränssnitt, roller och ansvar. Oklarheter i exempelvis ansvarsfördelning och kostnadsansvar innebär att den enskilde tolkanvändaren får ta ett stort ansvar för att samordna sin egen tolktjänst

¹⁵⁸ Socialstyrelsen (2022a).

¹⁵⁹ Socialstyrelsen (2022g).

¹⁶⁰ SOU 2022:11.

och att tolkbehoven inte alltid kan tillgodoses. Utredningen konstaterar också att det saknas statistik för en bra uppföljning av verksamheten.

Utredningen föreslår bland annat att Arbetsförmedlingen får ansvar för ett samlat och förstärkt tolkstöd i arbetslivet. Utredningen föreslår också tillsättande av en nationell funktion för samordning av tolktjänstfrågor, som bland annat ska tillhandahålla statistik, samordna strategisk kompetensutveckling av tolkar och ta fram ett nationellt system för uppföljning av tolktjänsten.¹⁶¹

Bättre statistik om hjälpmedel

Det finns över tid begränsad tillgång till nationell statistik för hjälpmedel. Antalet hjälpmedelsanvändare i Sverige är osäkert. Den senaste hjälpmedelsutredningen från 2017 uppskattar att cirka 10 procent av befolkningen använder hjälpmedel och att antalet användare stiger med ökad ålder.¹⁶²

Socialstyrelsen har sedan 2020 haft regeringens uppdrag att kontinuerligt över tid samla in statistik om vissa utvalda hjälpmedel samt uppgifter om avgifter för dessa. Syftet med insamlingen är att följa upp hjälpmedelsområdet.¹⁶³ De vanligaste förskrivna hjälpmedlen i Socialstyrelsens statistik för 2020 och 2021 var rullatorer, rullstolar och hörapparater.¹⁶⁴

För hörapparater finns sedan 2012 ett nationellt kvalitetsregister för hörselrehabilitering där användarna själva skattar nyttan av hörapparat användning enligt en internationellt jämförbar enkät. Resultaten visar att hörapparat användarna i Sverige upplever att hjälpmedlen har bättre funktion och ger bättre tillfredsställelse och nytta över tid. Det finns ett tydligt trendbrott i oktober 2017 då teknikutvecklingen gjorde att fler hörapparater på ett enkelt sätt kunde kopplas ihop med mobiltelefoner.¹⁶⁵

Kultur och fritid

Att ha en tillfredsställande fritid bidrar positivt till en persons hälsa och välbefinnande. I FN:s konvention om mänskliga rättigheter framgår att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra ska kunna delta i kulturlivet, få tillgång till verksamhet, utbud, produkter och platser. De ska även få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga. Personer med funktionsnedsättning ska också kunna delta i rekreations- och fritidsverksamhet samt idrott, och ha tillgång till idrotts-, rekreations- och

¹⁶¹ SOU 2022:11.

¹⁶² SOU 2017:43.

¹⁶³ Socialstyrelsen (2001).

¹⁶⁴ Socialstyrelsen (2022k).

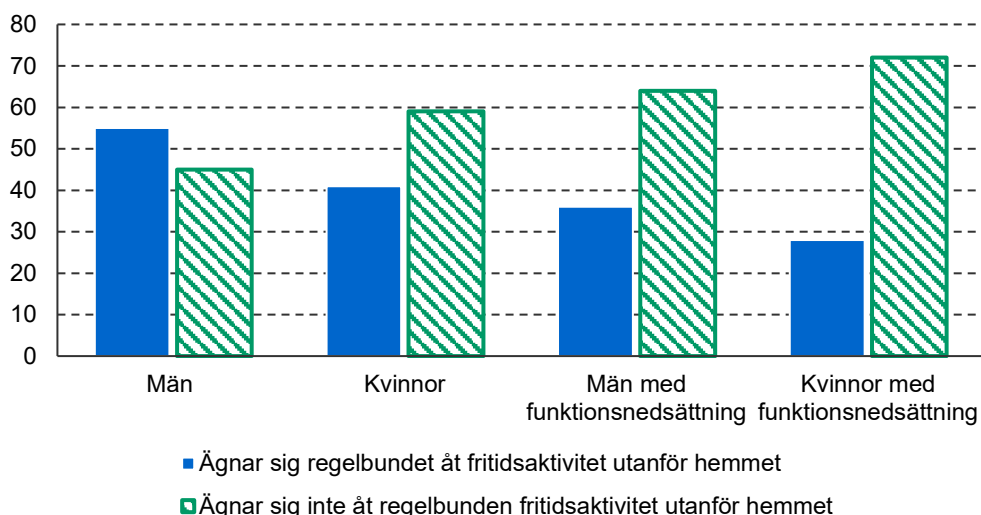
¹⁶⁵ Nationellt kvalitetsregister hörselrehabilitering (2022).

turistanläggningar. Barns rätt till fritid, kultur och lek lyfts även fram i barnkonventionen.¹⁶⁶

Lägre deltagande i fritidsaktiviteter som kostar pengar

Det är vanligare för personer med funktionsnedsättning att avstå från fritidsaktiviteter som kostar pengar för att man inte har råd. Statistik från SCB:s undersökning om levnadsförhållanden visar att knappt 32 procent av personer med funktionsnedsättning ägnar sig åt någon regelbunden fritids- eller nöjesaktivitet utanför hemmet som kostar pengar. Denna siffra kan jämföras med 48 procent bland den övriga befolkningen. Kvinnor med funktionsnedsättning ägnar sig i lägst utsträckning åt någon regelbunden fritidsaktivitet utanför hemmet, motsvarande 28 procent, jämfört med män med funktionsnedsättning på 36 procent. Skillnaden mellan könen återspeglas även hos den övriga befolkningen.¹⁶⁷

Figur 12. Andel (procent) personer som ägnar sig åt fritidsaktivitet utanför hemmet, uppdelat efter kön. Personer med funktionsnedsättning jämfört med övriga befolkningen.

Källa: SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Tidigare undersökningar har visat att de hinder som personer med funktionsnedsättning upplever för att kunna delta i eller utöva fritidsaktiviteter är bristande privatekonomi, aktiviteter som är otillgängliga, svårigheter att ta sig till

¹⁶⁶ Inom samhällsområdet kultur och fritid ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för ungdoms- och samhällsfrågor, Riksantikvarieämbetet och Statens kulturråd.

¹⁶⁷ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

fritidsaktiviteten, rädsla för att bli dåligt bemött och avsaknad av någon vän eller bekant att göra aktiviteten med.¹⁶⁸

Tillgång och nyttjande av utlån av medier

Kultur- och fritidsutbudet påverkas av insatser från ett flertal offentliga aktörer, civilsamhälle och föreningsliv, liksom privata aktörer. Det finns få regelverk som styr vilket utbud som bör finnas på lokal nivå, eftersom kultur och fritid är frivilliga åtaganden för kommuner och regioner. Ett undantag är bibliotekslagen som anger att alla kommuner ska ha tillgång till ett folkbibliotek. Exempelvis ställs krav på att biblioteken ska erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning så att de kan ta del av den information och litteratur som finns.¹⁶⁹

Folkbiblioteken erbjuder gratis utlån av medier, riktade aktiviteter, bokbussar eller uppsökande verksamhet som särskilt riktar sig till eller omfattar personer med funktionsnedsättning. I den officiella biblioteksstatistiken för 2021 finns inte närmare information om hur många personer med funktionsnedsättning som omfattas av sådana insatser. Däremot framgår det att både beståndet och utlånet av medier till personer med läsnedsättning totalt sett har minskat något det senaste året. Folkbiblioteken har samtidigt ökat sitt innehav av e-boksläsare, Daisyspelare¹⁷⁰ eller läsplattor till utlåning. Sett till samtliga bibliotekstyper har den tekniska utrustningen i bibliotekslokalerna, exempelvis antalet publika datorer som användarna kan använda, minskat något det senaste året.¹⁷¹

Många läser böcker regelbundet

När det gäller att regelbundet läsa böcker eller lyssna på ljudböcker är det en marginell skillnad mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen. Det är 37 procent bland personer med funktionsnedsättning som varje vecka har läst böcker eller lyssnat på ljudböcker jämfört med 40 procent i övrig befolkning. Det är samtidigt fler personer med funktionsnedsättning som aldrig har läst en bok, eller lyssnat på ljudbok under de senaste 12 månaderna jämfört med övrig befolkning, 39 procent jämfört med 29 procent.¹⁷²

¹⁶⁸ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2020); Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 26.

¹⁶⁹ Bibliotekslagen (2013:801).

¹⁷⁰ En Daisy-spelare är en fristående spelare med funktioner för att läsa och navigera i en talbok.

¹⁷¹ Kungliga Biblioteket (2021).

¹⁷² SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Skillnader i friluftsliv och motion

Det är stora skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen vad gäller att vara ute i naturen och ströva i skog och mark. Statistik från SCB visar att 40 procent av personer med funktionsnedsättning gör detta varje vecka, jämfört med den övriga befolkningen på 54 procent. Bland de som strövat i skog och mark minst en gång de senaste 12 månaderna är siffran 68 procent för personer med funktionsnedsättning, jämfört med 89 procent bland den övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland dem som inte har strövat i skog och mark någon gång under de senaste 12 månaderna.¹⁷³

Dessa skillnader framgår också i kulturutskottets undersökning om olika typer av friluftslivsvanor.¹⁷⁴ Där framgår att personer med funktionsnedsättning genomgående deltar i friluftaktiviteter i lägre utsträckning. Friluftaktiviteter kan vara nöjes- och motionspromenader, eller att vara ute i skog och natur för att få en naturupplevelse. Bland personer med funktionsnedsättning angav 20 procent att de inte har deltagit i någon friluftaktivitet någon gång, jämfört med 5 procent i den övriga befolkningen. Samma resultat gäller andelen personer som haft picknick eller grillat i naturen. Fler personer med funktionsnedsättning svarade att de inte har gjort denna aktivitet under det senaste året, cirka 35 procent jämfört med cirka 18 procent bland den övriga befolkningen. Hälften av personerna med funktionsnedsättning svarar att de inte har badat utomhus i sjö eller hav någon gång under de senaste 12 månaderna. Motsvarande siffra för personer utan funktionsnedsättning är cirka 20 procent.

På frågan varför en person inte har kunnat ägna sig åt olika friluftaktiviteter i den utsträckning som han eller hon önskat är det tre svarsalternativ som dominerar: saknar tid, saknar tillgång till lämpliga platser eller områden och saknar någon att utöva den med. Tidsbrist upplevs framför allt som ett stort problem hos alla, förutom hos dem som är 65 år eller äldre. Över hälften, 57 procent, av personerna med funktionsnedsättning anger tid som ett problem, vilket ska jämföras med en fjärdedel av de personer som inte har någon funktionsnedsättning.¹⁷⁵

Personer med funktionsnedsättning motionerar också i lägre utsträckning än övrig befolkning. Kvinnor motionerar generellt sett i lägre utsträckning än män. Motsvarande 38 procent av personer med funktionsnedsättning motionerar varje vecka, jämfört med 59 procent i den övriga befolkningen. Bland de som har idrottat eller motionerat minst någon gång de senaste tolv månaderna är siffran 51 procent bland personer med funktionsnedsättning, jämfört med den övriga

¹⁷³ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

¹⁷⁴ Kulturutskottet (2022).

¹⁷⁵ Kulturutskottet (2022).

befolkningen på 74 procent. Det är vanligare att personer med funktionsnedsättning inte idrottar eller motionerar. Nära hälften, 49 procent, av personer med funktionsnedsättning uppger att de inte alls har idrottat eller motionerat under det senaste året, jämfört med 26 procent i den övriga befolkningen.¹⁷⁶

Kulturaktiviteter för barn och unga

De kommunala kultur- och musikskolorna ger möjligheter för barn och unga att spela musik, eller lära sig andra konstformer. I dag finns kultur- och musikskolor i 286 av landets kommuner och merparten av dessa tar avgift för sina utbildningar. I den statistik som beskriver de kommunala musik- och kulturskolorna i Sverige 2021, går det inte att utläsa hur många barn och unga med funktionsnedsättning som tar del av detta utbud. Däremot angav 46 procent av de svarande kommunerna att de 2021 hade anordnat kurser särskilt riktade till barn och unga med funktionsnedsättning. Barn och unga mellan 6 och 19 år med högutbildade föräldrar och som bor i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar är överrepresenterade i kulturskolan.¹⁷⁷

Demokratisk delaktighet

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förtydligar att de mänskliga rättigheterna gäller för alla, oavsett funktionsförmåga. Enligt konventionen ska konventionsstaterna garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter på lika villkor, men även främja att de på lika villkor som andra kan delta i andra offentliga sammanhang och föreningar.

Demokratisk delaktighet handlar bland annat om rätten att rösta i offentliga val. Det handlar också om möjligheten att vara aktiv i samhället inom föreningslivet, i politik, och att kunna ta del av samhällsinformation och kunskap. I bredare bemärkelse handlar det också om möjligheten att kunna påverka, vara delaktig och uttrycka sina åsikter.¹⁷⁸

Försämrat inflytande och självbestämmande inom LSS

Den som möter funktionshinder i vardagen har sämre möjligheter att vara demokratiskt delaktig. Till exempel kan tillgången till tolktjänst, personlig assistans eller färdtjänst vara en förutsättning för att kunna vara en aktiv medborgare. Att kunna påverka sin egen livssituation är också ett mått på

¹⁷⁶ Kulturutskottet (2022).

¹⁷⁷ Statens kulturråd (2022).

¹⁷⁸ Inom samhällsområdet demokratisk delaktighet ingår de strategiska myndigheterna Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, och Myndigheten för tillgängliga medier.

demokrati. Personer som ingår i någon typ av LSS-insats på kommunal nivå i bostad med särskild service eller i daglig verksamhet, ska enligt lagstiftningen i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som de får ta del av. Lagen beskriver att insatserna ska ge jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet.¹⁷⁹

I den enhetsundersökning av LSS-verksamheter som Socialstyrelsen gör årligen finns indikatorer som belyser personens möjlighet till delaktighet i verksamheten, till exempel om det finns individuella genomförandeplaner. I genomförandeplanen ska det också framgå om den personen har deltagit i planeringen, och i så fall vilken hänsyn som har tagits till hans eller hennes synpunkter och önskemål. Resultaten för 2022 visar att det har skett en försämring i samtliga indikatorer, och därmed en försämring för de enskildas delaktighet och möjligheter att påverka. Under de senaste tre åren har emellertid andelen brukare som upplever att de får bestämma över sådant som är viktigt ökat. I verksamheter som utför insatser inom bostad med särskild service för vuxna samt daglig verksamhet har delaktigheten minskat mellan 2018 och 2022. På samtliga indikatorer inom både bostad med särskild service och i daglig verksamhet har kvaliteten sjunkit mellan de aktuella åren.¹⁸⁰

Politiskt deltagande och samhällsengagemang

SCB:s undersökning om levnadsförhållanden visar att personer med funktionsnedsättning har lägre tillit till andra, 39 procent, jämfört med personer utan funktionsnedsättning motsvarande 48 procent.¹⁸¹

Det är något vanligare att personer med funktionsnedsättning är medlemmar i ett politiskt parti jämfört med övrig befolkning, 9 procent jämfört med 5 procent. När det gäller att vara medlem i en facklig organisation eller företagarorganisation finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen. Det finns inte heller några sådana skillnader om man väljer att delta i politiska diskussioner eller ej.¹⁸² Det finns däremot ingen tillgängliga data över hur stor andel personer med funktionsnedsättning jämfört med övrig befolkning som är politiskt vald, och hur det fungerar att verka som förtroendevald med en funktionsnedsättning i politiska uppdrag.

Att personer med funktionsnedsättning deltar i allmänna val i lägre utsträckning än andra framgår i tidigare analys av SCB. I analysen framgår att det även är stora

¹⁷⁹ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

¹⁸⁰ Socialstyrelsen (2022h).

¹⁸¹ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

¹⁸² SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

skillnader beroende på vilken typ av funktionsnedsättning personen har. Personer med intellektuell funktionsnedsättning röstar exempelvis i betydligt mindre utsträckning än andra.¹⁸³ I en undersökning som gjordes 2021 och riktades till anhöriga, god man, eller förvaltare till personer med intellektuell funktionsnedsättning, framkom att 46 procent svarade ja på frågan om personen med intellektuell funktionsnedsättning röstade.¹⁸⁴ Det finns pågående forskning som ska kartlägga hinder och utmaningar som personer med intellektuell funktionsnedsättning möter för att kunna rösta.¹⁸⁵

För de personer med funktionsnedsättning som röstade i valet 2022 fanns hinder och utmaningar. I samband med valet genomförde MFD en enkätundersökning genom panelen Rivkraft, som består av över 3 000 personer med funktionsnedsättning. Svaren visar flera brister i tillgängligheten, såsom otillgängligt placerade valsedlar och röstbås, röstsedlar som är svåra att nå, problem att ta sig in i och orientera sig i lokalerna, eller svårigheter att förstå hur man ska göra för att rösta. De långa köerna uppges också vara ett stort problem.¹⁸⁶

Intresset för politik bland unga

Enligt en undersökning från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) framkommer att det inte finns några större skillnader mellan unga med och utan funktionsnedsättning vad gäller att ha utfört olika politiska handlingar, exempelvis att skriva under namninsamlingar. Unga med funktionsnedsättning tar oftare kontakt med politiker, 8 procent jämfört med 5 procent bland övriga unga. De bär också i högre utsträckning märken eller symboler som uttrycker en åsikt, 15 procent, jämfört med övriga unga, 11 procent. Samtidigt uppger unga utan någon funktionsnedsättning att de är mer intresserade av både samhällsfrågor och politik, än vad unga med funktionsnedsättning uppger att de är.¹⁸⁷

Under 2022 genomförde MUCF skolval till riksdagen med ett särskilt fokus på att få fler sär- och gymnasiesärskolor att delta än 2018, då deltagandet var lågt. Resultatet visade ingen ökning av deltagande särskolor i årets val. Totalt 269 av Sveriges 659 särskolor deltog i skolvalet, motsvarande 41 procent, jämfört med knappt 45 procent 2018.¹⁸⁸

¹⁸³ SCB (2019).

¹⁸⁴ Myndigheten för delaktighet (2021).

¹⁸⁵ Ett exempel är forskningsprojektet Hinder och möjligheter för intellektuellt funktionsnedsattas politiska deltagande, vid Uppsala Universitet (2022–2024).

¹⁸⁶ Myndigheten för delaktighets enkätundersökningar om valet 2022 med undersökningspanelen Rivkraft 35 och 36, en före och en efter valet.

¹⁸⁷ Myndigheten för civilsamhällsfrågor (2021).

¹⁸⁸ MUCF (2022) Resultat i Skolval 2022.

Hur unga tar del av medier

En rapport om ungas medievanor som publicerades 2021 visar att det finns skillnader i hur barn och unga tar del av nyheter. Exempelvis syns skillnader mellan flickor och pojkar i flera av ålderskategorierna. Pojkar svarar oftare att de inte alls använder dagstidningar, tv- och radio-kanaler, eller olika sociala medieplattformar. Rapporten beskriver även skillnader i mediekonsumtionen mellan barn med psykiska funktionsnedsättningar och övriga barn och unga. Exempelvis svarar bara 1 procent av 13–16-åringar med psykiska funktionsnedsättningar att de dagligen tar del av nyheter från Sveriges television (SVT), jämfört med 7 procent bland övriga ungdomar. I åldern 17–18 år är det färre unga med psykiska funktionsnedsättningar som dagligen tar del av nyheter från SVT, 7 procent jämfört med 13 procent i genomsnitt. Det är även fler som inte alls tar del av nyheter från SVT, 35 procent jämfört med 29 procent i genomsnitt.¹⁸⁹

Rättsväsende

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska alla människor vara lika inför lagen med samma tillgång till ett effektivt rättssystem. Likaså fastställs att personer med funktionsnedsättning inte ska utsättas för tortyr, förnedrande och grym behandling, eller våld och övergrepp. Ett rättssäkert samhälle är grunden för en fungerande demokrati. Det handlar om att rättsskipning och myndighetsutövning ska vara förutsebar, enhetlig och bedrivas med hög kvalitet. Det handlar även om rättstrygghet där alla människor i samhället ska vara skyddade mot brott.¹⁹⁰

Ökad risk för hot och våld i vardagen

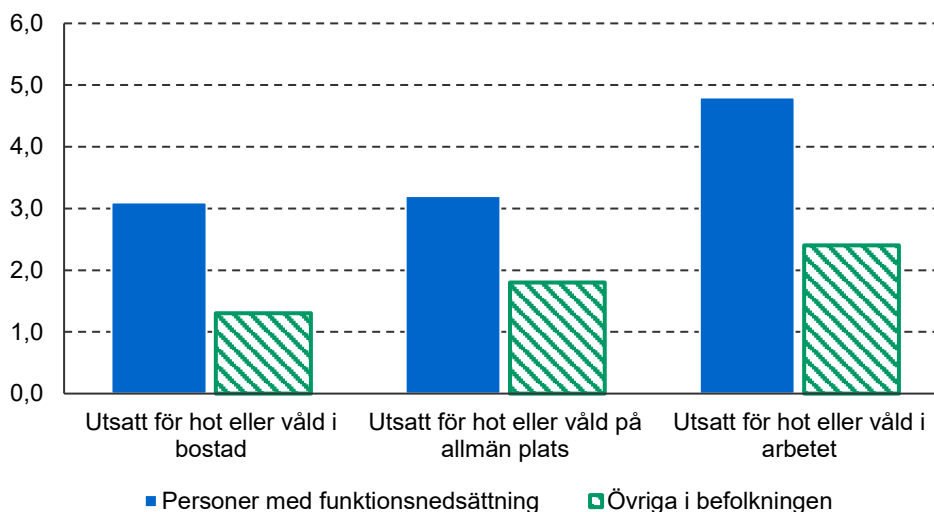
SCB:s undersökning av levnadsförhållanden visar att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än övrig befolkning upplever sig otrygga i samhället. Motsvarande 24 procent av personerna med funktionsnedsättning avstår att gå ut på kvällen på grund av oro att bli överfallna eller hotas. Det kan jämföras med 16 procent för den övriga befolkningen. Det är framför allt kvinnor, både med och utan funktionsnedsättning, som avstår att gå ut på kvällarna på grund av otrygghet.¹⁹¹

¹⁸⁹ Statens Medieråd (2021).

¹⁹⁰ Inom samhällsområdet rättsväsende ingår de strategiska myndigheterna Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Migrationsverket och Polismyndigheten.

¹⁹¹ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Figur 13. Andel (procent) personer över 16 år som utsatts för våld och hot under de senaste 12 månaderna. 2021.

Källa: SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

Personer med funktionsnedsättning riskerar i större utsträckning att utsättas för hot och våld än den övriga befolkningen. Detta gäller oavsett om det sker i bostaden, på allmän plats eller i arbetet. Under 2021 var det 9 procent av personer med funktionsnedsättning som utsattes för hot och våld, medan motsvarande siffra för den övriga befolkningen var 5 procent. Yngre personer med funktionsnedsättning löper större risk att utsättas för hot och våld än personer över 65 år, enligt statistiken.¹⁹² Var tredje elev i åldern 10 till 18 år med fysiska, kognitiva och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar anger att de blivit retade, utstötta eller illa behandlade i skolan de senaste tre månaderna enligt en rapport från Specialpedagogiska skolmyndigheten.¹⁹³

Ökad risk att utsättas för våld i nära relationer

I en rapport från MFD från 2023 konstateras att personer med funktionsnedsättning löper en ökad risk att utsättas för alla typer av våld, övergrepp och mobbning, oavsett kön eller ålder.¹⁹⁴ Den visar även att gruppen kan drabbas av andra typer av våld som relaterar till personens funktionsnedsättning. Kvinnor och män med funktionsnedsättning uppger i lika hög utsträckning att de har blivit utsatta för våld eller hot (9 procent), i jämförelse med kvinnor (5 procent) och män (5 procent) utan funktionsnedsättning.¹⁹⁵

¹⁹² SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

¹⁹³ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019).

¹⁹⁴ Myndigheten för delaktighet (2023d).

¹⁹⁵ Myndigheten för delaktighet (2023d).

För personer med funktionsnedsättning finns det ofta fler personer i nära relation som kan utgöra potentiella våldsutövare och fler miljöer där våldet kan uppstå. Kartläggning av tidigare forskning visar att det finns en tydlig koppling mellan funktionsnedsättning och utsatthet för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld i barndomen och i vuxen ålder. Likaså löper barn och unga med funktionsnedsättning en ökad risk att utsättas för våld av en vuxen jämfört med unga utan funktionsnedsättning.¹⁹⁶

Rapporten visar att särskilt utsatta grupper ofta är osynliga i nationell statistik. Det gäller framför allt personer med kognitiva svårigheter eller personer med särskilt utsatta livssituationer. Det kan handla om personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och sexuell exploatering, samt situationer där någon annan för personens talan som exempelvis god man, assistent eller familjemedlem.¹⁹⁷

I rapporten konstateras att statliga myndigheter, regioner och kommuner ofta saknar rätt förutsättningar att kunna möta våldsutsatthet hos personer med funktionsnedsättning. Det finns behov av mer kunskap och fler metoder och arbetssätt för att arbeta förebyggande och återfallsförebyggande med våld mot personer med funktionsnedsättning.¹⁹⁸

Rån och bedrägerier har ökat

Det är bristfälligt med statistik som visar hur vanligt det är att personer med funktionsnedsättning utsätts för olika typer av brott. I kriminalstatistiken från Brottsförebyggande rådet (Brå) finns data på anmälningar för rån och bedrägeriförsök mot äldre och personer med funktionsnedsättning.¹⁹⁹

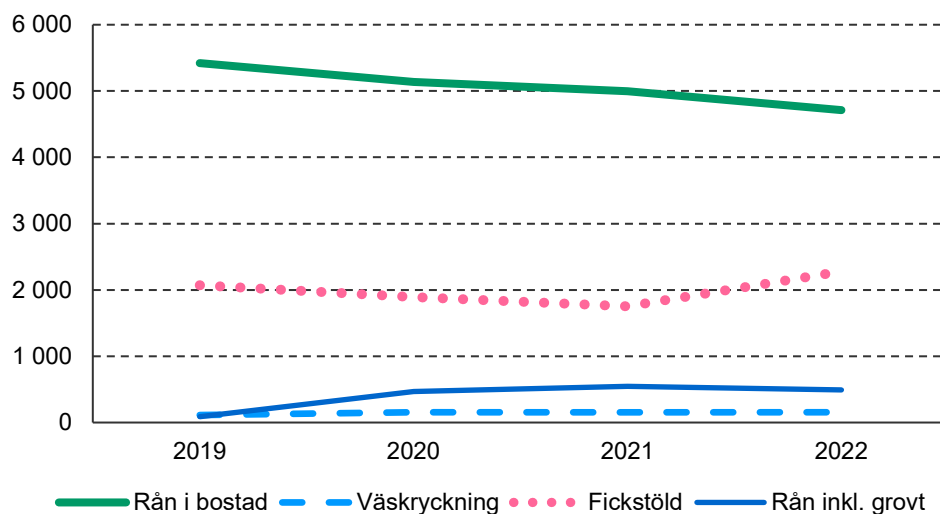
¹⁹⁶ Myndigheten för delaktighet (2023d).

¹⁹⁷ Myndigheten för delaktighet (2023d).

¹⁹⁸ Myndigheten för delaktighet (2023d).

¹⁹⁹ Brott mot förmögenhet 8–12 kap. brottsbalken. Det går inte utifrån statistiken att skilja gruppen äldre utan funktionsnedsättning från de personer som har en funktionsnedsättning. Siffrorna för 2022 är preliminära och kan komma att ändras.

Figur 14. Antalet anmälningar för rån riktade mot äldre och personer med funktionsnedsättning. 2019–2022.

Källa: Brå, Statistikdatabasen över anmälda brott.

Av statistiken framgår att antalet anmälda rån totalt har minskat sedan 2019. Inbrott i bostaden är den mest vanligt förekommande varianten av rån. För äldre och personer med funktionsnedsättning har inbrott i bostaden minskat sedan 2019. Däremot har antalet anmälda brott i form av väskryckning, fickstöld och rån ökat. Störst ökning under perioden 2019–2022 har skett i antalet anmälda fickstölder och rån med skjutvapen, s.k. grova rån.²⁰⁰

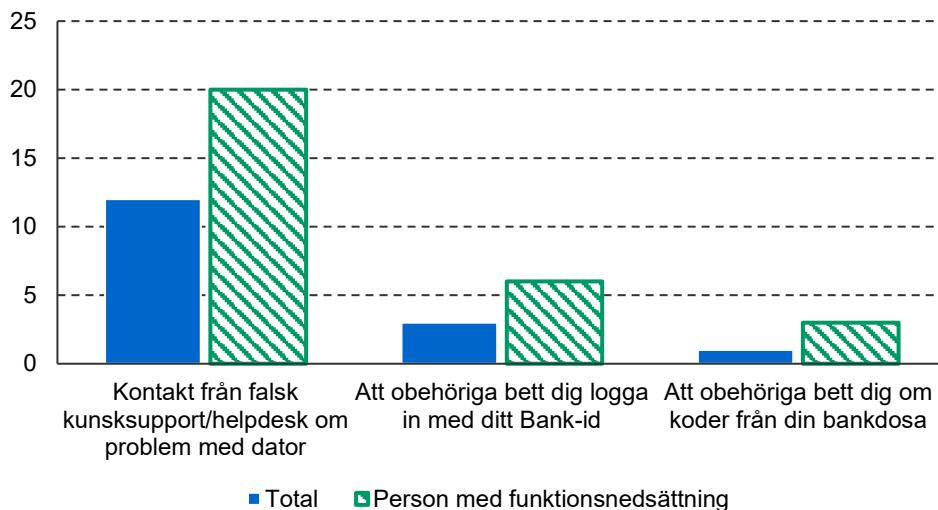
Personer med funktionsnedsättning riskerar att i högre grad än andra utsättas för bedrägerier. Det totala antalet bedrägerier via social manipulation²⁰¹ har ökat sedan 2019, både för äldre och personer med funktionsnedsättning och för övriga. Äldre och personer med funktionsnedsättning löper en större risk att utsättas för befogenhetsbedrägeri jämfört med andra. Det handlar om att bedragaren ofta påstår sig vara en banktjänsteman eller myndighetsperson för att lura till sig pengar eller värdefull information. År 2022 omfattade 76 procent av alla anmälningar, motsvarande 8 100 anmälningar, befogenhetsbedrägeri mot äldre eller personer med funktionsnedsättning. Kort- och identitetsbedrägerier, såsom stöld av betalkortsuppgifter och id-handlingar, har minskat för alla grupper de senaste åren. Förra året inkom cirka 2 800 respektive 1 500 anmälningar för kort- och identitetsbedrägerier. Däremot har faktura- och annonsbedrägerier, i form av falska fakturor och annonser, ökat för äldre och personer med

²⁰⁰ Brå, Statistikdatabasen över anmälda brott: Brottsbalken. Brottsbalken.

²⁰¹ Exempelvis romans-, investerings- och befogenhetsbedrägerier.

funktionsnedsättning sedan 2019. Under 2022 inkom cirka 1 950 respektive 1 150 anmälningar om faktura- och annonsbedrägeri.²⁰²

Figur 15. Andel (procent) personer som någon gång under de senaste 12 månaderna blivit utsatt för något av följande bedrägerier eller bedrägeriförsök på internet. 2022.

Källa: Internetstiftelsen (2022).

Likande uppgifter framgår av Internetstiftelsens rapport från 2022 som visar att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än övrig befolkning har drabbats av falsk kundsupport, 20 procent jämfört med 12 procent. Likaså är det vanligare att de drabbas av att obehöriga ber dem logga in med Bank-id, 6 procent jämfört med 3 procent, eller ber om koder från deras bankdosa, 3 procent jämfört med 1 procent.²⁰³

Under 2022 kom en vägledande dom från Högsta domstolen som ökar skyddet för dem som utsätts för bankbedrägeri. Domen innebär att personer som har förlorat sina pengar efter att ha lämnat ut bankuppgifter till bedragare, ges ökade möjligheter att få ersättning från bankerna.²⁰⁴ Under hösten 2022 ändrade Allmänna reklamationsnämnden sin praxis och rekommenderar numera banker att ersätta drabbade kunder.²⁰⁵ I början av januari 2023 meddelade flera storbanker

²⁰² Brå, Statistikdatabasen över anmälda brott: Brotts mot förmögenhet 8–12 kap. brottsbalken.

²⁰³ Internetstiftelsen (2022).

²⁰⁴ Konsumentverket [KO har ordet: Stärkt konsumentskydd för konsumenter som lurats på pengar via bankbedrägerier. | Konsumentverket.](#)

²⁰⁵ Konsumentverket [ARN visar vägen – banker rekommenderas återbetala lurade kunder | Konsumentverket.](#)

att de kommer att titta på de ärenden där banken tidigare har sagt nej till ersättning och göra en ny bedömning.²⁰⁶

Personer med funktionsnedsättning i häkte och anstalt

Informationen om situationen för personer med funktionsnedsättning i häkte eller anstalt är begränsad. I en rapport från Kriminalvården från 2022 sammanställs befintlig forskning kring ohälsa bland Kriminalvårdens klienter. Rapporten visar att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD, autismspektrum-syndrom och Tourettes syndrom är betydligt vanligare hos Kriminalvårdens klienter än i befolkningen i stort. Dessa diagnoser är ofta kombinerade med minst en missbruksdiagnos. Kvinnor utgör en mindre del av den totala kriminalvårdspopulationen, men har i jämförelse med män en högre förekomst av medicinska, psykiatriska och missbruksrelaterade sjukdomar.²⁰⁷

Rapporten visar att personer med ADHD, antisocialt personlighetsyndrom, psykopati samt missbruk återfaller i större utsträckning i brott än andra. Likaså har personer med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning större risk att uppleva psykisk ohälsa under vistelse i häkte och anstalt.²⁰⁸

I en kartläggning bland barn och ungdomar som häktas i Sverige mellan 2019 och 2020 hade 17 procent ADHD, 4 procent autismspektrum-syndrom, 3 procent ADD och 1 procent en intellektuell funktionsnedsättning. I kartläggningen framhålls att barn och unga generellt sett inte har samma förmåga som vuxna att hantera isoleringen i häktet. För barn med neuropsykiatriska diagnoser och intellektuella funktionsnedsättningar är det ännu svårare, framför allt för flickor som i större utsträckning drabbas av depression och PTSD.²⁰⁹

Konsumentpolitik

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska alla anläggningar och tjänster som är öppna för eller erbjuds allmänheten vara tillgängligt utformade. Målet för den svenska konsumentpolitiken är väl fungerande konsumentmarknader och en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion. Alla konsumenter ska kunna göra medvetna val och känna till sina rättigheter och skyldigheter oavsett funktionsförmåga.²¹⁰

²⁰⁶ Konsumentverket [KO har ordet: En ljusning i mörkret för drabbade bankkunder | Konsumentverket](#).

²⁰⁷ Kriminalvården (2022a).

²⁰⁸ Kriminalvården (2022a).

²⁰⁹ Kriminalvården (2022b).

²¹⁰ Inom samhällsområdet konsumentpolitik ingår den strategiska myndigheten Konsumentverket.

Problem med telefonförsäljning kräver ytterligare lagstiftning

Utifrån ett funktionshinderperspektiv är konsumentpolitik delvis en fråga om konsumentskydd. Det finns grupper som löper större risk att inte förstå eller ha tillräcklig information för att göra säkra köp. Enligt Konsumentverket orsakar telefonförsäljning omfattande problem för konsumenterna ur hela befolkningen. De grupper som drabbas oftare än andra är personer över 65 år, personer med kognitiva funktionsnedsättningar och personer med svaga språkfärdigheter i svenska.²¹¹ I en kartläggning från 2020 lyfter Konsumentverket bland annat fram att personer med kognitiva funktionsnedsättningar har begränsad förmåga att ta emot, lagra och bearbeta skriftlig och muntlig information. I en telefonförsäljningssituation kan många med en begränsad kognitiv förmåga känna sig pressade att gå med på köp samtidigt som de är osäkra på vad som ingår i avtalet.²¹²

I ett remissyttrande från 2022 beskriver Konsumentverket att problematiken med telefonförsäljning kvarstår även efter att kravet på skriftlig avtalsbekräftelse vid telefonförsäljning infördes 2018. Inkomna klagomål och anmälningar till Konsumentverket fortsätter att ligga på en hög nivå. Konsumentverket gör bedömningen att ytterligare lagstiftningsåtgärder krävs för att komma till rätta med problematiken. Bedömningen grundar sig bland annat i att de som drabbas mest är de grupper som Konsumentverket anser vara de mest skyddsvärda, som exempelvis personer med kognitiva funktionsnedsättningar.²¹³

Otillgänglig e-handel skapar svårigheter för vissa

Konsumentpolitik är även en fråga om fysisk och digital tillgänglighet utifrån ett funktionshinderperspektiv. Vad gäller den digitala tillgängligheten innebär de digitaliserade konsumentmarknaderna att konsumenterna behöver ha tillgång till internetuppkoppling, smarta telefoner, programvaror eller annan utrustning.²¹⁴ Personer med funktionsnedsättning har i lägre utsträckning tillgång till en dator än vad befolkningen i övrigt har.²¹⁵ Personer med funktionsnedsättning använder sig även i lägre utsträckning av e-legitimation än den övriga befolkningen.²¹⁶ För mer information se avsnittet om Digitalisering.

Brister i tillgängligheten kan även uppstå under genomförandet av det digitala köpet. Det kan exempelvis röra bristande teknisk tillgänglighet, såsom att

²¹¹ Konsumentverket (2020).

²¹² Konsumentverket (2020).

²¹³ Konsumentverket (2022).

²¹⁴ Konsumentverket (2021).

²¹⁵ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

²¹⁶ Internetstiftelsen (2022).

webbplatsens utformning inte stödjer talsyntes, punktskriftsdisplay eller förstoringshjälpmedel. Webbplatser som har en bristande teknisk tillgänglighet har en negativ inverkan på konsumenters möjligheter att göra välgrundade val. Det kan även röra bristande så kallad kognitiv tillgänglighet, såsom att innehållet kan vara svårt för konsumenten att begripa, att det saknas en struktur och att det finns brister i logiken i de olika steg som ska utföras.²¹⁷

Av Begripsams undersökning från 2021 framgår att 51 procent av respondenterna med en funktionsnedsättning anger att de köper biljetter över internet, medan 17 procent undviker detta om möjligt. Likaså framgår att 67 procent upplever det som lätt att betala räkningar via internet. Däremot upplever 15 procent av respondenterna med funktionsnedsättning detta som svårt. Inom e-handel är det 59 procent av respondenterna med funktionsnedsättning som svarat att de upplever det som lätt att handla över internet. Motsvarande 19 procent har svarat att de upplever det som svårt. För samtliga frågor är det respondenter med demens, alzheimer, blindhet, grav synnedsättning och dyskalkyli som är överrepresenterade bland dem som uppger svårigheter att handla digitalt.²¹⁸

Insatser för att undanröja hinder ökar tillgängligheten

Ett sätt att överkomma hinder i den fysiska miljön är ledar- eller assistanshundar som kan öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning i rollen som konsument. Under 2022 fick Diskrimineringsombudsmannen (DO) i uppdrag av regeringen att genomföra särskilda informationsinsatser om skyddet mot diskriminering för de personer med funktionsnedsättning som använder ledar- eller assistanshund som hjälpmedel. I uppdraget ingår att informera om befintliga bestämmelser, bland annat för restauranger och butiker. Samtidigt är det viktigt att beakta tillgängligheten för personer med andra funktionsnedsättningar, som exempelvis astma och allergi.²¹⁹

Funktionsnedsättning vanligaste diskrimineringsgrunden inom varor och tjänster

Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering. Det innebär att en person med funktionsnedsättning inte får missgynnas av att en verksamhet inte har genomfört skäliga tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med någon utan funktionsnedsättning.²²⁰ Det är sedan 2015 förbjudet att diskriminera utifrån bristande tillgänglighet. Förbudet berör bland

²¹⁷ Konsumentverket (2021).

²¹⁸ Begripsam (2022).

²¹⁹ Diskrimineringsombudsmannen [Informationsinsatser om diskrimineringslagen och diskriminering av personer som använder ledar- eller assistanshund | DO](#)

²²⁰ Diskrimineringsombudsmannen [Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering | DO](#)

annat verksamheter som tillhandahåller varor eller tjänster till allmänheten. Det kan exempelvis vara matvarubutiker, restauranger, banker, försäkringsbolag och kollektivtrafik, men även allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, till exempel mässor, marknader och konserter.²²¹

Under 2021 inkom sammanlagt 437 anmälningar om bristande tillgänglighet, varav 22 procent av anmälningarna gällde varor och tjänster. Det betyder att varor och tjänster var det näst vanligaste området att anmäla bristande tillgänglighet inom under 2021, näst efter utbildning. Åren 2015–2017 gjordes flest anmälningar om bristande tillgänglighet inom området varor och tjänster.²²²

I jämförelse med övriga diskrimineringsgrunder är funktionsnedsättning den vanligaste orsaken att anmäla diskriminering inom området varor och tjänster. Av de sammanlagt 490 anmälningarna om diskriminering som gjordes inom området varor och tjänster 2021 rörde 43 procent diskriminering på grund av funktionsnedsättning.²²³

Krisberedskap

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska staten vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som befinner sig i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.²²⁴ Den svenska krisberedskapens övergripande syfte är att värna befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet och förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter. Krisberedskapen utgörs av samhällets förmåga att förebygga, motstå och hantera krissituationer.²²⁵

Inkludering av personer med funktionsnedsättning stärker beredskapen

En studie från Göteborgs universitet från 2022 lyfter fram att dagens krisberedskap behöver utvecklas för att bättre passa människor med olika förutsättningar. Studien understryker vikten av att hela befolkningen är involverad för att samhället ska klara av att uppnå en bra krisberedskap. Innan coronapandemin rapporterade MSB att nästan hälften av Sveriges befolkning inte var förberedd på att hantera en krissituation. I studien från Göteborgs universitet

²²¹ Diskrimineringslagen (2008:567).

²²² Diskrimineringsombudsmannen (2022).

²²³ Diskrimineringsombudsmannen (2022).

²²⁴ Inom samhällsområdet krisberedskap ingår den strategiska myndigheten Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

²²⁵ Regeringen Krisberedskap. [Krisberedskap - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/beredskap/)

konstateras att personer med funktionsnedsättning utgör en stor andel av dem som inte upplever sig inkluderade i det som kommuniceras inför och under en kris. Kriskommunikationen behöver därför utformas så att alla kan tolka den och förstå hur de ska anpassa regler och rekommendationer till sina livssituationer.²²⁶

Studien lyfter bland annat fram att såväl personer med funktionsnedsättning som stödpersonal saknar kunskap om vad det innebär att skapa krisberedskap hos en person med funktionsnedsättning. Under en kris kan stödfunktioner, såsom ledsagning och socialtjänst, störas eller helt försvinna. Detta kan utgöra en direkt risk men även påverka möjligheten för personer som är beroende av dessa stödfunktioner att ta till sig viss information. En del personer med funktionsnedsättning har även en låg digital kompetens, vilket försvårar möjligheten att delta i det offentliga samtalet och ökar risken för att bli beroende av andrahandskällor såsom eventuell stödpersonal eller anhöriga. Mycket av kommunikationen i samhället i dag sker via digitala kanaler vilket gör det svårt att hålla igång en dialog med målgrupper som inte har tillgång till digitala medier. Studien understryker att en ej anpassad kommunikation riskerar att skapa brist på engagemang. Detta kan i sin tur leda till att invånare som inte känner igen sig i de nationella budskapen blir oförmögna att gå från information till handling.^{227, 228}

Myndigheters krisinformation behöver utvecklas för att nå fler

Händelseutvecklingen internationellt och nationellt under de senaste åren har riktat ett allt större fokus mot beredskapsfrågor och samhällets förmåga att hantera en kris. Som en följd pågår flera utvecklingsarbeten. En webbplats som tidigare fått kritik för bristfällig lättläst information är krisinformation.se. Efter att bristerna påpekades av Riksförbundet FUB i samband med Rysslands invasion av Ukraina i början av 2022 genomfördes ett omfattande arbete för att göra webbplatsen tillgänglig för fler. Webbplatsen lyfts i sammanhanget fram som ett gott exempel, samtidigt kvarstår kritiken om brister när det gäller lättläst information på flera andra myndigheters hemsidor.²²⁹

Olika förutsättningar för att bli varnad och själv kunna larma

I händelse av olyckor, allvarliga händelser och störningar i viktiga samhällsfunktioner används varningssystemet Viktigt meddelande till allmänheten (VMA) för att skydda människor, egendom eller miljö. Personer med funktionsnedsättning är en del av den allmänhet som ska nås med VMA. Sedan 2020 är de aktörer som är skyldiga att sända VMA i tv även skyldiga att tillgängliggöra dessa

²²⁶ Nilsson, E.M, Lundälv, J., Eriksson M. (2022).

²²⁷ Nilsson, E.M, Lundälv, J., Eriksson M. (2022).

²²⁸ Forskning.se [Funktionshinder glöms bort i krisberedskapen - | forskning.se.](#)

²²⁹ Altinget.se [Riksförbundet FUB: Viktiga myndigheters webbplatser obegripliga för många - Altinget - Allt om politik: altinget.se.](#)

meddelanden för personer med funktionsnedsättning. Motsvarande skyldighet att tillgängliggöra VMA som sänds i radio finns däremot inte.²³⁰ Regeringen har föreslagit en ny lag om VMA som ska träda i kraft 2024. I remissyttranden har Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) och Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) framhållit att tillgänglighetsaspekter inte har tagits in i tillräckligt beaktande vid utformning av den nya regleringen.²³¹

Ett annat exempel på olika förutsättningar gällande nödkommunikation är möjligheterna att använda sig av nödnumret 112. Under 2022 uppdaterade Post- och telestyrelsen (PTS) sina föreskrifter om förmedling av nödkommunikation och tillhandahållande av lokaliseringssuppgifter till samhällets alarmeringstjänst. I samband med det framförde både SDR och Hörselskadades Riksförbund (HRF) sina synpunkter och lyfte bland annat flera problem som följer av att behöva larma via förmedlingstjänster. Både SDR och HRF vill se en förändring där döva och hörselskadade ska kunna använda 112 direkt och på lika villkor, det vill säga med video, text eller tal och inkoppling av teckenspråkstolk direkt i samtalet.²³²

²³³

I en av MFD:s enkäter till undersökningspanelen Rivkraft under 2022 framkom även att det finns en oro bland personer med funktionsnedsättning att inte få den vård man är i behov av under en pågående kris. Motsvarande 11 procent svarade att de var mycket oroliga över att inte få vård som de är i behov av på grund av kristider, medan 39 procent svarade att de är ganska oroliga. Samtidigt svarade 44 procent att de inte alls var oroliga, och 6 procent svarade vet ej.²³⁴

Stora skillnader i beredskapen för särskilt sårbara grupper

Socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården ska inom ramen för sitt krisberedskapsarbete förebygga, motstå och hantera krissituationer.

Socialstyrelsen följer årligen upp krisberedskapen i verksamheter som drivs av socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården och belyser därigenom de förutsättningar som finns för att säkra kvaliteten i verksamheter för särskilt sårbara grupper.²³⁵

²³⁰ Myndigheter för press, radio och tv (2022).

²³¹ Regeringen [En ny lag om viktigt meddelande till allmänheten - Regeringen.se](#).

²³² Sveriges Dövas Riksförbund [Remissvar om nödkommunikation - Sveriges Dövas Riksförbund \(sdr.org\)](#).

²³³ Hörselskadades riksförbund [Remissvar om tillgängligt larmnummer](#).

²³⁴ Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 34.

²³⁵ Med särskilt sårbara grupper avses personer som har sitt hem i boenden som drivs på uppdrag av socialtjänsten eller personer som behöver socialtjänstens eller den kommunala hälso- och sjukvårdens insatser för att kunna bo kvar i sitt hem. Verksamheter som inkluderas i jämförelserna är: särskilt boende (SoL) för äldre, LSS-

Bland resultaten från 2022 lyfter Socialstyrelsen fram att det finns stora skillnader i krisberedskapen mellan olika kommuner och mellan olika boendeformer. Detta gäller exempelvis andelen kommuner som har en på ledningsnivå beslutad plan för evakuering av särskilt sårbara grupper i boenden som bedrivs i egen regi. Endast 28 procent av kommunerna har beslutade evakueringsplaner för boende med särskilt service för barn med funktionsnedsättning. Samtidigt är det 53 procent av kommunerna som uppger att det finns beslutade evakueringsplaner för boendeformen särskilt boende för äldre.²³⁶

Utmaningar inom den kommunala beredskapen

Under 2022 genomförde Socialstyrelsen och länsstyrelserna även en större kartläggning av beredskapen inom kommunal hälso- och sjukvård och socialtjänst. Kartläggningen visar bland annat att kommunernas självskattade kunskapsnivå avseende målen för civilt försvar och totalförsvarslagstiftningen är bristfällig. Kommunernas förmåga att hantera störningar och avbrott varierar stort, såväl inom och mellan kommuner och verksamheter som mellan olika typer av avbrott eller störningar. Flera kommuner brister i förmågan att upprätthålla ordinarie verksamhet vid olika störningar och avbrott. Exempelvis uppgav flera kommuner att stöd- och serviceboenden för personer med funktionsnedsättning ofta saknar möjlighet till reservkraft eller att det saknas kännedom om möjligheten att säkerställa eltillförsel.²³⁷

Kartläggningen visar även att det i dagsläget finns skillnader i hur socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvårdens deltar i kommunernas beredskapsplanering, såväl mellan kommuner som mellan olika verksamheter inom kommunen. Socialstyrelsen påpekar att etablerad samverkan är en förutsättning för att klara av att upprätthålla ordinarie verksamhet vid störningar eller avbrott. Om representanter för socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården involveras först när en kris uppstår finns det inte någon möjlighet till förberedelse och framförhållning.²³⁸

Socialstyrelsen konstaterar vidare att kommunerna har svårt att uppskatta de privata aktörernas förmåga att hantera avbrott och störningar. Detta försvårar möjligheten att få en helhetsbild av vilken förmåga det finns för att upprätthålla ordinarie verksamhet i särskilda boenden samt stöd- och serviceboenden för

boende för vuxna, kommunal hälso- och sjukvård, boende (SoL) för vuxna med funktionsnedsättning, hemtjänst, LSS-boende för barn, stödboende för vuxna, stödboende för barn och unga, HVB för vuxna, boende (SoL) för barn med funktionsnedsättning och HVB för barn och unga.

²³⁶ Socialstyrelsen (2022i).

²³⁷ Socialstyrelsen (2022j).

²³⁸ Socialstyrelsen (2022j).

personer med funktionsnedsättning.²³⁹ För mer information se avsnittet Offentlig upphandling.

²³⁹ Socialstyrelsen (2022j).

Redogörelse för offentliga aktörers arbete med de fyra inriktningarna

För att nå det nationella funktionshinderspolitiska målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot fyra områden: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar samt förebygga och motverka diskriminering. Nedan presenteras ett antal svarsresultat från MFD:s årliga uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter från 2022. Dessutom presenteras resultaten från strategimyndigheternas arbete med att utveckla en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken utifrån de fyra inriktningarna. I uppföljningen ingår de 28 myndigheter och Folkbildningsrådet som under 2022 hade i regeringsuppdrag att arbeta med strategin.²⁴⁰

Principen om universell utformning

Universell utformning innebär att i planering, utformning och genomförande vara medveten om den variation och de olika behov och förutsättningar som finns i hela befolkningen. Det innebär i praktiken att utforma produkter, tjänster, processer och miljöer så att de i största möjliga utsträckning kan användas obehindrat av alla. På så sätt ökar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att verka självständigt och fatta beslut om sina liv på lika villkor som människor utan funktionsnedsättning.²⁴¹

Det innebär att myndigheter ska ha processer för att identifiera och tillgodose behoven och förutsättningarna hos olika användare i planeringen och utformningen av sina lokaler, sin verksamhet och sin information. Exempel på detta kan vara att involvera funktionshindersorganisationer, göra målgruppsanalyser och användartester, eller att ha riktade dialoger till personer med funktionsnedsättning för att tidigt i processen inhämta behov och göra rätt från början. Det förutsätter även ett strategiskt och systematiskt arbetssätt för att beakta tillgänglighet. Det kan handla om att ha uppdaterade riktlinjer, rutiner eller styrdokument för utformning av nya produkter, miljöer, system eller tjänster samt krav på tillgänglighet i upphandlings- eller rekryteringsprocesser.

²⁴⁰ Från och med 2023 ingår även ESF-rådet bland dessa strategimyndigheter, vars arbete med strategin kommer att presenteras först i nästa års uppföljning.

²⁴¹ Myndigheten för delaktighet [Mål och inriktning funktionshinderspolitiken - MFD](#).

Många aktörer utvecklar sina digitala tjänster

Vid framtagande av nya digitala tjänster krävs att behoven och förutsättningarna som olika användare har identifieras i ett tidigt skede i planeringen och utformningen av en tjänst.

I MFD:s årliga uppföljning av kommuner, regioner och statliga myndigheter från 2022 framgår att många offentliga aktörer utvecklar sina digitala tjänster på ett tillgängligt sätt, men att de inte alltid har överblick över samtliga tjänster som finns inom deras verksamhet. Cirka 97 procent av 188 svarande kommuner, 16 av 16 svarande regioner, och 86 procent av 239 svarande statliga myndigheter anger att de i viss eller i stor utsträckning har utformat sina digitala tjänster, till exempel e-tjänster och mobilapplikationer på ett tillgängligt sätt. Av de som har svarat nej på frågan om deras digitala tjänster är tillgängligt utformade är 3 procent av 188 svarande kommuner och 14 procent av 239 svarande statliga myndigheter. En handfull myndigheter anger att de inte har digitala tjänster.²⁴²

Av de statliga strategimyndigheterna svarar 15 av 28 att de utvecklar och förbättrar sina digitala tjänster i stor utsträckning, och 11 myndigheter gör det i viss utsträckning. En myndighet anger att de inte gör detta alls och kommenterar att de har en digital ansökningstjänst för statsbidrag som ännu inte är analyserad ur ett tillgänglighetsperspektiv. En myndighet har lämnat frågan obesvarad.²⁴³

Av årsredovisningarna framgår att vissa myndigheter har arbetat med att se över hur digitala tjänster kan bli mer tillgängliga både för invånare och för medarbetare. Polismyndigheten har undersökt hur vissa av deras it-system kan göras mer tillgängliga för alla medarbetare. Riksantikvarieämbetet återrapporterar i sin årsredovisning ett arbete med utställningsproduktion och digital förmedling där universell utformning är en återkommande designparameter när nya koncept tas fram. Hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har alla nyproduktioner av filmer publicerats med undertexter så att de även ska gå att förstå med enbart bild. Universitetskanslerämbetet har arbetat med att tillgänglighetsanpassa och kvalitetssäkra en ny extern webb som lanserades under det första kvartalet 2023.

I Myndigheten för digital förvaltnings årsredovisning framkommer att vid tillsyn av offentliga webbplatser och digitala plattformar under 2022 var inga av de granskade digitala tjänsterna helt förenliga med lagkraven som rör tillgänglighet. Det visar på ett fortsatt utvecklingsbehov inom offentlig förvaltning.

²⁴² Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b) och (2023c).

²⁴³ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Hälften av offentliga aktörer har rutiner för tillgängliga beslut

För att säkerställa att myndighetsbeslut är tillgängliga för alla krävs rutiner. Det kan exempelvis handla om att ha rutiner för att tillgänglighetsanpassa digitala beslut för skärmläsare eller att ha ramavtal med leverantörer som kan hjälpa att ta fram beslut i punktskrift vid behov.

I MFD:s enkätuppföljning från 2022 är det 57 procent av 186 svarande kommuner, 6 av 14 svarande regioner och 58 procent av 242 statliga myndigheter som anger att de har rutiner för att deras beslut är tillgängligt utformade, både vad gäller individärenden och andra beslut. Övriga svarar att rutiner inte finns.²⁴⁴

Av strategimyndigheterna är det 17 av 28 myndigheter som svarar att de har rutiner på plats, medan övriga 11 svarar att rutiner inte finns.²⁴⁵ Domstolsverket har i sin årsredovisning beskrivit att de har genomfört utbildningsinsatser för att skapa tillgängliga dokument. Socialstyrelsen har också kartlagt ett sådant behov.

Många offentliga aktörer har tillgängliga rekryteringsprocesser

Genom att göra rekryteringsprocessen tillgänglig säkerställs att alla har lika möjligheter att söka och konkurrera om lediga tjänster hos arbetsgivare inom offentlig förvaltning. I MFD:s enkätuppföljning från 2022 anger 96 procent av 192 svarande kommuner, 16 av 17 svarande regioner, och 96 procent av 257 svarande statliga myndigheter att de antingen i hög, eller viss utsträckning, har tillgängliga rekryteringsprocesser. En region svarar att de inte alls säkerställer detta i rekryteringsprocesser. Precis som 2021 finns en liten procentuell andel kommuner och statliga myndigheter som svarar att de inte alls säkerställer att deras rekryteringsprocesser är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.²⁴⁶

Av de 28 strategimyndigheterna är det 14 som anger att de i stor utsträckning säkerställer att myndighetens rekryteringsprocess ger personer med funktionsnedsättning lika möjligheter som andra att söka och konkurrera om tjänster på myndigheten. Övriga 14 anger att detta sker i viss utsträckning.²⁴⁷ Av myndigheternas årsredovisningar framgår att Polismyndigheten har infört nya arbetssätt för att säkerställa en mer tillgänglig rekryteringsprocess. Myndigheten för yrkeshögskolan har arbetat med att bredda rekryteringen och ett breddat deltagande inom yrkeshögskolan.

²⁴⁴ Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b) och (2023c).

²⁴⁵ Myndigheten för delaktighet (2023c).

²⁴⁶ Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b) och (2023c).

²⁴⁷ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Universell utformning av offentliga aktörers lokaler

Att arbeta med universell utformning vid utformning av lokaler innebär att redan från början anpassa lokalerna så att dessa i så stor utsträckning som möjligt tar hänsyn till olika personers förutsättningar och behov. En viktig förutsättning för att kunna arbeta med universell utformning är att offentliga aktörer inkluderar ett tillgänglighetsperspektiv i sina styrande dokument för lokalförsörjning.

I MFD:s årliga enkätundersökning från 2022 anger 88 procent av 182 svarande kommuner och samtliga 17 svarande regioner att de antingen i hög eller i viss utsträckning inkluderar tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i sina styrande dokument för lokalförsörjning 2022. Resterande 12 procent av kommunerna anger att tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning inte alls finns med i styrande dokument för lokalförsörjning på lokal nivå.²⁴⁸

Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att vissa myndigheter arbetar med att förbättra tillgängligheten i sina lokaler via principen om universell utformning. Boverket och Myndigheten för digital förvaltning kommer under 2023 flytta till nya lokaler och har särskilt inventerat tillgänglighetsbehoven under 2022. Polismyndigheten har även under året tagit fram en handledning för tillgänglighet för lokalförsörjning inom myndigheten som ska vara vägledande i samtliga om- och tillbyggnadsprojekt inom myndigheten. Domstolsverket har inför kommande om- och nybyggnationer gjort ett arbete med att säkerställa att utrymmen är funktionella och tillgängliga utifrån ett funktionshindersperspektiv.

Upphandlingsmyndigheten har under året tagit fram stöd om universell utformning i regeringsuppdraget om hur kvalitetsfrågor som avser arkitektur och gestaltad livsmiljö kan tas tillvara vid offentlig upphandling. Stödet visar hur upphandlande organisationer kan säkerställa att byggda miljöer kan användas av alla och hur de i ett tidigt skede av upphandlings- och byggprocessen behöver tänka på mångfald och därför tillämpa principen om universell utformning.

Kompetensutvecklingsinsatser om universell utformning

Flera av strategimyndigheterna har i sina årsredovisningar redogjort att de har genomfört externa insatser för att höja kompetensen om universell utformning utifrån myndigheternas verksamhetsområde.

Av Boverkets årsredovisning framgår att myndigheten har varit delaktig i att ta fram en serie webbseminarier om universell utformning som även har publicerats på boverket.se. Boverket har även tagit fram filmer med tema tillgänglighet och universell utformning.

²⁴⁸ Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b).

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) återrapporterar att myndigheten har tagit fram en vägledning till standarden för universell utformning och användarmedverkan av webbplatser och digitala tjänster. DIGG har även publicerat en introduktion till tillgänglighetsdirektivet på den myndighetsgemensamma plattformen för digital tillgänglighet (www.digin.nu). Post- och telestyrelsen har följt upp vilken kunskap som finns om principen om universell utformning och hur konsultbolag tillämpar den inom informations- och kommunikationsteknik (IKT). De har även sett över i vilken omfattning universell utformning förekommer inom relevanta utbildningar på IKT-området.

Under året har Myndigheten för yrkeshögskolan påbörjat ett arbete med att utveckla ett självvärderingsverktyg för systematiskt kvalitetsarbete så att det ska kunna fånga upp tillgänglighetsperspektiv och universell utformning av utbildningarna på yrkeshögskolor.

Kulturrådet har under året haft återkommande kontakt med Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) för att öka kunskapen om tillgänglighet när det gäller litteratur och läsning. Under 2022 genomförde Kulturrådet flera insatser i samarbete med MTM och dessa är integrerade i Kulturrådets breda arbete för att främja litteratur och läsning. MTM läste in flertalet titlar i den årliga barnbokskatalogen och gjorde dessa tillgängliga för barn och unga i behov av tillgänglig läsning. Kulturrådet och MTM tog även fram ett kunskapspaket om att läsa på flera sätt och publicerade på webbplatsen bokstart.se. Målgrupp för kunskapspaketet är vårdnadshavare och de professioner som arbetar med små barns språkhälsövård inom förskola, barnhälsövård och bibliotek.

Hinder i tillgängligheten

Brister som skapar hinder för delaktighet kan vara mer eller mindre uppenbara och offentliga aktörer behöver systematiskt identifiera och åtgärda dessa. Brister kan gälla en fysisk eller digital produkt, miljö, system eller tjänst. För att ta reda på vad som utgör hinder för delaktighet behöver myndigheter inhämta kunskap från personer med egen erfarenhet av funktionshinder.²⁴⁹

Myndigheter behöver inventera och systematiskt analysera befintliga brister i tillgängligheten hos fysiska och digitala produkter, miljöer, system eller tjänster. Exempel på konkret arbete är att ha rutiner för regelbunden översyn och inventering av tillgängligheten i lokaler, webbplats och e-tjänster. Det innebär också att systematiskt åtgärda de identifierade bristerna.

²⁴⁹ Myndigheten för delaktighet [Mål och inriktning funktionshinderspolitiken - MFD](#).

Myndigheter inventerar och åtgärdar extern information och kommunikation

I MFD:s årliga enkätundersökning av kommuner, regioner och statliga myndigheter från 2022 anger 98 procent av 185 svarande kommuner, 15 av 15 svarande regioner, och 97 procent av 242 statliga myndigheter att de har utformat myndighetens externa webbplats på ett, antingen i stor eller i viss utsträckning, tillgängligt sätt. Många aktörer arbetar med att deras webbplats ska uppfylla lagkrav på tillgänglighet och anger att detta är ett ständigt fortgående arbete när webbsidorna ska fyllas med innehåll. De statliga myndigheter som har svarat att de inte alls har utformat sina webbplatser på ett tillgängligt sätt är framför allt tings- eller förvaltningsrätter som anger att dessa frågor inte hanteras av dem själva, utan centralt.²⁵⁰

Av strategimyndigheterna är det 23 av 28 myndigheter som anger att de i stor utsträckning har utformat myndighetens externa webbplats på ett tillgängligt sätt. Övriga 5 myndigheter anger att de i viss utsträckning har utformat myndighetens externa webbplats på ett tillgängligt sätt. Av enkätsvaren framkommer att 11 av 28 strategiska myndigheter inventerat tillgängligheten i de flesta delar av intern och extern information och kommunikation under de senaste tolv månaderna. Totalt har 15 myndigheter angett att de har gjort detta i vissa delar av intern och extern information och kommunikation. Två myndigheter anger att de inte har gjort detta alls. På följdfrågan om de har åtgärdat brister i tillgängligheten i intern och extern information och kommunikation, anger 12 respektive 14 myndigheter att de har gjort det i stor eller viss utsträckning under de senaste tolv månaderna. Två myndigheter anger att det inte fanns några brister att åtgärda.²⁵¹

Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår även att många myndigheter har inventerat och åtgärdat bristande tillgänglighet i intranät och på webbplatser. Konsumentverket och Myndigheten för tillgängliga medier har inventerat att de externa webbplatser som de förvaltar möter kraven i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Skolinspektionen, Domstolsverket och Försäkringskassan har genomfört inventeringar av sin interna och externa kommunikation ur ett tillgänglighetsperspektiv. Under året åtgärdade myndigheterna de brister som de identifierade i bland annat sina externa webbplatser, intranät, ljud- och videoproduktioner och andra digitala tjänster. Hos Arbetsmiljöverket har det pågått ett arbete med att digitalisera och tillgänglighetsanpassa myndighetens föreskrifter. Myndigheten för digital förvaltning har förbättrat tillgängligheten i myndighetens mallar och presentationer. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har

²⁵⁰ Myndigheten för delaktighet (2023a), (2023b) och (2023c).

²⁵¹ Myndigheten för delaktighet (2023c).

tillgänglighetsanpassat äldre publikationer, medan Upphandlingsmyndigheten har textat och syntolkat filmer och annat rörligt material.

Några få myndigheter har även arbetat med att inventera och förbättra tillgängligheten hos digitala tjänster och service. Arbetsförmedlingen har genomfört ett förbättringsarbete med att identifiera eventuella hinder i tillgängligheten av myndighetens digitala tjänster för arbetssökande med kognitiva funktionsnedsättningar eller behov av språkstöd. Inspektionen för vård och omsorg har förbättrat tillgängligheten i sina ansökningsblanketter.

Hinder i trafiken har åtgärdats under året

Inom trafikområdet har myndigheterna under året genomfört åtgärder som ska bidra till att minska hinder i tillgängligheten. Trafikverket har arbetat med att tillgängliggöra stationer och busshållplatser genom att ta bort fysiska hinder och installera informationsutrustning. Utöver detta har även 142 busshållplatser och 18 stationer tillgänglighetsanpassats.

Konsumentverket har under året identifierat brister inom kollektivtrafik i form av bristande information om tillgänglighet. Den bristande informationen hade resulterat i ett flertal felaktigt utfärdade tilläggsavgifter då många kollektivtrafikresenärer har bristande kännedom om sina rättigheter. Myndigheten inledde tillsynsärenden och höll informationsmöten med de företag som hade flest anmälningar. Konsumentverket kunde under slutet av 2022 konstatera en minskning av anmälningar med klagomål på tilläggsavgifter.

Under 2020 har Transportstyrelsen föreslagit begränsningar om vilka eldrivna enpersonsfordon som får köra på trottoaren med syfte att öka tryggheten för gångtrafikanter och personer i rullstol. Regeringen har under 2022 valt att införa en bestämmelse i trafikförordningen som innebär att exempelvis elsparkcyklar inte längre får köras på trottoarer. Transportstyrelsen har även tagit fram nya medicinska krav för innehav av körkort vid diabetes som trätt i kraft under året. De nya reglerna gör inte skillnad på typen av diabetes, utan utgår i stället från typ av behandling och risk för medvetlöshet vid låga blodsockernivåer. Regeländringen ska bidra till ökad tillgänglighet för personer med diabetes att ha körkort med högre behörigheter, exempelvis för lastbil och buss.

Styrmedel kan leda till att fysiska hinder åtgärdas snabbare

Att åtgärda enkelt avhjälpbara hinder underlättar att alla på lika villkor ska ha tillgång till den fysiska miljön. I strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att många myndigheter har arbetat med att inventera och förbättra tillgängligheten i sina lokaler under året (se även under avsnittet Byggd miljö och samhällsplanering). Ett flertal myndigheter har i sina nulägesbeskrivningar identifierat brister i lokalernas tillgänglighet och har under året påbörjat arbetet med att förbättra tillgängligheten.

Kulturrådet har sedan flera år tillbaka arbetat för att kulturaktörer inte ska vara verksamma i lokaler där enkelt avhjälpna hinder kvarstår. Detta sker dels genom minimikrav på tillgänglighet i samband med myndighetens bidragsgivning, dels genom att granska regionala kulturplaner med avseende på enkelt avhjälpna hinder innan myndigheten fattar beslut om stöd som fördelas till regionerna. Kulturrådet ser dock att kunskapen behöver öka bland aktörerna om vad som är ett enkelt avhjälpn hinder respektive var ansvaret ligger för att åtgärda dem.

Under 2022 beslutade regeringen att tydliggöra ansvarsfördelningen för enkelt avhjälpna hinder och att detta ansvar ska riktas mot den aktör som har rådighet över hindret, vilket antas vara ägaren av byggnaden. Förslaget förväntas bidra till en högre åtgärdstakt av enkelt avhjälpna hinder och därmed en ökad tillgänglighet.²⁵² Det är först om några år som det kommer att vara möjligt att utvärdera effekterna av den nya regleringen.

Individuella stöd och lösningar

Alla människor ska kunna ta del av det som offentliga aktörer erbjuder. I de fall ett behov inte kan tillgodoses genom att det som erbjuds utformas universellt, behövs individuella stöd och lösningar. Alla offentliga aktörer behöver kunna erbjuda eller ha beredskap att vid behov erbjuda dessa stöd och lösningar. Det kan handla om att en person behöver information eller beslut i ett särskilt format, personlig vägledning för användning av en tjänst eller att få uttrycka sig muntligt i stället för i skrift. Det finns även aktörer med särskilda uppdrag att erbjuda stöd och lösningar, till exempel hjälpmedel, tolktjänst, assistans och ledsagning, färdtjänst och särskilt stöd i skolan.²⁵³

Utöver vissa aktörers särskilda uppdrag att erbjuda individuella stöd och lösningar innebär detta även att myndigheter ska ha beredskap för att erbjuda individuella stöd och lösningar vid behov så att alla på lika villkor kan ta del av myndigheternas lokaler, tjänster, beslut och service. Det kan handla om att ha beredskap för individuella lösningar i samband med ett arrangemang eller beredskap att anpassa arbetsplatsen för medarbetare med funktionsnedsättning.

Enligt det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska de individuella lösningarna sträva efter att säkerställa oberoende, självbestämmande och självständighet hos individen och möjliggöra delaktighet i samhället. De ska hålla hög kvalitet och rättssäkerhet. Det innebär att tillgången ska vara likvärdig över

²⁵² Prop. 2021/22:14.

²⁵³ Myndigheten för delaktighet [Mål och inriktning funktionshinderspolitiken - MFD](#).

landet, att de ska präglas av hög grad av självbestämmande för individen och att individen har möjlighet att vara delaktig i utformning och beslut.²⁵⁴

Få rapporter om individuella stöd och lösningar som inte är en del av myndighetsutövningen

Alla strategimyndigheter har ett ansvar att ha beredskap för att erbjuda individuella stöd och lösningar vid behov. Endast ett fåtal av strategimyndigheterna har i sina årsredovisningar rapporterat om hur de arbetar med individuella stöd och lösningar.

Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) medarbetare har hög kompetens vad gäller olika former av funktionsnedsättning och hur man på bästa sätt kan anpassa undervisningen och verksamheten utifrån elevens behov. SPSM erbjuder och har beredskap att erbjuda tolk, Post- och telestyrelsens förmedlingstjänster, skärmläsare, anpassade läromedel, ledsagare och andra individuella stöd och lösningar till sina medarbetare, elever och besökare. Även Polismyndigheten uttrycker att myndigheten erbjuder och utvecklar sin beredskap för att erbjuda individuella stöd och lösningar vid behov så att individen kan ta del av myndighetens tjänster, beslut och service.

Myndigheten för digital förvaltning har genomfört individuella stöd och anpassningar i form av att erbjuda anställda utrustning som de efterfrågar och skärmläsningssystem som de behöver i arbetet. Kulturrådet lyfter fram att anställda kan få individuella stöd och lösningar för att öka individens självständighet.

Vid arrangemang av fysiska konferenser har Kulturrådet som rutin att tillgänglighetsanpassa på olika sätt. För konferenser med föransmälning ställs frågor i anmälningsformuläret om deltagarnas tillgänglighetsbehov. Konferenser som är öppna för allmänheten tillgänglighetsanpassas genom exempelvis syntolkning och tillgång till hörslingor.

En av de möjligheter som finns för att kommunicera med personer med kommunikationssvårigheter är via samtalsmatta, vilket är ett instrument som Inspektionen för vård och omsorg (IVO) använder sig av vid tillsyn. Samtalsmattan gör det möjligt att kommunicera med personer med nedsatt verbal och kognitiv förmåga och gör det möjligt för personer som annars inte skulle kunna förmedla sina upplevelser att göra det. Under 2021 och 2022 satsade IVO på att utbilda totalt 70–80 inspektörer i detta verktyg.

²⁵⁴ Se mer i det nationella målet för funktionshinderspolitiken, prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5.

Kriminalvården införde under året en möjlighet till videosamtal om en intagen, eller den som hen vill ha kontakt med, har hörsel- eller talnedsättning.

Strategimyndigheternas arbete med individuella stöd som en del i sin myndighetsutövning

Några av strategimyndigheterna har ett uttalat uppdrag att tillhandahålla individuella stöd i sin myndighetsutövning. Det handlar bland annat om att ge stöd för hjälpmedel, tolktjänst, ledsagning, färdtjänst, särskilt stöd i undervisningen eller personlig assistans. Flera myndigheter ger också ekonomiskt stöd till insatser som utförs av annan aktör. I strategimyndigheternas årsredovisningar finns ett flertal exempel på hur de arbetar med individuellt stöd i myndighetsutövningen.

Den som anordnar utbildning inom yrkeshögskolan ska se till att de studerande som behöver särskilt pedagogiskt stöd i utbildningen får sådant stöd. Myndigheten för yrkeshögskolan handlägger ansökningar om särskilt pedagogiskt stöd och ger även vägledning i frågor om tillgänglig undervisning och individuella anpassningar. Den vanligaste stödinsatsen som beviljats ersättning 2022 var mentorstöd av pedagog följt av anteckningsstöd och anpassade examinationer.

Folkbildningsrådet har inom sitt strategiuppdrag om genomförandet av funktionshinderspolitiken tagit fram en rapport om studieförbundens möjligheter att bedriva undervisning till personer med funktionsnedsättning. I rapporten konstaterar myndigheten att studieförbunden har goda förutsättningar att anpassa sin verksamhet och att de kan söka ett särskilt tillgänglighetsbidrag från Folkbildningsrådet för bland annat särskilt pedagogiskt stöd. Rapporten noterar externa utmaningar utanför studieförbundens kontroll som att deltagarna har svårt att ta sig till utbildningen på grund av brist på ledsagning och kommunal kontaktperson samt att färdtjänst saknas eller att den inte kommer i tid. De noterar också utmaningar med betalningsansvar för teckenspråkstolkning mellan olika aktörer som begränsar deltagande i utbildningen.²⁵⁵

Post- och telestyrelsen (PTS) har upphandlat en särskild posttjänst för personer utanför tätort som på grund av ålder (fyllda 80 år) eller en varaktig funktionsnedsättning inte kan hämta sin post vid ordinarie utdelningsställe. Tjänsten innebär att posten delas ut till tomtgränsen eller i undantagsfall vid boningshuset. Förra året utvärderade PTS tjänsten och resultatet visade att de som använder tjänsten är mycket nöjda, men att en stor andel av målgruppen inte har kännedom om den. PTS har därför låtit göra en pilotstudie med en riktad informationskampanj för att nå ut till fler.

²⁵⁵ Studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning. Folkbildningsrådet (2023).

Arbetsförmedlingen har flera riktade stöd till personer med funktionsnedsättning i syfte att få och behålla en plats på arbetsmarknaden. Det är bland annat stöd till arbetshjälpmedel, stöd till tolk i arbetslivet och subventionerade anställningar. Arbetsförmedlingen skriver i sin årsredovisning att subventionerade anställningar utgör ett viktigt verktyg för att övergå i arbete för både dem med längre arbetslöshetstider och personer med funktionsnedsättning. Sammantaget övergår en högre andel av personer med funktionsnedsättning till arbete med stöd än till arbete utan stöd och insatser såsom lönebidrag som är särskilt betydelsefull insats för gruppen. Detta till trots har andelen övergångar till arbete utan stöd ökat mer sedan föregående år i jämförelse med övergångar med stöd för personer med funktionsnedsättning.

En stor del av Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) verksamhet arbetar med individuella stöd och lösningar. SPSM är huvudman för specialskolan som är ett alternativ till grundskolan för elever med vissa funktionsnedsättningar. Skolformen i sig är en sär lösning för att säkerställa en likvärdig och inkluderande utbildning på grupp- och individnivå. SPSM:s resurscenter gör också specialpedagogiska utredningar som ligger till grund för beslut om särskilt pedagogiskt stöd i grundskolan.

För att möjliggöra särskilda anpassningar av bilar för personer med funktionsnedsättning prövar Transportstyrelsen löpande ansökningar om undantag från fordonstekniska krav. Utgångspunkten i handläggningen är att trafiksäkerheten måste bibehållas.

Förebygga och motverka diskriminering

Genom att arbeta med universell utformning, åtgärda befintliga hinder och erbjuda individuella stöd och lösningar kan offentliga aktörer förebygga och motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning. För att motverka diskriminering behöver myndigheter därför ha god kunskap om hur de kan motverka och förebygga diskriminering genom universell utformning, att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet och att tillgodose individuella stöd och lösningar. Det innebär även att myndigheterna behöver ha god kunskap om bristande tillgänglighet som form av diskriminering och funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund.²⁵⁶ Exempel på hur myndigheterna kan arbeta för att uppnå detta är att genomföra kunskaphöjande åtgärder om det funktionshinderspoltiska målet och dess genomförande. Det innebär även att myndigheterna regelbundet ska arbeta med att förebygga och motverka diskriminering genom att inkludera funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund, exempelvis i arbetet med att

²⁵⁶ Myndigheten för delaktighet [Mål och inriktning funktionshinderspoltiken - MFD](#)

säkerställa att rekryteringsprocesser ger personer med funktionsnedsättning lika möjligheter som andra att söka och konkurrera om tjänster.

Internt arbete mot diskriminering genom likabehandlingsplaner, utbildningsinsatser och förbättrade rutiner

I sina årsredovisningar för 2022 beskriver strategimyndigheterna hur de har arbetat med att förebygga och motverka diskriminering inom ramen för den funktionshinderspolitiska strategin. Arbetet har bedrivits såväl internt som externt.

Flera myndigheter beskriver hur de arbetar aktivt med frågor som rör diskriminering, exempelvis genom likabehandlingsplaner och utbildningsinsatser. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) tog i slutet av 2021 fram en plan för aktiva åtgärder mot diskriminering på myndigheten i syfte att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter för alla medarbetare oavsett diskrimineringsgrund. Under 2022 inledde UKÄ arbetet med åtgärder i enlighet med planen inom områdena arbetsförhållanden samt rekrytering och befordran. Upphandlingsmyndigheten har arbetat med kunskapshöjande insatser internt och lyfter fram att det i myndighetens likabehandlingsplan ingår att främja lika möjligheter för personer med funktionsnedsättning. Myndigheten för tillgängliga medier och Specialpedagogiska skolmyndigheten uppger att de har erbjudit alla sina medarbetare kompetensutveckling avseende tillgänglighetsfrågor med stöd av webbkurser. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap beskriver att myndigheten arbetar aktivt för att stärka mångfald och inkludering. Myndighetens avdelningar arbetar exempelvis med den så kallade Respekttrappan som adresserar och synliggör normer kopplat till funktionsförmåga.

Polismyndigheten skriver i sin årsredovisning att myndigheten har genomfört en rad förbättringar i verksamheten, däribland ett nytt arbetssätt för att säkerställa en rekryteringsprocess med lika möjligheter. Det nya arbetssättet innebär bland annat en ökad tillgänglighet till Polismyndighetens lediga jobb.

Socialstyrelsen rapporterar att de har förtydligat myndighetens interna rutin om hantering av trakasserier och kränkande särbehandling. Det gäller både vem den som är utsatt kan vända sig till och vad som är arbetsgivarens ansvar.

Externt arbete mot diskriminering genom bidragsfördelning, stödinsatser och tillsyn

En del strategimyndigheter har ett externt perspektiv i arbetet med att förebygga och motverka diskriminering inom ramen för den funktionshinderspolitiska strategin. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) beskriver att de arbetar mot diskriminering och för lika rättigheter bland annat genom uppgiften att fördela statsbidrag. Under 2022 fördelade MUCF bidrag till barn- och ungdomsorganisationer som företräder exempelvis personer med funktionsnedsättning eller hbtqi-personer. Under 2022 publicerade MUCF även

en rapport som belyser effekterna av statsbidragen för insatser mot diskriminering.²⁵⁷ Kulturrådet beskriver att myndigheten ställer krav på bidragsmottagare att tillgängliggöra sin verksamhet för personer med funktionsnedsättning och att myndigheten arbetar förebyggande mot diskriminering i bidragsgivningen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) beskriver att myndigheten ger stöd till skolhuvudmän att ge elever med funktionsnedsättning rätt till likvärdig utbildning. I myndighetens arbete inkluderas både bristande tillgänglighet och funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) rapporterar att myndigheten under 2022 genomförde en nationell tillsyn av LSS-boende för vuxna som fokuserade på otillåtna tvångs- och begränsningsåtgärder eller andra kränkningar i boendeformen. I tillsynsarbetet kunde IVO konstatera brister som vanligtvis rörde användningen av olika typer av tvångs- och begränsningsåtgärder men även andra kvalitetsbrister. Exempelvis i form av bristande respekt för enskildas integritet, bland annat i form av omvända tittögon där personal kan se in i enskildas lägenheter. IVO kommer att fortsätta med den nationella tillsynen under 2023.

Ökning av anmälningar som har samband med funktionsnedsättning

Diskriminering med funktionsnedsättning som grund kan ske i olika former. Indirekt diskriminering är när det finns en regel eller en rutin som verkar neutral men som särskilt missgynnar vissa personer. Direkt diskriminering är när någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan i en jämförbar situation. Om en restaurang inte släpper in en person på grund av att den personen har en funktionsnedsättning som påverkar tal och rörelser kan det röra sig om direkt diskriminering. Trakasserier är en form av diskriminering som kränker någons värdighet, exempelvis genom att håna någon. Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering som innebär att en person med funktionsnedsättning missgynnas genom att en verksamhet inte genomför skäligen tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning.²⁵⁸

Statistik från Diskrimineringsombudsmannen (DO) visar att det är viktigt att fortsätta förebygga och motverka diskriminering. Av de anmälningar om diskriminering som kom in till DO under 2021 rörde flest anmälningar, 37 procent, diskriminering som har samband med funktionsnedsättning. DO konstaterar även att de har sett en ökning av anmälningar om diskriminering som

²⁵⁷ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2022c).

²⁵⁸ Diskrimineringsombudsmannen [Vad är diskriminering? | DO](#)

har samband med funktionsnedsättning under 2021. Flera samhällshändelser och företeelser tycks ha bidragit till denna ökning. DO lyfter fram att anmälningarna inom hälso- och sjukvård som har samband med funktionsnedsättning ökade kraftigt under 2021. Ökningen kan till viss del relateras till coronapandemin då hälso- och sjukvårdens smittskyddsåtgärder påverkade tillgängligheten inom hälso- och sjukvården, konstaterar DO. Under 2021 kom det in flera anmälningar till DO på grund av att personer med diagnoserna autism eller ADHD per automatik blivit uteslutna från möjligheten att provas för militär tjänstgöring eller från möjligheten att bli antagna till polisutbildningen.²⁵⁹

I likhet med tidigare år var diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning betydligt vanligare än övriga diskrimineringsgrunder bland de inkomna anmälningarna inom socialtjänstområdet. År 2021 utgjorde funktionsnedsättning diskrimineringsgrund i hela 59 procent av anmälningarna inom socialtjänstområdet.²⁶⁰

Ett av de områden där DO har sett en ökning i antalet anmälningar är bemötandet inom offentlig verksamhet.²⁶¹ Att det finns brister i tillgängligheten för personer som kontaktar statliga myndigheter återspeglas i svaren från MFD:s undersökningspanel Rivkraft. I en undersökning från 2022 svarade 55 procent av 1 400 svarande att de upplever brister i tillgängligheten när de kontaktar statliga myndigheter. På en flervalsföljdfråga, om vilka hinder eller brister i tillgängligheten som det rörde, svarade flest, 75 procent, att det var svårt att kontakta personal eller handläggare, 46 procent angav bristande eller dåligt bemötande och 41 procent angav svårigheter att få tillgänglig information. I fritextsvaren uppgav flera av de svarande att det är ett hinder att vissa myndigheter inte går att kontakta skriftligen, vilket blir ett hinder exempelvis om man inte hör eller om man har autism och behöver kommunicera i skrift.²⁶²

²⁵⁹ Diskrimineringsombudsmannen (2022).

²⁶⁰ Diskrimineringsombudsmannen (2022).

²⁶¹ Diskrimineringsombudsmannen (2022).

²⁶² Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft 37.

Redogörelse för strategimyndigheternas arbete med jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030

Människors livssituation och möjlighet till delaktighet i samhället påverkas av många olika faktorer som till exempel ålder, kön och funktionsförmåga. I den funktionshinderspolitiska strategin framgår att de strategiska myndigheterna tillsammans med Folkbildningsrådet särskilt ska beakta jämställdhet och barnrättsperspektivet vid genomförande och uppföljning av åtgärder som syftar till att bidra till det funktionshinderspolitiska målet. Genom att tidigt särskilt belysa vilka konsekvenser olika samhällsförändringar får för kvinnor och män i olika åldrar och med olika funktionsnedsättningar, kan kunskapen om förutsättningar för delaktighet öka. Lärdomar från arbetet med perspektiv såsom jämställdhet, social hållbarhet, barnrättsfrågor och mänskliga rättigheter kan ge vägledning i hur myndigheterna effektivt kan driva funktionshinderfrågorna framåt. Genom att även integrera arbetet med strategin i Agenda 2030-arbetet kan myndigheterna skapa en tydlig plattform för hur de arbetar med att främja social hållbarhet.

Integrerat arbete med olika rättighetsperspektiv

Oavsett kön har personer med funktionsnedsättning generellt sämre förutsättningar att vara delaktiga och utöva inflytande i samhället jämfört med den övriga befolkningen. Nationell statistik visar att de skillnader som finns i samhället i stort mellan kön och ålder tenderar att reproduceras bland personer med funktionsnedsättning och ibland även fördjupas. Av strategimyndigheternas årsredovisningar framkommer att vissa myndigheter har valt att arbeta integrerat med frågor som rör jämställdhet, barnrätt och funktionshinderfrågor. Det innebär att de arbetar med att identifiera hur olika maktordningar och diskrimineringsgrunder påverkar varandra och hur de i vissa fall kan förstärka varandra.

Myndigheten för yrkeshögskolan skriver i sin årsredovisning att de har valt att arbeta med de olika rättighetsperspektiven parallellt för att arbetet för lika villkor ska bli så effektivt och framgångsrikt som möjligt. Även Polismyndigheten framhåller i sin årsredovisning behovet av att utveckla ett övergripande perspektiv på tillgänglighet och andra frågor som rör mänskliga rättigheter.

Arbetsmiljöverket har arbetat med att samordna jämställdhets- och tillgänglighetsarbetet internt i syfte att skapa synergier för båda rättighetsperspektiven. Myndigheten har likaså integrerat jämställdhetsarbetet i ordinarie processer och kommer från och med 2023 även att ha strategiska mål för tillgänglighet.

Migrationsverket har arbetat med att utveckla sitt ramverk för likvärdig behandling. Genom detta kan skärningspunkter mellan perspektiven jämställdhet och funktionshinderfrågor synliggöra hur olika maktordningar och diskrimineringsgrunder påverkar och förstärker varandra. Migrationsverket menar att det skapar goda förutsättningar för en samverkan mellan perspektiven som kan bidra till en ökad jämställdhet enligt det nationella målet för funktionshinderspolitiken.

Gemensamma handlingsplaner eller arbetsgrupper för integrering av rättighetsperspektiven

Vissa myndigheter har valt att ta fram handlingsplaner eller arbetsgrupper för att integrera flera rättighetsperspektiv inom sina verksamheter. Exempelvis har Migrationsverket tagit fram barnpolicyer utifrån barnkonventionen som avser att stärka barns rätt utifrån ett funktionshinderperspektiv. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har under hösten 2022 tagit fram en samlad plan för jämställdhetsintegrering, hbtqi-området och funktionshinderområdet under åren 2023–2025. Likaså har MUCF tillsatt en intern arbetsgrupp som har arbetat med diskussioner om perspektiven och förankring inom hela organisationen.

Boverket håller på att se över sina arbetssätt i frågor som rör mänskliga rättigheter och som involverar perspektiven jämställdhet, barn och unga, funktionshinder och Agenda 2030. Det nya arbetssättet kommer tillsammans med Boverkets handlingsplan för funktionshinderspolitiken att utgöra grunden för Boverkets förflyttning framåt i arbetet med strategins syfte och mål. Boverket har under året arbetat med att integrera de olika perspektiven i sina ordinarie processer. Både inom uppdrag som jämställdhetsintegrering, sektorsansvar för funktionshinderspolitiken samt som strategimyndighet inom funktionshinderspolitiken.

Kompetensutbildning och stöd för rättighetsperspektiven inom sektorn

Några av strategimyndigheterna har under året arbetat med att öka kunskapen om tillgänglighet och delaktighet utifrån ett jämställdhetsperspektiv, både internt och externt. Både hos Kriminalvårdens och hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) insatsverksamhet ingår en obligatorisk introduktionsutbildning för alla nyanställda om bland annat jämställdhet, normkritik, likabehandling och mångfaldsperspektiv. På MSB har även medarbetare med ansvar för skydd av civilbefolkningen arbetat med kunskapsuppbyggnad inom jämställdhet tillsammans med barnrättsperspektiv och tillgänglighet.

Polismyndigheten har deltagit i ett tematiskt nätverksmöte i syfte att öka kunskapen om samband mellan jämlikhet och jämställdhet för att i de

förlängningen ska kunna ha ett mer intersektionellt perspektiv. Domstolsverket har fortsatt ett systematiskt förbättringsarbete inom domstolarna för att öka kunskapen om och förståelsen för bemötande- och domskrivningsfrågor med tema jämställdhet och inkludering.

Brottsoffermyndigheten var medarrangör till en utbildningsserie om våld i nära relationer för dem som möter personer med funktionsnedsättning i sitt yrke eller ideella arbete. Upphandlingsmyndigheten har arbetat med att utveckla kriterier och stöd för upphandling när det gäller leksaker och hobbymaterial där frågor om barns rättigheter, jämställdhet och tillgänglighet kan hanteras i behovsanalysen.

Barnrättsperspektivet i enskilda åtgärder

För mer än trettio år sedan ratificerade Sverige FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Sedan januari 2020 är den även svensk lag. Barnkonventionen bildar tillsammans med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ett ramverk för de skyldigheter som samhället har att skydda, främja och övervaka rättigheter för barn och unga med funktionsnedsättning.

Under året har några myndigheter genomfört åtgärder för att förebygga hinder i samhället där barnrättsperspektivet har varit en viktig del av genomförandet. Exempelvis har Arbetsförmedlingen tillsammans med Skolverket uppmärksammat barnrättsperspektivet i utbildningar för rektorer där fokus har varit på skolans arbetsmiljö och tillgänglighet. Myndigheterna menar att brist på resurser och kompetens gör att elever med funktionsnedsättning riskerar att få otillräckligt med stöd i skolan, vilket kan resultera i arbetsmiljöproblem för både elever och lärare. Kompetensutveckling är därför en viktig åtgärd inom detta område.

Inspektionen för vård och omsorg har inom området våld i nära relationer haft samtal med och inhämtat kunskap från personer med funktionsnedsättning, både enskilda personer, grupper, organisationer och föreningar. Prioriterade grupper har bland annat varit personer med funktionsnedsättning där den förstärkta tillsynen även har inkluderat barns rättigheter. Likaså har Socialstyrelsen tagit fram stöd- och informationsmaterial om våld mot barn med funktionsnedsättning som riktar sig till socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård. Innehållet i materialet är framtaget utifrån målgruppernas uttryckta behov av ökad kunskap om våld mot barn med funktionsnedsättning, att samtala med barn och föräldrar samt insatser för skydd och stöd.

Hur funktionshinderperspektivet integreras i arbetet med Agenda 2030

Agenda 2030 är FN:s globala handlingsplan för att gynna en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar samhällsutveckling där ingen ska lämnas utanför. Strategimyndigheternas årsredovisningar visar att några myndigheter använder sig av Agenda 2030 som ett övergripande verktyg för att fånga upp olika rättighetsperspektiv i styrande dokument och verksamheter, där de ser det funktionshinderspolitiska nationella målet som en del av den sociala hållbarheten.

För Myndigheten för tillgängliga medier ska målen i Agenda 2030 genomsyra de val som myndigheten gör kring samverkan och vara en integrerad del i myndighetens arbete. Framför allt svarar myndighetens verksamhet mot målet Minska ojämlikheten. Under 2022 har ett fokus för myndigheten varit att ta fram tillgänglig information inför valet och samverka med andra aktörer kring behovet av tillgänglig valinformation. Detta möter målet Främja fredliga och inkluderande samhällen.

Socialstyrelsen framhåller att myndighetens arbete genomsyras av principen att ingen ska lämnas utanför. Det innebär att individen och dennes rätt att uppfylla sin potential ska sättas i centrum, där myndigheten särskilt ska belysa frågor om jämställdhet, situationen för barn och unga, personer med funktionsnedsättning, hbtqi-personer, nationella minoriteter och äldre.

Myndigheten för yrkeshögskolan ser att deras aktiviteter inom kvalitetsgranskning, tillsyn och handläggning av ansökningar om statliga medel för särskilt pedagogiskt stöd knyter an till delmålet God utbildning för alla. Riksantikvarieämbetet framhåller i sin årsredovisning att arbetet med att skapa digital och fysisk tillgänglighet till kulturarvet bidrar till de globala målen om Hållbara städer och samhällen och delmålet om Social, ekonomisk och politisk inkludering.

Det praktiska arbetet med att genomföra strategin

Avsnittet nedan beskriver några av de aktiviteter som strategimyndigheterna och MFD har genomfört inom ramen för strategiarbetet under 2022. Under året har strategimyndigheterna startat ett flertal aktiviteter. Många av aktiviteterna har varit inriktade på att hitta strukturer för och organisering av strategiarbetet samt att identifiera strategiska avgöranden och prioriteringar i det fortsatta arbetet. Under året har även flera myndigheter på olika sätt genomfört samråd med funktionshindersorganisationer.

MFD har under året faciliterat ett antal olika mötesplattformar för strategimyndigheterna. Myndigheten har även utvecklat sitt stöd och förtydligat beskrivningarna av de fyra inriktningarna med de effekter som inriktningarna avser att uppnå. MFD har inför kommande år likaså introducerat en ny samordnande funktion på myndigheten för strategiarbetet.

Myndigheternas genomförande av strategin

Majoriteten av myndigheterna har hittat en intern organisering för strategiarbetet. Av strategimyndigheternas årsredovisningar framgår att arbetet med funktionshinderfrågorna är organiserat på flera olika sätt. Vissa myndigheter har integrerat uppdraget i ordinarie verksamhet via samordnare eller arbetsgrupp. I andra fall har myndigheterna särskilt ansvariga personer för genomförandet inom vissa utpekade områden.

Av MFD:s enkätuppföljning från 2022²⁶³ framgår att det vid vissa statliga myndigheter finns interna arbetsgrupper för arbetet med funktionshinderfrågor. Det är 6 av 28 myndigheter som har en arbetsgrupp med representanter från alla delar av myndighetens verksamhetsområden, och 10 av 28 myndigheter anger att vissa delar av verksamhetsområdena är representerade.²⁶⁴

Ett flertal myndigheter har tagit fram nulägesbeskrivningar

Ett flertal strategimyndigheter rapporterar i sina årsredovisningar att de under året har arbetat med att ta fram nulägesbeskrivningar eller kartläggningar om hur funktionshinderfrågorna integreras inom respektive samhällsområde och internt på myndigheten.

²⁶³ I MFD:s enkätuppföljning 2022 har samtliga 28 strategiska myndigheter inom den nationella strategin för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken svarat.

²⁶⁴ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Exempelvis har Skolinspektionen genomfört kartläggningar av myndighetens arbetsmiljö och lokaler samt interna och externa kommunikation. Nulägesbeskrivningen för Myndigheten för digital förvaltning fokuserar på interna utvecklingsområden, exempelvis att systematiskt beakta tillgänglighet i styrdokument, utformning av produkter, miljöer, system och tjänster. Försäkringskassan har gjort en kartläggning av hur myndigheten arbetar med tillgänglighetsfrågor och funktionshinderspolitiken i dag. Kartläggningen visar bland annat att de behöver göra ytterligare analyser internt för att ge en tydligare bild av nuläget och att de fortsatt behöver föra dialog med civilsamhället. Folkhälsomyndigheten har tagit fram en nulägeskartläggning med fokus på myndighetens arbete med datainsamling, samråd och interna processer. Kartläggningen visade att vissa funktionsnedsättningar inte synliggörs i myndighetens löpande uppföljningar.

Post- och telestyrelsen har tagit fram en nulägesbeskrivning av vilka möjligheter personer med funktionsnedsättning har att ta del av digital kommunikation och digitaliseringens möjligheter i stort. Nulägesbeskrivningen ska ligga till grund för myndighetens uppföljning under strategiperioden. Transportstyrelsen har tagit fram en nulägesbeskrivning av situationen för personer med funktionsnedsättning inom transportområdet, med utgångspunkt i Transportstyrelsens huvudsakliga ansvarsområden: regelgivning, tillståndsprovning, tillsyn och registerhållning. Nulägesanalysen ligger till grund för myndighetens arbete att ta fram mål och uppföljning för funktionshinderspolitiken.

Universitetskanslersämbetet har tagit fram en nulägesbeskrivning över hur myndigheten hittills har arbetat med frågor som berör funktionshindersuppdraget och gett förslag på utvecklingsområden. Brottsoffermyndigheten har utifrån arbetet med sin nulägesanalys börjat ta fram förslag på aktiviteter i det fortsatta strategiarbetet. Riksantikvarieämbetet har genomfört nulägesbeskrivningar av olika delar av verksamheten och har identifierat nya behov av extern samverkan och dialoger. De har också inventerat möjligheter till utveckling av sin uppföljning och statistik. Kulturrådet har genomfört en enkätundersökning om hur kulturaktörer arbetar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna besöka, delta eller arbeta inom konst- och kulturlivet. De har sammanställt resultaten i en rapport som är en del av det nollbasläge som Kulturrådet kommer att jämföra sina olika insatser med under strategiperioden.

För vissa myndigheter har nulägesbeskrivningarna även bidragit till att identifiera prioriterade utvecklingsområden i det fortsatta arbetet. Polismyndigheten konstaterar i sin nulägesbeskrivning att myndighetens verksamhet är bred med stora kontaktytor mot allmänheten. Nulägesbilden har därför riktats in mot verksamhetsområden och organisatoriska enheter som behöver prioriteras i det fortsatta arbetet. Konsumentverket har pekat ut vissa områden som särskilt prioriterade utifrån nulägesbeskrivningen. Dessa är transportområdet, stöd till lärare och elever samt arbete med att förebygga överskuldssättning. Likaså pekar

Transportstyrelsen ut några huvudsakliga ansvarsområden som prioriterade utifrån ett funktionshinderperspektiv: regelgivning, tillståndsprövning, tillsyn och registerhållning.

Socialstyrelsen har identifierat långa verkställighetstider och utredningstider som prioriterade områden att utveckla. De pekar också ut ojämlika villkor i form av varierande avgifter för olika stöd i olika delar av landet. Myndigheten har även identifierat behov av att utveckla stöd till brukare inom boende för vuxna och daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade samt boende enligt socialtjänstlagen.

Handlingsplaner eller strategier pekar ut riktningen i fortsatt arbete

Statliga myndigheter har ett särskilt uppdrag att genomföra funktionshinderspolitiken enligt förordning (2001:526) om de statliga myndigheters ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken. Förordningen anger att myndigheterna ska utforma och bedriva sin verksamhet med beaktande av de funktionshinderspolitiska målen och att de ska ha handlingsplaner för sitt arbete.

I MFD:s årliga enkätuppföljning från 2022 fick de strategiska myndigheterna frågan om de har målsättningar i en strategi, handlingsplan eller andra styrdokument som de använder för att systematisera sitt arbete med funktionshinderfrågor. I uppföljningen framgår att de allra flesta strategimyndigheter, 26 av 28 stycken, har målsättningar i en strategi, handlingsplan eller andra styrdokument som de använder för att systematisera arbetet med funktionshinderfrågor.²⁶⁵

Av strategimyndigheternas årsredovisningar framkommer att ett flertal myndigheter har valt att lyfta in identifierade utvecklingsområden eller relevanta insatser i en handlingsplan eller strategi. Exempelvis har Arbetsmiljöverket arbetat med dialogmöten med samtliga ledningsgrupper för att skapa samsyn kring det fortsatta arbetet inom strategin. Dialogmötena har utmynnat i en intern strategi för arbetet med tillgänglighet och funktionshinder. Riksantikvarieämbetet har tagit fram en handlingsplan för att skapa ett mer samlat arbetssätt för att följa utvecklingen inom sektorn och på sikt möjliggöra för att fler får tillgång till digitalt och fysiskt kulturarv.

I Skolinspektionens handlingsplan ingår de mål och aktiviteter som myndigheten ska rikta och följa upp mot i sitt fortsatta arbete inom funktionshinderspolitiken.

²⁶⁵ Myndigheten för delaktighet (2023c).

Målen utgår från de fyra inriktningarna för genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Några myndigheter har valt att ta fram en gemensam handlingsplan för flera rättighetsperspektiv såsom jämställdhets-, barnrätt-, hbtqi- och funktionshinderfrågor. För mer information se ovan under avsnittet Strategimyndigheternas arbete med jämställdhet, barnrätt och Agenda 2030.

Samverkan mellan offentliga aktörer har ökat och intensifierats

I MFD:s enkätuppföljning från 2022 framgår att merparten av strategimyndigheterna, 21 av 28 myndigheter, samverkar med andra offentliga aktörer för att följa upp arbetet mot det funktionshinderpolitiska målet.²⁶⁶

Liknade resultat framgår av strategimyndigheternas årsredovisningar. Hos många myndigheter har samverkan med externa aktörer ökat eller intensifierats i samband med strategin. Inom vissa sektorer har strategimyndigheterna initierat regelbundna samråd med andra myndigheter.

Exempelvis har Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg samt Folkhälsomyndigheten fört återkommande dialoger för att skapa en ökad samsyn av genomförandet av det funktionshinderspolitiska målet. Kulturrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Riksantikvarieämbetet har haft samverkan och erfarenhetsutbyte om arbetet med uppföljning och samråd.

Inom samhällsområdet utbildning och livslångt lärande har samråd skett mellan Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Domstolsverket, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten har inom samhällsområdet rättsväsende genomfört myndighetsgemensamma samråd. Post- och telestyrelsen har inlett samarbete med Myndigheten för digital förvaltning för att utforma det gemensamma uppföljningsuppdraget utifrån respektive myndighets förutsättningar.

Utöver detta rapporterar vissa myndigheter om myndighetsgemensamma åtgärder och insatser. Exempelvis har Konsumentverket arbetat med regioner, Svensk kollektivtrafik, Samtrafiken och Biljettkontrollnätverket inom frågor som rör kollektivtrafiken. Myndigheten för yrkeshögskolan och Specialpedagogiska skolmyndigheten har samverkat kring att utforma ett grundläggande stödmaterial som ska leda till att stärka utbildningsanordnares kompetens i frågor om tillgänglig undervisning.

Migrationsverket har under året samverkat med länsstyrelsernas webbplats Information Sverige och deltagit i MFD:s nätverk om migration och

²⁶⁶ Myndigheten för delaktighet (2023c).

funktionsnedsättning. Arbetsmiljöverket och Boverket har samverkat kring inomhusmiljö på arbetsplatser samt frågor om utrymning och tillgänglighet. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har genomfört myndighetsgemensamma insatser för att stärka stödet för personer som är sjukskrivna samt för unga med aktivitetsersättning.

Några myndigheter har börjat utveckla sin uppföljning

I årsredovisningarna rapporterar några myndigheter att de har börjat se över hur de kan utveckla sin uppföljning inom funktionshinderspolitiken. Flertalet myndigheter är dock i uppstartsfasen. Av MFD:s enkätuppföljning från 2022 framgår att endast 9 av 28 strategimyndigheter använder sig av statistik eller liknande data för att följa upp sina insatser inom funktionshinderområdet. Samtidigt anger 22 av 28 strategimyndigheter att de inhämtar erfarenheter och kunskap från personer med funktionsnedsättning eller organisationer som företräder dem, i syfte att följa upp eller utvärdera myndighetens arbete eller insatser inom funktionshinderområdet.²⁶⁷

Under året har även vissa myndigheter sett över sina rutiner för uppföljning samt utvecklat mål som ska styra arbetet med funktionshinderområdet. Domstolsverket har exempelvis tagit fram mål för funktionshindersarbetet som ska styra myndighetens rapportering och uppföljning av tillgänglighetsaktiviteter. Myndigheten för tillgängliga medier har påbörjat arbetet med att integrera uppföljningen av de funktionshinderspolitiska målen i myndighetens löpande verksamhetsuppföljning.

Skolverket har tagit fram en intern rutin för den årliga uppföljningen av funktionshinderspolitiken. Myndigheten kommer att följa upp sina genomförda och pågående insatser och aktiviteter och hur dessa bidrar till att uppfylla det funktionshinderspolitiska målet. De kommer att sammanställa informationen i en årlig rapport för internt bruk som ska ligga till grund för planering av framtida aktiviteter. Skolverket kommer att kunna genomföra uppföljningar i enlighet med denna planering från och med hösten 2023.

Andra myndigheter har fokuserat på att utveckla statistiken för levnadsvillkoren inom sina respektive sektorer. Exempelvis har Universitetskanslersämbetet påbörjat arbetet med att se över hur statistik, uppföljning, analys och effektivitetsgranskningar kan utvecklas inom högre utbildning och forskning utifrån ett funktionshinders- och jämställdhetsperspektiv. Socialstyrelsen har utvecklat indikatorer för personalens kompetensnivå inom LSS, för att kunna följa personalens kompetensutveckling över tid. Post- och telestyrelsen har under 2022

²⁶⁷ Myndigheten för delaktighet (2023c).

utvecklat en konceptuell modell för regeringsuppdraget om en systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken inom området digitalisering.

Folkbildningsrådet har genomfört en kartläggning av folkhögskolornas rapportering av deltagare till Statistiska centralbyrån för att identifiera utvecklingsbehov i rapporteringen. De har även tagit fram en fördjupningsstudie om deltagare inom folkhögskolan som har en intellektuell funktionsnedsättning. Upphandlingsmyndigheten har i uppföljningen av den nationella upphandlingsstrategin infört enkätfrågor om hur upphandlande organisationer ställer krav på tillgänglighet och hur dessa följs upp.

Kulturrådet har granskat nya regionala kulturplaner avseende enkelt avhjälpna hinder. Detta har även styrt myndighetens beslut om hur stöd fördelas via regionerna. Myndigheten konstaterar dock att kunskapen behöver öka om vad som är enkelt avhjälpna hinder samt var ansvaret ligger. Myndigheten har via Kulturskolecentrum även publicerat nationell statistik för kulturskolornas verksamhet.

Aktiv involvering

Aktiv involvering spelar en viktig roll i arbetet mot det nationella målet för funktionshinderspolitiken. Det funktionshinderspolitiska målet utgår från FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Där betonas att konventionens genomförande ska ske i samråd med och genom att aktivt involvera personer med funktionsnedsättning. Därför utgör aktiv involvering och samråd med funktionshindersorganisationer en väsentlig del i den funktionshinderspolitiska strategin. I strategimyndigheternas uppdrag ingår att årligen redovisa sina samråd med funktionshindersorganisationer och andra aktörer samt hur detta har bidragit i arbetet mot det funktionshinderspolitiska målet.

Grundläggande principer för aktiv involvering

Aktiv involvering bör, enligt den FN-kommitté som övervakar genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, utgå från fem grundläggande principer. Av dessa principer framkommer att aktiv involvering ska ses som en process där ett öppet och systematiskt förhållningssätt är centralt. De aktörer som tillämpar aktiv involvering behöver inleda processen i ett tidigt skede, exempelvis i förberedelserna inför ett beslut. Den aktiva involveringen ska pågå under de olika stegen i en beslutsprocess och erbjuda möjlighet att lämna synpunkter på slutresultatet. Rent praktiskt kräver aktiv involvering tillgängliga lokaler, rimliga tidsramar och rimlig tillgång till material och underlag för deltagarna.

Att tillämpa aktiv involvering

Med utgångspunkt i att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet att involveras i frågor som berör deras liv förutsätter aktiv involvering ett samspel mellan det offentliga och funktionshindersorganisationerna. Aktiv involvering kan vara aktuellt i många olika processer och verksamheter, både för att beskriva och identifiera de hinder som behöver hanteras och för att identifiera lämpliga insatser och lösningar. Det är viktigt att statliga myndigheter, regioner och kommuner på olika sätt involverar människor med funktionsnedsättning i utformning, genomförande och uppföljning av sin verksamhet. Exempel på aktiv involvering kan vara att bjuda in representanter från funktionshindersorganisationer till samråd, att ställa frågor till de personer med funktionsnedsättning som tar del av en viss samhällsservice eller att använda sig av erfarenheter från personer med funktionsnedsättning för att kvalitetssäkra en ny webbplats. Att regelbundet samråda med funktionshindersorganisationerna kan i detta sammanhang ses som en strategisk ansats som operationaliseras genom olika metoder för att aktivt involvera personer med olika funktionsnedsättningar i framtagandet av exempelvis produkter, varor och tjänster. För att kunna använda den kunskap och erfarenhet som finns är det angeläget att myndigheterna har en strukturerad dialog med funktionshindersorganisationerna och rutiner för samråd.

Offentliga aktörers arbete med aktiv involvering

MFD:s enkätuppföljning av myndigheter, regioner och kommuner 2022 ställer frågor om aktiv involvering. Myndigheterna anger att de inhämtar kunskap och synpunkter på flera olika sätt. Det kan exempelvis ske genom individkontakter i myndighetsutövningen, undersökningar, riktade dialoger eller samråd.

Det är dock endast 40 av 245 svarande statliga myndigheter som anger att de har centrala samråd med funktionshindersrörelsen. Bland regionerna är det samtliga 17 svarande som har ett centralt samråd, och bland kommunerna är det 158 av 185 svarande kommuner som beskriver att de har detta. Det är 21 av 28 strategimyndigheter som anger att de har centrala samråd med funktionshinderrörelsen.²⁶⁸ Samtliga strategimyndigheter ingår emellertid i MFD:s centrala samrådsdialoger med funktionshindersorganisationer.

Dialogmöten med funktionshindersorganisationer

Aktiv involvering med funktionshindersorganisationer är en bärande del i den funktionshinderspolitiska strategin. För att skapa förutsättningar för denna dialog faciliterar MFD dialogmöten inom de tolv prioriterade områdena som nämns i strategin. Under året har tre sådana dialogmöten genomförts inom områdena

²⁶⁸ Myndigheten för delaktighet (2023c).

demokratisk delaktighet; hälsa, folkhälsa och social välfärd; samt arbete och försörjning.

Till varje dialog bjöd MFD in de myndigheter som har ett utpekat ansvar för det relevanta samhällsområdet och ett antal funktionshindersorganisationer. Dialogerna genomfördes som workshops med syfte att säkerställa att erfarenheter hos personer med funktionsnedsättning finns med som en viktig kunskapskälla och som en bärande del i myndigheternas arbete mot det funktionshinderpolitiska målet. MFD vill med denna insats också bidra till att utveckla formerna för aktiv involvering, bland annat genom att stödja och underlätta organisationernas medverkan. Dessa dialoger ska inte ersätta utan utgöra ett komplement till de samråd som redan finns eller som kommer att upprättas mellan enskilda myndigheter och funktionshindersorganisationerna.

Strategimyndigheternas arbete med aktiv involvering varierar

Utifrån de redovisningar som strategimyndigheterna har lämnat 2022 gör MFD den sammanfattande bedömningen att strategimyndigheterna i olika omfattning aktivt involverar personer med funktionsnedsättning.

Av rapporteringarna att döma varierar det mellan myndigheterna vad gäller både involveringens omfattning, arbetssätt och utformning. Flera myndigheter har stående samråd eller dialogmöten som återkommer med olika regelbundenhet. Flera myndigheter beskriver även att de genomfört samråd i samverkan med andra myndigheter inom samma sektor. Några myndigheter har genomfört samråd kopplade till särskilda sakfrågor. Det finns även exempel på myndigheter som använt sig av aktiv involvering för att säkerställa kvaliteten på tjänster som myndigheten erbjuder.

De flesta myndigheterna återger de samråd eller dialoger som de har genomfört och flera myndigheter beskriver samrådets teman och upplägg. Det är dock färre myndigheter som beskriver vilka konkreta åtgärder dessa möten resulterat i eller som reflekterar över på vilket sätt samråden och dialogerna har bidragit i arbetet mot att nå det funktionshinderpolitiska målet. Enstaka myndigheter lyfter fram att funktionshindersorganisationernas synpunkter är värdefulla för kvaliteten i de insatser som diskuterats under mötet. Det finns även några myndigheter som inte har redovisat på vilket sätt som de arbetar med aktiv involvering.

Flera myndigheter har former för etablerade samråd

Flera myndigheter har etablerade samråd som genomförs en eller flera gånger per år. Dessa sker ofta på en myndighetsövergripande nivå. Ett exempel är Skolverket som genomför samråd med funktionshindersrörelsen tre gånger per år, och därutöver även ett gemensamt samråd med andra skolmyndigheter. Skolverket är också ett exempel på en myndighet som kopplar samman de genomförda samråden med myndighetens arbete med den funktionshinderpolitiska strategin, i detta fall med principen om universell utformning som myndigheten har arbetat

med under året. Skolverket beskriver i sin redovisning att ett återkommande tema på flera av samråden 2022 har varit ämnesbetyg i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Där har enligt Skolverket framkommit att många elever med funktionsnedsättning kan gynnas av en sammantagen bedömning i kombination med ämnesbetyg i stället för kursbetyg. Skolverket gör bedömningen att de nya ämnesbetygen bör fungera för fler elever än tidigare och därmed stämmer väl med principen om universell utformning.

Gemensamma samråd inom flera sektorer

I likhet med förra året är det flera myndigheter som har genomfört samråd tillsammans med andra myndigheter inom samma sektor. Bland annat Kulturrådet skriver i sin årsredovisning att myndigheten har genomfört två samråd med funktionshinderrörelsen under 2022 och att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Riksantikvarieämbetet var inbjudna till det andra samrådet. Kulturrådet gör bedömningen att funktionshindersorganisationerna uppskattade att samlat kunna träffa flera statliga myndigheter med närliggande uppdrag. Kulturrådet lyfter fram att formen underlättar för organisationer som har små kansliorganisationer och ger möjlighet att belysa frågor ur flera perspektiv. Kulturrådet beskriver att bland annat kultur, rätten till arbete och utbildning, barns och ungas delaktighet och vikten av att barn själva är aktiva parter i frågor som gäller dem, är aktuella områden av intresse för samtliga deltagare.

Även myndigheter inom rättsväsendet genomför gemensamma samråd. Exempelvis beskriver Domstolsverket i sin årsredovisning för 2022 att rättskedjan och ett tiotal funktionsrättsrörelser varje år genomför samråd. Årets samråd arrangerades av Domstolsverket och från rättskedjan deltog också Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten. Aktuella frågor var bland annat bemötande i rättssalen och vikten av att domar och beslut är tillgänglighetsanpassade.

Samråd som ett sätt att hantera uppkomna sakfrågor

Det finns även exempel på myndigheter som har genomfört samråd kopplade till en specifik sakfråga. Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) lyfter i sin årsredovisning att myndigheten inför riksdagsvalet hösten 2022, tillsammans med MFD, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Valmyndigheten, genomförde ett dialogmöte där myndigheter och funktionshindersorganisationer möttes. MTM beskriver det som en möjlighet för myndigheterna att lyssna av rörelsen och deras tankar om sina medlemmars möjlighet att delta i demokratiska processer. Under samrådet lyfte organisationerna bristen på tillgänglig information som ett av de största problemen för många grupper att kunna göra ett informerat val, både när det gäller att bestämma sig för vad man ska rösta på och hur själva röstandet går till. MTM och MFD samverkade efter mötet och tog fram en checklista kring tillgänglig information i samband med val och publicerade på respektive myndighets webbplats.

Ett annat exempel är Migrationsverket som i sin årsredovisning beskriver att de samverkade med paraplyorganisationen Funktionsrätt Sverige i samband med att myndigheten uppmärksammade ett behov av att nå ut med information om rättigheter för skyddssökande med funktionsnedsättning från Ukraina. Under året har samverkan gällt en bredare sökandegrupp och även andra behov än information.

Andra sätt att aktivt involvera

Aktiv involvering kan också göras för att exempelvis kvalitetssäkra en färdig produkt eller ett förslag inför beslut och i uppföljningen av resultatet av en insats. Att låta personer med egen erfarenhet själva medverka i utbildningsinsatser är ett annat sätt att använda den kunskap och erfarenhet som finns. Exempelvis Universitetskanslersämbetet uppger att deras nya webb är kvalitetssäkrad av Begripsam, som arbetar för att göra samhället mer tillgängligt. Ett annat exempel är Arbetsförmedlingen som beskriver att arbetsökande med funktionsnedsättning, främst personer med kognitiva svårigheter, har involverats i utvecklings- och förbättringsarbetet gällande digitala tjänster och webbplats. Arbetsförmedlingen beskriver att syftet har varit att identifiera eventuella hinder i tillgängligheten för målgruppen och komma med lösningar så tidigt som möjligt i en utvecklingsprocess. Även Arbetsmiljöverket skriver i sin årsredovisning att myndigheten har involverat personer med funktionsnedsättning i utvecklingen av stödmaterial till föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete där målet har varit att göra det lättare för alla oavsett funktionsförmåga att arbeta med systematiskt arbetsmiljöarbete.

Myndigheterna kan bli bättre

I mitten av februari 2023 genomförde MFD ett samråd med representanter från funktionshinderrörelsen där de bland annat fick frågan hur de upplever att det fungerar att ha samråd med myndigheter. Funktionshinderrörelsen upplever att det finns stora skillnader i kvaliteten i den aktiva involveringen. Att samråd och dialoger genomförs på olika sätt och med olika syften gör att det är svårt för en organisation att veta vad man kan förvänta sig av dessa möten. I vissa fall tenderar mötena att bli en envägskommunikation med information från myndigheterna då lite tid avsatts för att motta inspel från de olika organisationerna. I andra fall kan själva samrådet upplevas som konstruktivt samtidigt som det är otydligt för organisationerna om inspelen de har gjort faktiskt kommer att leda till någon förändring. Särskilt nedslående blir det i de fall ett problem påpekats under lång tid utan att någon förändring sker. Tendenser till dessa utmaningar skönjs även i myndigheternas egna årsredovisningar, exempelvis när myndigheterna har fokuserat på att redovisa vad de själva har informerat om under samrådet men utelämnat på vilket sätt inspel från funktionshindersorganisationerna kommer att påverka myndighetens arbete med att nå de funktionshinderspolitiska målen.

Andra synpunkter som MFD fick från funktionshindersorganisationerna var att mängden samråd och dialoger utgör en utmaning för organisationerna. Förberedelser och deltagande tar mycket resurser i anspråk vilket begränsar framför allt mindre organisationers möjlighet att delta. Inom vissa sektorer upplever även funktionshindersrörelsen en avsaknad av samråd.

Framgångsfaktorer för samråd

Som exempel på framgångsfaktorer för ett samråd angav funktionshindersorganisationerna att förankring i den högsta ledningen är viktigt. Gärna med deltagande eller tydligt stöd från myndigheternas generaldirektör eller dess ställföreträdare. Detta motverkar att samrådet sker isolerat från övrig myndighetsverksamhet. Funktionshindersorganisationerna lyfte även att det är viktigt att samrådet sker tidigt i en process. Exempelvis är det inte meningsfullt att ha ett samråd precis i slutskedet när en ny tjänst eller produkt är framtagen eller när ett beslut redan är fattat. I sådana fall upplever funktionshinderorganisationerna samråden inte som en dialog utan snarare som ett informationstillfälle. Funktionshindersorganisationerna ansåg att gemensamma samråd där de får träffa flera myndigheter samtidigt är positivt då det är ett sätt att effektivisera samråden och kan motverka att frågor faller mellan stolarna myndigheter emellan.²⁶⁹

MFD:s stöd i strategiarbetet

Strategin för systematisk uppföljning av det nationella målet för funktionshinderspolitiken är en viktig utgångspunkt för myndighetens arbete.²⁷⁰ MFD har i uppdrag att under en tioårig period stödja och ge vägledning till de myndigheter och råd som omfattas av strategin.²⁷¹ Detta regeringsuppdrag kommer under den kommande tioårsperioden att utgöra både ram och prioritering för myndighetens uppgifter enligt MFD:s instruktion. Detta avsnitt beskriver det arbete och de insatser som MFD har genomfört under 2022 inom ramen för strategin.

Förankring av strategin på strategisk och operativ nivå

En viktig uppgift under året har varit att bidra med kunskap och tillfällen för erfarenhetsutbyte för de myndigheter som omfattas av den funktionshinderspolitiska strategin. Detta har skett genom olika typer av mötes- och dialogformer.

²⁶⁹ Myndigheten för delaktighets samråd den 16 februari 2023.

²⁷⁰ Regeringsbeslut S2021/06595.

²⁷¹ Regeringsbeslut S2021/06596.

Strategiskt gd-råd och tjänstepersonsnätverk

En viktig förutsättning för att strategiarbetet ska genomföra strategimyndigheternas verksamhet är att uppdraget är väl förankrat i ledningen. Det strategiska gd-rådet för funktionshinderspolitiken som MFD samordnar, och det tjänstepersonsnätverk som finns kopplat till rådet, utgör centrala verktyg för ledningen och styrningen av strategiarbetet. Gd-rådet består av myndighetschefer från drygt 30 myndigheter, där samtliga strategimyndigheter ingår. Gd-rådet²⁷² träffas två gånger per år och syftar till att följa upp utvecklingen av myndigheternas arbete med den funktionshinderspolitiska strategin. Vid årets två möten har rådet haft arbetsmiljö och krisberedskap som teman.

Tjänstepersonsnätverket träffas fyra gånger per år och syftar till att på verksamhetsnivå förbereda och bearbeta de frågor som diskuteras under gd-rådet. På nätverkets möten 2022 har fokus legat på att diskutera och utbyta erfarenheter kopplat till myndigheternas uppdrag inom ramen för den funktionshinderspolitiska strategin. Vid mötena har MFD fått insikt om strategimyndigheternas förutsättningar, nuläge och behov, vilket har bidragit till mer träffsäkra insatser i MFD:s stödjande uppdrag.

Tematiska möten med strategimyndigheterna

MFD har under året bjudit in till tematiska möten med strategimyndigheterna för att diskutera gemensamma frågeställningar och utvecklingsområden. Vid sex tillfällen har MFD samlat kärnfunktioner inom myndigheterna för att bidra med inspiration och bredda kunskapen om funktionshinderspolitiska frågor hos strategimyndigheterna. Träffarna har handlat om delaktighet i arbetslivet, barnrätt, tillgänglig rekrytering, upphandling, kommunikation och jämställdhet. Utvärderingar visar att deltagarna har uppskattat att träffa andra inom samma yrkesgrupp eller funktion för att ta del av erfarenheter och praktisk kunskap som är direkt kopplad till det dagliga arbetet.

Barnrätt och jämställdhet

MFD har i samarbete med Barnombudsmannen arrangerat ett möte på temat barnrätt, vid vilket strategimyndigheterna fick ta del av kunskap om

²⁷² Följande myndigheter ingår i rådet: Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Boverket, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, E-hälsomyndigheten, Ekonomistyrningsverket, Folkbildningsrådet, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för språk och folkminnen, Jämställdhetsmyndigheten, Konsumentverket, Kriminalvården, Kulturrådet, Migrationsverket, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket, Transportstyrelsen, Universitetskanslersämbetet och Upphandlingsmyndigheten.

levnadsvillkor bland barn med funktionsnedsättning samt lämna inspel om de behov och förutsättningar som de olika myndigheterna har inom ramen för ett fortsatt arbete med barnrätt med utgångspunkt i strategin. Under året har MFD även genomfört ett tematiskt dialogmöte inom området jämställdhet, i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten.

Information och kommunikation

Under året har MFD genomfört ett antal aktiviteter för att informera om vad som sker i strategiarbetet och för att öka kunskapen hos strategimyndigheterna.

Nyhetsbrev med goda exempel

MFD har skickat ut särskilda strateginyhetsbrev fyra gånger per år. Förutom att ge aktuell information om vad som sker i strategiarbetet innehåller nyhetsbrevet goda exempel och stöd för hur myndigheterna kan arbeta med sitt uppdrag.

Lansering av webbutbildning

För att stödja och inspirera de myndigheter som pekas ut i den funktionshinderspolitiska strategin har MFD tagit fram webbutbildningen Delaktighetsguiden. Webbutbildningen har mottagits positivt av målgrupperna och kom även till final i Publishingpriset 2022, under kategorin Utbildnings- och instruktionssajter.

Webbutbildningen syftar till att ge de berörda myndigheterna kunskap och motivation att arbeta utifrån inriktningen för det nationella funktionshinderspolitiska målet i sina verksamheter. Utbildningen ska inspirera myndigheterna i ansvaret att nå alla samhällsmedborgare med tillgänglig service, kommunikation, tjänster och miljöer.

För att säkerställa att webbutbildningen utgår från målgruppens behov och förutsättningar använde MFD vid framtagandet en referensgrupp bestående av representanter från strategimyndigheterna. I samverkan med frivilliga representanter från Arbetsförmedlingen genomförde MFD även mer djupgående tillgänglighetsgranskningar av materialet.

Samlat stöd för strategimyndigheterna

MFD har under hösten utvecklat stödet till strategimyndigheterna på sin webbplats, som lanserades i december på mfd.se. Syftet är att tydligare ge stöd och vägledning i genomförandet av strategin och visa vilka stöd som finns och hur myndigheterna kan använda dessa i strategiarbetet. På webbplatsen finns även stöd för hur myndigheterna kan utveckla en systematisk uppföljning av det nationella målet för funktionshinderspolitiken. Stödet vägleder om vilka effekter som är viktiga att arbeta mot i genomförandet av strategin. Innehållet på webbplatsen utgår från de behov av stöd som strategimyndigheterna har lyft under året som gått. För att säkerställa webbplatsens användbarhet har

strategimyndigheterna fått möjlighet att ta del av en tidig version av sidan och lämna synpunkter.

Utveckla och erbjuda struktur för uppföljning

Under året har en stor del av MFD:s uppföljningsarbete ägnats åt att stödja de myndigheter som ingår i den funktionshinderspolitiska strategin. Arbetet har främst bestått i att erbjuda stöd i utvecklingen av respektive myndighets uppföljning, att utveckla en struktur för redovisning och att skriva en rapport om genomförandet av funktionshinderspolitiken.

Preciserade inriktningar och effekter

För att nå det nationella målet för funktionshinderspolitiken ska genomförandet av strategin ske enligt de fyra inriktningarna: principen om universell utformning, åtgärda befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet samt att förebygga och motverka diskriminering. För att stödja strategimyndigheterna i uppföljning och genomförande av strategin har MFD under hösten förtydligat beskrivningarna av de fyra inriktningarna och lyft fram de effekter som inriktningarna avser att uppnå. Syftet är att underlätta tolkningarna av de fyra inriktningarna och hur dessa kan följas upp. Dessa beskrivningar presenterades under gd-rådet och tjänstepersonsnätverket och har även publicerats på MFD:s webbplats. Under 2023 kommer MFD att utveckla sin uppföljning utifrån de framtagna effekterna som inriktningarna avser att uppnå. MFD:s uppföljning syftar till att ge struktur och stöd för strategimyndigheterna i deras genomförande och uppföljning av strategin.

Möte om den officiella statistiken kring personer med funktionsnedsättning

Under året bidrog MFD till att informera om den officiella statistiken för personer med funktionsnedsättning. MFD anordnade ett möte mellan strategimyndigheterna och Statistiska centralbyrån (SCB) i syfte att informera om den nya definitionen för personer med funktionsnedsättning. Strategimyndigheterna fick insyn i hur SCB arbetar med statistik om personer med funktionsnedsättning i undersökningarna av levnadsvillkor (ULF). De diskuterade också vilka möjligheter och utmaningar de har i sin uppföljning av funktionshinderstrategin. Mötet var ett stöd till strategimyndigheterna i deras uppföljning av målet i den funktionshinderspolitiska strategin.

Uppföljning av offentliga aktörers arbete med tillgänglighet och delaktighet

För att följa hur de offentliga aktörerna arbetar för att nå det funktionshinderspolitiska målet, genomför MFD årliga enkätundersökningar av myndigheters, regioners och kommuners arbete med tillgänglighet. I enkäten finns frågor rörande såväl arbetsgivaransvaret som uppdraget gentemot medborgarna. För att bättre möta målgruppernas behov har MFD stämt av enkätfrågorna och upplägget med kommuner, regioner och myndigheter. Utifrån målgruppernas synpunkter förändrade MFD enkäten genom att exempelvis lägga till följdfrågor och

fritextfrågor. Som tidigare har nämnts kommer MFD under 2023 fortsatt utveckla uppföljningen av strategimyndigheternas arbete med de fyra inriktningarna som kommer att följas upp årligen via MFD:s myndighetsenkät.

Undersökningspanelen Rivkraft

MFD:s undersökningspanel med personer med funktionsnedsättning, Rivkraft, bidrar till att utveckla kunskapen om hur det är att leva med en funktionsnedsättning. I undersökningspanelen svarar cirka 3 200 personer med funktionsnedsättning på frågor om levnadsvillkor, förutsättningar för delaktighet och upplevda hinder i vardagen. Som ett led i stödet till strategimyndigheterna har MFD under hösten informerat dessa om undersökningspanelen. Myndigheterna har erbjudits möjligheten att nyttja panelen för att förbättra sin uppföljning och utveckla sin kunskap om hinder inom olika områden. Teman för 2023 representeras av de tolv samhällsområdena i strategin. Nytt för i år är att strategimyndigheterna ges möjlighet att delta med frågor inom sitt samhällsområde.

Ny samordnande roll

MFD har inför kommande år introducerat en ny samordnande funktion på myndigheten för strategiarbetet. Syftet med att inrätta en samordnare är att strategimyndigheterna ska få ett mer enhetligt stöd samt att de ska få en ingång in till MFD:s stöd. Den nya rollen kommer att samordna MFD:s kontakter och aktiviteter med strategimyndigheterna, men också omvärldsbevaka utvecklingen med strategiarbetet. Detta kan ge MFD en samlad bild av hur myndigheten ger stöd, vilka behov av stöd som myndighetens målgrupper har, och hur arbetet fortlöper hos strategimyndigheterna. En viktig del av samordnarfunktionen är att ta fram förslag på hur MFD kan utveckla sina befintliga stöd och vilka nya stöd som behövs. Samordnarrollen spelar dessutom en viktig roll i MFD:s arbete att bedöma uppnådda effekter och resultat av strategin.

Referenser

Altinget.se (hämtad 2022-10-12) [Riksförbundet FUB: Viktiga myndigheters webbplatser obegripliga för många - Altinget - Allt om politik: altinget.se.](#)

Arbetsförmedlingen (2021) Unga med funktionsnedsättning på Arbetsförmedlingen - En fördjupad analys. Rapport 2021:20.

Arbetsförmedlingen (2022) Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2022.

Arbetsförmedlingens årsredovisning 2021.

Arbetsförmedlingens statistikdatabas: månadsstatistik (2022): Särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Arbetsmiljöverket (2021) Arbetsmiljön 2020.

Boverket (2020) Möjligheternas byggregler – Ny modell för Byggverkets bygg- och konstruktionsregler. Rapport 2020: 31.

Begripsam (2019) SMFI Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019.

Begripsam (2021a) Användning av internet SMFOI 2021. [Användning av internet SMFOI 2021 \(datavisning.se\).](#)

Begripsam (2021b) Samhällsinformation under coronapandemin – för alla? Utredning och rapport på uppdrag av Myndigheten för tillgängliga medier.

Begripsam (2022) Öppna data svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2021.

Bet. 2017/18:SoU5 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.

Boverket (2022) Boverkets bostadsmarknadsenkät.

Diskrimineringsombudsmannen (hämtad 2022-06-09) [Informationsinsatser om diskrimineringslagen och diskriminering av personer som använder ledar- eller assistanshund | DO.](#)

Diskrimineringsombudsmannen (hämtad 2023-02-16) [Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering | DO.](#)

Diskrimineringsombudsmannen (hämtad 2023-03-09) [Vad är diskriminering? | DO.](#)

Diskrimineringsombudsmannen (2022) Statistik 2015–2021: Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2021. Rapport 2022:2.

Folkbildningsrådet (2022) Folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning.

Folkbildningsrådet (2023) Studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning.

Folkhälsomyndigheten (2022) Självrapporterad stress, psykiska och somatiska besvär.

Forskning.se (hämtad 2022-10-13) [Funktionshinder glöms bort i krisberedskapen - | forskning.se.](#)

Funktionsrätt Sverige (2021) En socialförsäkring utan trygghet – är det så det ska vara?

FUB (2022) Fångad i fattigdom? Inkomster och utgifter för vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Försäkringskassan (2019) Uppföljning av regeländringar för mer tydlighet och aktivitet i sjuk och aktivitetsersättningen. Svar på regeringsuppdrag Dnr. 002675–2018.

Försäkringskassan (2022) Statistikdatabas: Antal personer som har fått aktivitets- och sjukersättning.

Försäkringskassan (2022) Statistikdatabas: Antal nybeviljade ersättningar.

Försäkringskassan (2022) Statistikdatabas: Antal personer som har fått bilstöd.

Försäkringskassan (2022) Socialförsäkringen i siffror 2022.

HejaOlika.se (hämtad 2022-03-22) Höjningen nästan uttraderad för många med sjukersättning. <https://hejaolika.se/artikel/de-med-sma-marginaler-drabbas-hardast-av-inflationen/>.

Högsta förvaltningsdomstolen (2018) ref. 76. Mål nr. 195–18.

Hörselskadades Riksförbund (hämtad 2023-02-15) [Remissvar om tillgängligt larmnummer](#)

Inspektionen för vård och omsorg (hämtad 2021-02-18) [Lex Maria och lex Sarah | IVO.se.](#)

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (2021) Rapport 2021:12. Unga som varken arbetar eller studerar. En beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet.

Internetstiftelsen (2022) Svenskarna och internet 2022.

Konsumentverket (2021) Konsumtion på villovägar. Hinder för väl fungerande konsumentmarknader och hållbar konsumtion. Rapport 2021:2.

Konsumentverket (hämtad 2022-06-23) [KO har ordet: Stärkt konsumentskydd för konsumenter som luras på pengar via bankbedrägerier. | Konsumentverket.](#)

Konsumentverket (hämtad 2022-11-09) [ARN visar vägen – banker rekommenderas återbetala lurade kunder | Konsumentverket.](#)

Konsumentverket (hämtad 2023-01-04) [KO har ordet: En ljusning i mörkret för drabbade bankkunder | Konsumentverket.](#)

Konsumentverket (2020) Telefonförsäljning. Konsumentverkets underlagsrapport 2020:6.

Konsumentverket (2022) En uppföljning av skriftlighetskravet vid telefonförsäljning. Remissyttrande dnr. 2022/240.

Kriminalvården (2022a) Kort om psykisk ohälsa hos kriminalvårdsklienter.

Kriminalvården (2022b) Kartläggning av häktade barn och ungdomar i Sverige 2019–2020.

Kulturutskottet (2022) Uppföljning av delar av den svenska friluftslivspolitiken 2021/22:RFR9

Kungliga Biblioteket (2021) Sveriges offentliga biblioteksstatistik 2021.

Myndigheten för delaktighet (2020) Yttrande över betänkande Tillsammans för en välfungerande sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess (SOU 2020:24). Dnr: 2020/0184.

Myndigheten för delaktighet (2021) Anhöriga till personer med IF (opublicerat). Kartlägningsunderlag av Novus.

Myndigheten för delaktighets undersökningspanel Rivkraft nr 26, 34, 35, 36 och 37.

Myndigheten för delaktighet (2022) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021 – Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021.

Myndigheten för delaktighet (2023a) Resultat från uppföljning av kommuner.

Myndigheten för delaktighet (2023b) Resultat från uppföljning av regioner.

Myndigheten för delaktighet (2023c) Resultat från uppföljning av myndigheter.

Myndigheten för delaktighet (2023d) Våld mot personer med funktionsnedsättning. Om utsatthet och förekomst av våld.

Myndigheten för delaktighet (hämtad 2023-02-21) [Mål och inriktning funktionshinderspolitiken - MFD.](#)

Myndigheten för press, radio och tv (2022) Medieutveckling 2022 – Medietillgänglighet.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (hämtad 2022-12-09) [Det här förväntas företag göra \(msb.se\)](#).

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2022) Rätt person på rätt plats – offentliga aktörer. Vägledning för krigsorganisation och krigsplacering.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2020) Ung i dag 2020, Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder.

Myndigheten för civilsamhällesfrågor (2021) FOKUS 21 – Vilja att förändra.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022a) Ung idag 2022 Ungas försörjning och ekonomiska levnadsvillkor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022b) Resultat i Skolval 2022.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022c) Antidiskriminerings-verksamheter 2022.

Myndigheten för Yrkehögskolan (2022) Kvalitetsgranskningsrapport 2021.

Nationellt kvalitetsregister hörselrehabilitering (2022) Årsrapport 2021.

Nilsson, E.M, Lundälv, J., Eriksson M. (2022) Design opportunities for future development of crisis communication technologies for marginalised groups – Co-designing with Swedish disability organisations. Journal of Enabling Technologies.

Post- och telestyrelsen (2019) Undersökning av behov och hinder vid användning av digital kommunikation hos personer med funktionsnedsättning.

Post- och telestyrelsen (2021) Samhällsekonomisk analys - PTS upphandlade telefonitjänster för personer med funktionsnedsättning.

Prop. 2016/17:4 Ett reformerat bilstöd.

Prop. 2016/17:188 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.

Prop. 2021/22:14 En effektivisering av byggnadsnämndens tillsyn.

Regeringen (hämtad 2023-03-03) Krisberedskap. [Krisberedskap - Regeringen.se](#).

Regeringen (hämtad 2022-12-22) [En ny lag om viktigt meddelande till allmänheten - Regeringen.se](#).

Regeringsbeslut S2021/06595. Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031.

Regeringsbeslut S2021/06596. Uppdrag att ge stöd vid uppföljning av funktionshinderspolitiken.

Regeringsbeslut I2022/00572 Uppdrag att belysa tillståndsgivningen för färdtjänst.

Regleringsbrev 2023 Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (ESF-rådet).

Riksförbundet FUB (2021) Fångad i fattigdom.

Skolverket (2006) Kommunernas särskola, Elevökning och variation i andel elever mottagna i särskolan.

Skolverket (2022a) Arbete, studier och daglig verksamhet efter gymnasiesärskolan.

Skolverket (2022b) Särskilt stöd i grundskolan Läsåret 2021/22.

Skolverket (2022c) Elever i gymnasiesärskolan Läsåret 2021/22.

Skolverket (2022d) Elever i komvux som särskild utbildning Läsåret 2021/22.

SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2020.

SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) 2021.

SCB (2019) Analys av valdeltagandet 2018.

SCB (2021) Statistik om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning - slutrapport av regeringsuppdrag.

SCB (2022a) Definition av funktionsnedsättning i Undersökningarna av levnadsförhållanden. Delrapportering av regeringsuppdrag.

SCB (2022b) Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2021.

Socialstyrelsen (2021) Uppdrag statistik på hjälpmedelsområdet – slutrapport.

Socialstyrelsen (2022a) Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen (2022b) Kartläggning av den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap.

Socialstyrelsen (2022c) Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism. Prioriteringsstöd för beslutsfattare och chefer.

Socialstyrelsen (2022d) E-hälsa och välfärdsteknik i kommunerna 2022.

Socialstyrelsen (2022e) Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade 2021.

Socialstyrelsen (2022f) Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade 2021.

Socialstyrelsen (2022g) Ett nationellt kompetenscentrum för frågor om intellektuell funktionsnedsättning och autism.

Socialstyrelsen (2022h) Öppna jämförelser 2022 Enhetsundersökningen LSS.

Socialstyrelsen (2022i) Öppna jämförelser 2022 – Krisberedskap inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård.

Socialstyrelsen (2022j) Kartläggning av den kommunala hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens beredskap.

Socialstyrelsen (2022k) Statistik om hjälpmedel 2021.

SOU 2017:43 På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen.

SOU 2022:11 Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2022) Nulägesbild 2022.
Specialpedagogiska skolmyndighetens bidrag till funktionshinderspolitiken. Dnr: 1 STY-2021/797.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Barnpanelsrapport.

Statens kulturråd (2022) Kulturskolan i siffror 2021.

Statens Medieråd (2021) Unga och medier 2021.

Stockholms Universitet (2023) Årsredovisning 2022.

Svensk kollektivtrafik (2021) Kollektivtrafikbarometern.

Svensk kollektivtrafik (2022) FRIDA miljö- och fordonsdatabas.

Sveriges Dövas Riksförbund (hämtad 2023-02-15) [Remissvar om nödkommunikation - Sveriges Dövas Riksförbund \(sdr.org\)](#).

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR (hämtad 2023-02-02) [Kunskapsstöd | Kunskapsstyrning vård | SKR \(kunskapsstyrningvard.se\)](#).

Sveriges Radio (2022) Sveriges Radios public service-redovisning 2021.

Sveriges Television (2023), Sveriges Televisions public service-redovisning 2022.

Trafikanalys (2022a) Uppföljning av de transportpolitiska målen 2022. Rapport 2022:11.

Trafikanalys (2022b) Måluppföljningens indikatorer och mått 2022. PM 2022:6.

Trafikanalys (2022c) Färdtjänst och riksfärdtjänst 2021. Statistik 2022:22.

Upphandlingsmyndigheten (hämtad 2023-03-14) [Nationella upphandlingsstrategin | Upphandlingsmyndigheten.](#)

Upphandlingsmyndigheten (hämtad 2023-03-14) [Om offentlig upphandling | Upphandlingsmyndigheten.](#)

Utbildningsradion (2022) UR, Public service-redovisning 2021.

Årsredovisningar 2022 för Folkbildningsrådet och samtliga strategimyndigheter: Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Boverket, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för språk och folkminnen, Konsumentverket, Kriminalvården, Kulturrådet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Skolinspektionen, Skolverket, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Trafikverket, Transportstyrelsen, Universitetskanslersämbetet och Upphandlingsmyndigheten.

Bilaga 1

SCB:s statistik för levnadsvillkor – en ny definition

I rapporten utgår mycket av statistiken från SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF/SILC) för personer med funktionsnedsättning över 16 år, utifrån kön och ålder. Under 2019 fick SCB i uppdrag att ta fram en ny definition för den nationella statistiken för personer med funktionsnedsättning. Det innebär att statistiken från tidigare år kan omfatta delvis olika grupper än årets statistik, vilket utgör ett tidsseriebrott. SCB rekommenderar av den anledningen att inte göra jämförelser med resultat från tidigare år.²⁷³

De nya definitionerna är baserad på Washington Groups (WG) frågebatteri kallad Short set och en nationell frågeställning. I Short set ingår frågorna:

1. Har du svårt att se, även om du använder glasögon eller linser?
2. Har du svårt att höra, även om du använder hörapparat?
3. Har du svårt att gå eller att gå i trappor?
4. Har du svårt att komma ihåg eller att koncentrera dig? Räkna inte med tillfälliga svårigheter du har på grund av t.ex. stress.
5. Har du svårt att ta hand om dig, t.ex. att tvätta dig eller klä dig?
6. Har du svårt att kommunicera, t.ex. med att förstå andra eller att själv bli förstådd? (Frågan avser inte svårigheter att kommunicera på grund av att du eventuellt har ett annat modersmål än svenska.)

De sex frågorna har fyra svarsalternativ: Nej, inga svårigheter; Ja, vissa svårigheter; Ja, stora svårigheter; Ja, kan inte alls.

Utöver frågorna i Short set kompletteras undersökningen med en nationell fråga där respondenten själv ska bedöma om den anser sig ha en fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Från och med 2023 kommer den nationella frågan omformuleras till: Har du en funktionsnedsättning? Short set och den nationella frågan kan kombineras i fem olika definitioner av personer med funktionsnedsättning.

²⁷³ SCB (2022a).

Tabell 2. Definition två av personer med funktionsnedsättning ULF/SILC 2021.

Definition	Gruppen personer med funktionsnedsättning är de personer som svarat "stora svårigheter" eller "kan inte alls" på minst en av frågorna i WG:s Short set och/eller har svarat ja på den nationella frågan Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?
Kommentar	Det är denna definition som SCB valt att använda i redovisningen av den officiella statistiken om levnadsförhållanden baserat på ULF från och med redovisningen av ULF 2021.
Benämning i tabellbilagan i Excel	Personer med funktionsnedsättning, definition 2 Övriga i befolkningen, definition 2

MFD har i denna rapport valt att utgå från följande definition av gruppen personer med funktionsnedsättning, utifrån SCB:s rekommendationer: respondenten i fråga har svarat att de har "stora svårigheter" eller "kan inte alls" på minst en av frågorna för det så kallade Short set eller har svarat ja på frågan "Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?".²⁷⁴ SCB förespråkar att definitionen begränsas till personer som angett att deras funktionsnedsättning medför stora svårigheter för att vara konsekventa med Washington Groups rekommendationer. En av motiveringarna är att man vill fånga upp de individer i statistiken som upplever att deras funktionsnedsättning medför en betydande påverkan i vardagen.²⁷⁵

Tabell 3. Andel (med tillhörande felmarginal) som i ULF 2021 bedöms tillhöra gruppen personer med funktionsnedsättning.

	Andel	Felmarginal
Samtliga + 16 år	16,2	±0,8
Kvinnor + 16 år	16,7	±1,2
Män + 16 år	15,7	±1,2
16–29 år	14,3	±2,0
30–64 år	13,3	±1,0
65 år eller äldre	24,1	±1,8

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) år 2021.

²⁷⁴ SCB (2022a).

²⁷⁵ SCB (2021).

Tabell 4. Andel som har svarat med respektive svarsalternativ på frågan ”Har du någon fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning?”. Personer 16 år och äldre. Skattade andelar i procent samt felmarginal (95-procentigt konfidensintervall).

Svarsalternativ	Samtliga		Kvinnor		Män	
	Andel	Felmarginal	Andel	Felmarginal	Andel	Felmarginal
Ja	12,1	±0,7	12,1	±1,0	12,0	±1,1
Nej	87,9	±0,7	87,9	±1,0	88,0	±1,1
Total		8 889		4 424		4 465

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) år 2021.

Utifrån definitionen har cirka 16 procent av Sveriges befolkning i åldern 16 år eller äldre en funktionsnedsättning. Bland de personer som svarat att de upplever sig ha en fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning är det totalt 12 procent som svarat ja. Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Funktionsnedsättningar är mer vanligt hos personer över 65 år. Det finns inga signifikanta skillnader mellan de yngre åldersgrupperna.

Detta innebär en stor förändring från tidigare uppföljningar av levnadsvillkoren (ULF) för personer med funktionsnedsättning, där motsvarande 36 procent av befolkningen uppskattades ha någon form av funktionsnedsättning. Att det är en sådan stor skillnad mellan undersökningarna beror med största sannolikhet på att den gamla definitionen i större utsträckning identifierat personer som svarat att de har en funktionsnedsättning och den nya definitionen i större utsträckning identifierat personer som upplever svårigheter på grund av upplevd funktionsnedsättning.

Detta innebär att den nya definitionen i ULF från 2021 har omdefinierat vad som menas med personer med funktionsnedsättning, där större fokus läggs på om funktionsnedsättningen innebär ett stort hinder. Det medför att fördelningen av vissa typer av funktionsnedsättningar kan ha förändrats mellan åren och där vissa funktionsnedsättningar i lägre eller högre utsträckning än tidigare finns representerade.

Personer som upplever att de har en synnedsättning som medför stora svårigheter eller som inte alls kan se är motsvarar 1,4 procent av befolkningen. Av de som har nedsatt hörsel och svarat att det medför stora svårigheter eller inte hör alls är det 1,1 procent av befolkningen. Av de som har nedsatt rörlighet är det 4,3 procent som svarat att detta medför stora svårigheter eller att de inte alls kan gå eller gå i trappor. Av de som har nedsatt koncentrationsförmåga är det 3 procent som svarat att det medför stora svårigheter eller att de inte kan alls. Av de som svarat ja är det 1,1 procent som svarat att de har stora svårigheter eller kan inte alls ta hand om sig själv. Av de som har svårt att kommunicera är det 0,8 procent som svarat att det medför stora svårigheter eller att de inte kan alls. Värt att notera att andelen

som svarat att de har vissa svårigheter på grund av sin funktionsnedsättning är en relativt stor grupp i förhållande till övriga som svarat ja. Denna grupp ingår emellertid inte i definition två och omfattas därmed inte av statistiken i denna rapport.

Den nya definitionen omfattar inte vissa funktionsnedsättningar, som svåra besvär med allergi och astma, neuropsykiatrisk diagnos eller stora problem med dyslexi. Denna grupp kan eventuellt fångas upp via den nationella frågan om personen själv upplever sig ha en funktionsnedsättning. Detta innebär dock att årets rapport inte kan genomföra jämförelser över tid utifrån tidigare ULF-data. Årets uppföljning kan därför betraktas som en nollmätning.

Tabell 5. Andel som har svarat med respektive svarsalternativ på Short set frågorna utifrån svarsalternativen Nej, inga svårigheter; ja, vissa svårigheter; ja, stora svårigheter; kan inte alls. Personer 16 år och äldre (95-procentigt konfidensintervall).

Svarsalternativ	Nej, inga svårigheter		Ja, vissa svårigheter		Ja, stora svårigheter		Kan inte alls	
	Andel	Felmarginal	Andel	Felmarginal	Andel	Felmarginal	Andel	Felmarginal
Har du svårt att se, även om du använder glasögon eller linser?	86,6	± 0,8	12,1	± 0,7	1,3	± 0,3	0,1	± 0,1
Har du svårt att höra, även om du använder hörapparat?	88,5	±0,7	10,4	±0,7	1,0	±0,2	0,1	±0,1
Har du svårt att gå eller att gå i trappor?	84,1	±0,8	11,6	±0,7	3,4	±0,4	0,9	±0,2
Har du svårt att komma ihåg eller att koncentrera dig?	81,3	±0,9	15,7	±0,8	2,8	±0,4	0,2	±0,1
Har du svårt att ta hand om dig, t.ex. att tvätta dig eller klä dig?	96,7	±0,4	2,2	±0,4	0,6	±0,2	0,5	±0,2
Har du svårt att kommunicera, t.ex. med att förstå andra eller att själv bli förstådd?	95,5	±0,5	3,7	±0,5	0,6	±0,2	0,2	±0,1

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) år 2021